

การศึกษาหลักธรรมสำหรับพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

A STUDY OF DHAMMA PRINCIPLES FOR DEVELOPING
HUMAN BEHAVIORS IN THE PRESENT SOCIETY

พระอภัย อภิชาโต (ชูขุนทด)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๕๔

การศึกษาหลักธรรมสำหรับพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

พระอภัย อภิชาโต (ชูขุนทด)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A STUDY OF DHAMMA PRINCIPLES FOR DEVELOPING
HUMAN BEHAVIORS IN THE PRESENT SOCIETY**

Phra Apai Abhijāto (chookhunto)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of

Master of Arts

(Buddhist Studies)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E. 2011

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อวิทยานิพนธ์	: การศึกษาหลักธรรมสำหรับพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ ในสังคมปัจจุบัน
ผู้วิจัย	: พระอภัย อภิชาโต (ชุนนทต)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	
	: พระครูสังวรวิริรักษ์, ดร พธ.บ.,M.A.,Ph.D.
	: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรพงษ์ กงสัจย์ พธ.บ., M.A., ปร.ค
	: ดร. ประพันธ์ ศุภยร ป.ธ. ๓, พธ.บ., ศศ.ม., พธ.ด.
วันสำเร็จการศึกษา	: ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์การศึกษา ๓ ประการ คือ (๑) ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน (๒) หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ (๓) การประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า

ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน พบว่า ความหมายพฤติกรรมของมนุษย์ หมายถึง การแสดงออกทางกรกระทำด้วยกิริยาอาการ ได้แก่ ทางกาย วาจา และใจ ซึ่งเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นบุคคลใดหรือนับถือศาสนาใดก็ตาม การกระทำย่อมส่งผลให้เป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็อยู่ที่การกระทำเป็นสำคัญ ลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์มี ๓ ประเภท คือ พฤติกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจ โดยพฤติกรรมของมนุษย์มีอยู่ ๒ ประเภท คือ ประเภทการกระทำที่ทุจริต และสุจริต หรือบุญกับบาป สังเกตเห็นได้ว่าปัญหาทางด้านพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน มี ๔ ด้าน คือ ปัญหาด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านการปกครอง และ ด้านสังคม

หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท พบว่ามีอยู่ ๒ ประการ คือ (๑) หลักเบญจศีล คือ ข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม แบ่งเป็นประเภทของเบญจศีลได้ ๕ ประเภท คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต, เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้, เว้นจากการประพฤตินอกใจ, เว้นจากการพูดเท็จ และเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท และอนิสงส์ของบุคคลผู้มีศีลสมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์ ย่อมแก่กล้า ไม่เก้อเงิน ย่อมไม่หลงลืมสติตาย

หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ และ (๒) เบญจธรรม หมายถึง กัลยาณธรรม แปลว่า ธรรมที่มีความงามเป็นข้อปฏิบัติพิเศษที่ยิ่งขึ้นไปกว่าศีล ซึ่งจะทำให้มนุษย์เป็นคนดี มีคุณธรรม มีกาย วาจา ใจ ที่สะอาดงดงามแบ่งออกเป็นประเภทของเบญจธรรม ๕ ประเภท คือ ความเมตตากรุณา, การเลี้ยงชีพโดยชอบ, ความสำรวมในกาม, พูดความจริง และ ความระลึก รู้สึกตัวอยู่เสมอ บุคคลนำไปประพฤติปฏิบัติแล้วจะเกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติอย่างแน่นอน

การประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน พบว่า การประยุกต์หลักเบญจศีล และเบญจธรรมมาใช้ในสังคมปัจจุบัน จะสามารถควบคุมพฤติกรรมและ พัฒนาทางร่างกาย และจิตใจของตนเองได้สุจริต ก็จะทำให้สังคมมนุษย์อยู่อย่างสงบสุข ภายใต้ กฎระเบียบวินัย และกฎเกณฑ์ของสังคม นอกจากนี้ยังพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอริยบุคคล ๔ จำพวก คือ โสดาบันบุคคล อนาคามีบุคคล สกทาคามีบุคคล และ พระอรหันต์ ได้ในที่สุด

Thesis title : A Study of Dhamma Principles For Developing Human
In The Present Society

Researcher : Phra Abhai Abhijāto (chookhantod)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phrakru Sangvarabhirak, Ph.D

: Assist. Prof. Dr. Suraprong kongsat, Ph.D

: Dr. Prapan Supasorn, Pali VII, B.A., M.A., Ph.D.

Date of Graduation : March 26, 2012

ABSTRACT

This research aims to (1) study human behaviors in the present society, (2) study Dhamma principles for developing human behaviors from Buddhism, and (3) apply Dhamma principles for developing human behaviors in the present society.

The results are found as follows:

The problems of human behaviors in the present society are found that the human behaviors refer to physical, verbal, and mental expression. This expression happens to every human no matter what religion they believe in. Their action can be both good and bad. There are two types of human behaviors: dishonesty and honesty or merit and sin. According to researcher's observation, there are four problems of human behaviors: political, economics, governing, and social.

Dhamma principles to develop human behaviors in Theravada are Panca-Sila (the five precepts) and Pañca-Dhamma (the five ennobling virtues). Pañca-Sila is a principle to control the physical and verbal behaviors in a good manner. There are five kinds of Panca-Sila. They are abstaining from killing, stealing, sexual misconduct, false speech, and intoxicants causing heedlessness. Those who have perfect precepts are wealthy, have self-confidence, are conscious before dying, and are born in the heaven after death.

Pañca-Dhamma refers to valuable Dhamma which means Dhamma with more special practices than Sila causing human to be good with moral, and beauty of physics, speech, and mind. There are five types of Pañca-Dhamma. They are loving-kindness and compassion, right means of livelihood, sexual restraint, sincerity, and mindfulness and awareness. Good benefits will happen to those who follow these Dhamma rules.

Applying Dhamma principles for developing human behaviors in the present society is found that the application of Pañca-Sila (the five precepts) and Pañca-Dhamma (the five ennobling virtues) for daily life activities will be able to control physical and mental behaviors resulting in living happily under the rules, disciplines, and regulation of the society. Moreover, these valuable morals can develop human to the stage of holy person: sotāpanna (stream-enterer), sakadāgāmi (once- returner), anāgāmi (non-returner), and arahanta (the worthy one).

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากคณาจารย์และผู้มีพระคุณทั้งหลาย ผู้วิจัยขอจารึกนามให้ปรากฏเพื่อเป็นเกียรติ ดังต่อไปนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูสังวรวิจิตร ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพงษ์ คงสัตย์ ดร. ประพันธ์ สุขจร กรรมการที่ปรึกษาควบคุมวิทยานิพนธ์ที่ดูแลเอาใจใส่ให้คำปรึกษา เสนอแนะข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์และมีส่วนสำคัญกับความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระครูภัทรธรรมากร (หลวงพ่อนุญเลื่อน กิตติภทฺโท) พระมหาสุเนตร สุเนตฺโต พระอาจารย์สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน พระมหาประกอบ ปภงฺกโร ผู้อำนวยการสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐาน วัดสระแกแสง พระอาจารย์ให้คำปรึกษาด้านเนื้อหาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติกัมมัฏฐาน

ขอกราบขอบพระคุณพระมหา ดร.จิตติภัทร อจลฺมโม ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำการจัดทำโครงร่างในเบื้องต้น และกราบขอบพระคุณพระอาจารย์ประจำศูนย์บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมาทุกท่าน ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่ผู้วิจัย และขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ต้นยะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธวัชชา เศษสุภา ที่ให้ความรู้และคำปรึกษาด้านวิชาการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์และมีส่วนสำคัญในการทำงานวิจัยฉบับนี้

ขอขอบคุณนายวัชรินทร์ ทรงพระ เลขานุการศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตนครราชสีมาที่อำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาอยู่ที่นี้

อานิสงส์ที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอถวายเป็นสักการะแด่พระรัตนตรัย อุทิศแก่บิดามารดา ครูอาจารย์ หมุ่ญาติทั้งหลาย ตลอดจนสัตว์โลกทุกหมู่เหล่า ขอจงได้เข้าใจและเข้าถึงธรรมะของพระพุทธเจ้า ตามฐานะแห่งอินทรีย์ของแต่ละผู้แต่ละคนต่อไป

พระอภัย อภิชาโต (ชูขุนทด)

๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๔ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๕ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐
๑.๘ ประโยชน์ที่จะได้รับ	๑๑
บทที่ ๒ ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน	๑๒
๒.๑ ความหมายพฤติกรรม	๑๒
๒.๒ ความหมายพฤติกรรมของมนุษย์	๑๒
๒.๓ ลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์	๑๔
๒.๔ ประเภทพฤติกรรมของมนุษย์	๑๖
๒.๕ ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน	๒๓
๒.๖ สรุป	๔๑

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ หลักธรรมพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท	๔๓
๓.๑ เบญจศีล	๔๓
๓.๒ เบญจธรรม	๕๑
๓.๓ สรูป	๕๓
บทที่ ๔ การประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ ในสังคมปัจจุบัน	๕๘
๔.๑ การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมในการพัฒนาพฤติกรรม ของมนุษย์	๕๘
๔.๒ ผลจากการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา	๖๓
๔.๓ สรูป	๗๖
บทที่ ๕ สรูป และข้อเสนอแนะ	๗๕
๕.๑ สรูปผลการวิจัย	๗๕
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๘๓
บรรณานุกรม	๘๕
ประวัติผู้วิจัย	๘๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อของคัมภีร์ แล้วตามด้วย เล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๓๓/๖๑๕. วินัยปิฎก มหาวรรค ภาษาไทย เล่ม ๒ ข้อ ๕๓๓ หน้า ๖๑๕ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา	(ไทย) =	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ภิกขุณี	(ไทย) =	วินัยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย) =	วินัยปิฎก	มหาวิคค	(ภาษาไทย)
วิ.จ.	(ไทย) =	วินัยปิฎก	จูฬวิคค	(ภาษาไทย)
วิ.ป.	(ไทย) =	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิตานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อ.จ.ทุก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกนินบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.ติก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ติกนินบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.จตุก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกนินบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.ปญจก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปญจกนินบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.อฏฐก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	อฏฐกนินบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.ทสก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทสกนินบาต	(ภาษาไทย)
ช.ธ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ชุตตนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)

บุ.อุ.	(ไทย) =	สุดตันตปิฎก	บุททกนิกาย	อุทาน	(ภาษาไทย)
บุ.ชา.	(ไทย) =	สุดตันตปิฎก	บุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)
บุ.สุ.	(ไทย) =	สุดตันตปิฎก	บุททกนิกาย	สุดตนิบาต	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง.	(ไทย) =	อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ.	(ไทย) =	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)
อภิ.ก.	(ไทย) =	อภิธรรมปิฎก	กถาวัตถุ	(ภาษาไทย)

ปกรณ์วิเสส

วิสุทฺธิ.	(ไทย) =	วิสุทฺธิมรรค	(ภาษาไทย)
-----------	---------	--------------	-----------

ฎีกาพระวินัยปิฎก

สารตฺถ ฎีกา	(ไทย) =	สารตฺถที่ปณีฎีกา	(ภาษาไทย)
-------------	---------	------------------	-----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ถือว่าเป็นสัตว์โลกที่ผ่านการพัฒนาการจนถึงขั้นที่อาจเรียกว่าสมบูรณ์แบบ เพราะมีร่างกายที่มีอวัยวะที่เหมาะสมแก่การดำเนินชีวิต เช่น มีนิ้วมือที่เหมาะสมแก่การหยิบจับสิ่งของ มีแขนขาที่เหมาะสมแก่การ ยืน เดิน นั่ง นอน แต่มนุษย์ก็ยังคงเป็นสัตว์โลกประเภทหนึ่ง ถึงแม้จะผ่าน การพัฒนาด้านร่างกายมาแล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงเป็นสัตว์เพราะยังข้องติดอยู่ใน โลกและมนุษย์ก็ไม่ได้ อยู่เพียงผู้เดียวในโลกจึงต้องมีการติดต่อสื่อสารเพื่อให้ผู้อื่นรับรู้ หรือตอบสนองความต้องการของ ตัวเอง การสื่อสาร โดยการแสดงออกทางกิริยาท่าทางหรือคำพูด เรียกว่า พฤติกรรม ซึ่งพฤติกรรม นั้นจะมีประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นได้นั้นจิตใจต้องได้รับการพัฒนา ก่อน เมื่อจิตใจพัฒนาแล้ว พฤติกรรมก็จะสร้างสรรค์ไปในทางที่ดีสามารถทำประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมได้อย่างยิ่ง ใหญ่ อย่างเช่น เจ้าชายสิทธัตถะ ทรงเป็นมนุษย์ แต่สามารถพัฒนาพระองค์เองจนชาวโลกขนานพระนาม พระองค์ว่า พระสัมมาสัมพุทธโธ แปลว่า ผู้รู้โดยพระองค์เอง พระองค์สามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ แก่ชาวโลกเป็นอนเนกอนันต์ได้ ปัญหาของมนุษย์ไม่ได้มีแต่ปัญหาอยู่ที่ผู้ที่ไม่พัฒนาจิตใจ เมื่อไม่ พัฒนาจิตใจ พฤติกรรมการแสดงออกทางกายวาจาจึงแตกต่างกันไปตามอำนาจของกิเลส^๑

พฤติกรรมของมนุษย์ที่เห็นได้ง่ายก็คือพฤติกรรมทางกายและวาจาที่ไม่ดี เช่น การแสดง ความเห็นแก่ตัว การทำทุจริตต่างๆ และการแสดงวาจาทุจริตเป็นต้น พฤติกรรมที่ไม่ดีเหล่านี้ จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเปลี่ยนแปลง ให้เป็นการกระทำที่ สุจริต และการแสดงวาจาที่สุจริตหรือ กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่านิสัยชอบทำกรรมชั่วของคนเราจำเป็นต้องได้รับการเปลี่ยนแปลง แก้ไขให้มี นิสัยชอบทำแต่กรรมดีเท่านั้นและ อะไรคือสาเหตุปัจจัยที่ทำให้คนเรามีนิสัยชอบทำแต่กรรมชั่ว เหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนเราชอบทำกรรมชั่วก็คือความคิดผิดๆ ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากความเห็น ผิดอีกต่อหนึ่ง ความเห็นผิดนี้มีศัพท์ทางธรรมว่า มิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดนี้เกิดจากจิตใจ ที่ตกอยู่ใน อำนาจของกิเลส ๓ ตระกูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ บุคคลใดก็ตามที่มีความเห็นเป็น มิจฉาทิฐิ

^๑ พระภิกษุวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว), คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๖๔-๑๖๕.

ย่อมจะก่อแต่ความชั่วเป็นนิสัยสันดาน พฤติกรรมเช่นนี้นอกจากจะนำความทุกข์ความเดือดร้อน มาสู่ตัวบุคคลผู้

ก่อกรรมชั่วเองและสังคมโดยรวมในโลกนี้แล้ว บุคคลผู้นั้นยังต้องไปรับโทษทัณฑ์อย่างสุดแสนสาหัสอีกนานแสนนานในโลกหน้าอีก ด้วยการก่อกรรมชั่วและสังคมโดยรวมในโลกนี้แล้ว บุคคลผู้นั้นยังต้องไปรับโทษทัณฑ์อย่างสุดแสนสาหัส อีกนานแสนนานในโลกหน้าอีกด้วย

การแสดงออกทางกายวาจาของมนุษย์เรียกว่าพฤติกรรม (Behavior) ซึ่งเป็นผลมาจากการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสถานการณ์ต่างๆ การกระทำของมนุษย์อาจสังเกตเห็นได้ชัดเจน ได้แก่ การกระทำทางกาย เช่น การยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น เรียกว่า “กายกรรม” การกระทำทางวาจา ได้แก่ การพูด สนทนา การทักทาย และการสั่งสอน เป็นต้น เรียกว่า “วจีกรรม” ส่วนการกระทำที่ซับซ้อนมากขึ้น ยากต่อความเข้าใจต้องติดตามสังเกต วิเคราะห์ตีความ และประเมินค่าเป็นการกระทำทางใจ เช่น การคิด การจำ การลืม การเรียนรู้ แรงจูงใจ เจตคติความเมตตาหรือความรัก เป็นต้น เรียกว่า “มโนกรรม”^๒ พฤติกรรมของมนุษย์ทั้ง ๓ ลักษณะมิได้อยู่แยกจากกัน แต่ทำงานผสมผสานเป็นจิตหรือจริยาตามลักษณะความประพฤติที่ทำอยู่ประจำอยู่ในสันดานพื้นเพจิตใจ หรือลักษณะอุปนิสัย ๖ ประเภท คือ ราคะจิต โทสะจิต โมหะจิต สัทธาจิต พุทธิจิต วิตกจิต^๓ ในทางจิตวิทยาตะวันตกต่างๆ ไปเรียกลักษณะต่างๆ ไปของบุคคลว่าบุคลิกภาพ (Personality) ซึ่งรวมหมายถึงคุณสมบัติภายใน และพฤติกรรมเฉพาะบุคคล โดยรวมในพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าพฤติกรรมมนุษย์มีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด เพราะกายกับจิตต่างก็อาศัยซึ่งกันและกัน กายเป็นที่อาศัยของจิต และจิตเป็นผู้ควบคุมภายในสำหรับการรับรู้และการเรียนรู้โดยผ่านกายการทำงานของจิต ส่งผลกระทบต่อสภาพทางกาย ดังนั้นมนุษย์จะทำดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับสภาพทางจิต เพราะภาวะจิตใจที่ดีหรือไม่ดีนั้นจะเป็นตัวผลักดันให้เกิดพฤติกรรมดีหรือไม่ดีตาม ดังพุทธพจน์ในคาถาคัมภีร์ธรรมบทว่า...ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุดสำเร็จแล้วแต่ใจ ถ้าบุคคลมีใจอันโทษประทุษร้ายแล้วกล่าวอยู่ก็ทำตามทำอยู่ก็ทำตามทุกข์ย่อมไปตามบุคคลนั้น เพราะเหตุจิต ๓ อย่างนั้นเหมือนล้อหมุนไปตามรอยเท้าโคผู้ลากเกวียนไปอยู่ฉะนั้น^๔ ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า

^๒ เรียม ศรีทอง, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเชิร์ดเวฟเอดิเคชัน จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

^๓ ชุม. (ไทย) ๒๕/๑๕๖/๔๓๐., ชุม. (ไทย) ๒๕/๑๕๑/๕๔๕-๕๔๖.

^๔ ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑/๒๓.

มีใจประเสริฐที่สุดสำเร็จแล้วแต่ใจ ถ้าบุคคลมีใจผ่องใส ย่อมทำให้เกิดความสุขได้”^๕

พฤติกรรมของมนุษย์สามารถพัฒนาได้ตามหลักพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงรูปแบบวิธีการพัฒนาไว้ว่าความประพฤติสุจริตแสดงออกมาทางกาย วาจา และใจ เป็นเรื่องของการฝึกฝนด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะศีลถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นในขบวนการพัฒนามนุษย์ เพราะศีลเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม และช่วยให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสามารถทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมเกิดความเคยชินที่อิงตามแบบอย่างของศีลที่กำหนดไว้ดีแล้ว ฉะนั้น ศีล จึงเป็นอุปกรณ์สำคัญในการฝึกฝนเบื้องต้น เมื่อฝึกฝนดีแล้วย่อมทำให้เกิดความเคยชิน ทำให้สมรรถภาพของจิต สมาธิ เป็นส่วนของการฝึกฝนในด้านจิตใจ หรือ ระดับจิตใจให้เกิดการพัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ เช่น ด้านคุณธรรม มีเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเข้มแข็ง ความอดทน ความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ และด้านจิตใจทำให้เกิดความสุข เช่น ความผ่องใส เบิกบาน ความรู้สึกอึดใจ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การพัฒนาจิตใจให้มีความมั่นคง เพื่อการดำรงชีวิตให้มีความสุขและความสุขที่ได้รับเป็นความสุขที่แท้ และยั่งยืนต้องอาศัยความเข้าใจ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้และความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จนกว่าจะหลุดพ้น มีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบานด้วยปัญญา โดยเริ่มตั้งแต่ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้ในเหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ด้วยความแยบยลให้เห็นตามความเป็นจริง หมายความว่า รู้เท่าทันความเป็นไปของโลก และชีวิต จนทำให้จิตใจเป็นอิสระข้ามพ้นความทุกข์ ปราศจากปัญหาถึงความเป็นอิสรภาพโดยสมบูรณ์ ครอบคลุมถึงการทำให้เกิดการพัฒนาทางสังคมพัฒนาทางอารมณ์ และพัฒนาทางปัญญา ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา คือ หลักแห่งการศึกษา และหลักแห่งการพัฒนาที่มุ่งเน้นหรือนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด จนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้นั้นก็ต้องผ่านการพัฒนาพฤติกรรมทางด้านกาย วาจา และใจมาแล้วทั้งสิ้น^๖

การพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์นั้น คือ การพัฒนาตัวบุคคลทั้งทางร่างกาย และจิตใจผู้ที่พัฒนาตนแล้ว ย่อมได้รับความเคารพนับถือ ยกย่อง เชิดชู ซึ่งตรงกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาตอนหนึ่งที่ว่า “ทนุโต เสฏโณ มนุสฺเสสุ” หมายความว่า การได้ฝึกตนให้ดีย่อมเป็นผู้ประเสริฐสุด บุคคลที่พัฒนาตนเองได้ดี ก็คือ บุคคลที่สามารถอยู่เหนืออำนาจของความเคยชิน บุคคลประเภทนี้จะปรับตัวพัฒนาขึ้นไปเรื่อยๆ ซึ่งถือว่าเป็นความสามารถพิเศษการพัฒนาตน

^๕ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒/๒๔.

^๖ พระประเสริฐ ชุตินฺธโร, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่อง ไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์ตามทรรศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : สาขาวิชาปรัชญา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๓๕ – ๔๐.

จะช่วยให้บุคคลสำรวจกาย และใจมากขึ้น รู้จัก และควบคุมตนเองในการแสดงออกได้ อย่างเหมาะสม รู้จักข่มใจ มีความอดทน อดกลั้น เพื่อรักษาความดี ความงามของตนจนได้ชื่อว่า เป็นกัลยาณมิตร คือ เป็นมิตรกับบุคคลทั่วไปได้อย่างดี ฉะนั้นการพัฒนาตน คือ การสร้างความเป็น คนใหม่ในตนเองให้มีสุขภาพกายที่แข็งแรง สุขภาพจิตที่ดี มีทักษะกำลังใจ มีจุดมุ่งหมายของชีวิต และเป็นมิตรกับบุคคลทั่วไป^๓

มนุษย์นั้นสามารถพัฒนาตนเองให้รู้จักความพอดีด้านเศรษฐกิจที่เหมาะสมแก่ฐานะของ ตนเอง ดังที่รองศาสตราจารย์ สงวน สุทธิเลิศอรุณ กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องพฤติกรรมมนุษย์กับการ พัฒนาตนว่าจากการศึกษาแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงทราบว่าป็นหลักจริยศาสตร์ใน พุทธศาสนา คือ หลักสันโดษ ซึ่งมีความหมายว่า ความพอดี พอเพียง พอประมาณ ไม่เบียดเบียน ตนเองและผู้อื่น โดยพุทธศาสนายอมรับความสามารถของมนุษย์ ซึ่งสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมาย ในการแก้ปัญหาของมนุษย์ และสังคมที่มีอยู่ได้ด้วย การศึกษาให้เข้าใจในชีวิตจิตใจของตนเอง และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างเข้าใจ และเป็นขั้นตอนซึ่งจะทำให้การจัดการเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญ กับการแก้ปัญหาจาก ภายในสู่ภายนอกที่มุ่งเอาชนะกิเลสที่มีอยู่ในจิตใจ คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการมี ปัญญารู้เท่าทันในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และเป็นการพัฒนาตนเองสังคม สิ่งแวดล้อม ด้วย ความสมดุล^๔

โดยทั่วไปมักมีพฤติกรรมที่ปฏิบัติผิดไปจากหลักพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ไม่ว่าบุคคลใดจะมีการศึกษาอยู่ในระดับใดก็ตาม เช่น การไม่สำรวจกาย ไม่สำรวจวาจา มิให้เห็น เป็นส่วนมาก และกำลังดูกลามเข้าสู่หุนหันมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันที่สังคมไทยก็ได้ชื่อว่าเป็นสังคม พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนของพุทธศาสนานั้นมากมายเพียงพอต่อการดำเนินชีวิตและการ ปฏิบัติตนให้เป็นคนดีได้

ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญแห่งความเป็นมนุษย์ และพฤติกรรมของความเป็น มนุษย์ที่สามารถจะพัฒนาได้ประกอบสังคมไทยส่วนใหญ่เป็นสังคมชาวพุทธ ทั้งหลักธรรมคำสอน ทางพระพุทธศาสนาก็มีมากเพียงพอต่อการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ได้ จึงมีความสนใจใน

^๓ สงวน สุทธิเลิศอรุณ, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒน์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๕ - ๑๔๖.

^๔ พระมหาประทีป พรหมสิทธิ์, “การศึกษาเชิงปรัชญาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง”, รายงานการศึกษา อิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สาขาปรัชญา, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

อันที่จะศึกษาหลักธรรมที่นำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์อย่างเป็นระบบ และให้มีเนื้อหาครบถ้วนตามหลักวิชาการสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๓. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาปัญหาพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา และการประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันให้เป็นไปในแนวทางที่ดี ตามหลักพุทธศาสนา โดยอาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา เป็นตัวสนับสนุนและข้อมูลวิทยานิพนธ์ตลอดจน เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๔.๑ การประยุกต์ใช้หลักธรรม หมายถึง การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเถรวาทมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับเพศของแต่ละบุคคล ในการแสดงออกทางวาจาอันดีงาม

๑.๔.๒ พัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ หมายถึง การทำให้มนุษย์มีการแสดงออก ทางกาย วาจา ใจที่ดี และทำให้เจริญก้าวหน้าในชีวิต ตลอดทั้งมีการนำหลักธรรม ทางพุทธศาสนามายึดถือปฏิบัติตามความเหมาะสม นอกจากนั้นยังหมายถึง การทำให้เกิดขึ้นคือเปลี่ยนจากสภาพหนึ่ง ไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิม

๑.๔.๓ หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักธรรมที่ใช้พัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกทางกาย วาจา และใจ ได้แก่ เบญจศีลและเบญจธรรม

๑.๕ ปัญหาที่ควรทราบ

๑.๕.๑ ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันเป็นอย่างไร

๑.๕.๒ หลักธรรมพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร

๑.๕.๓. การประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ตรัสไว้ในนิพนธ์หนังสือธรรมศึกษาว่าความกตัญญูทวายเป็นคุณธรรมที่ดีที่ประเสริฐ ดังนั้น มนุษย์จึงควรใช้สติปัญญารักษาความสมบูรณ์ด้วยคุณธรรมนี้ของมนุษย์ไว้ เพื่อให้ความเป็นมนุษย์สมบูรณ์ ไม่บกพร่อง มนุษย์ต้องไม่ทำลายคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ ด้วยการไม่กตัญญูหรือด้วยอกตัญญูไม่ตอบแทนพระคุณที่ท่านทำแล้ว อันความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์จริงนั้นไม่เพียงแต่จะกตัญญูทวายเป็นต่อผู้ทำคุณแก่ตนโดยตรงเท่านั้น แม้ผู้ทำคุณทางอ้อม เช่น เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบมนุษย์ที่มีคุณค่าของมนุษย์สมบูรณ์จริงก็ยังคงกตัญญูต่อบุคคลนั้น เพราะมีปัญญาารู้ได้ว่า ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ คือ ผู้มีคุณต่อส่วนรวม จึงเป็นผู้มีคุณแก่ตนด้วยควรได้รับความกตัญญูทวาทะของคุณด้วยปัญญาที่สมบูรณ์ของมนุษย์ จะทำให้สามารถเห็นความจริงได้ เช่นนี้ คุณธรรมที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นคุณธรรมส่วนใหญ่ เป็นหลักสำคัญของมนุษย์ยังมีคุณธรรมของมนุษย์หรือคุณสมบัติที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลีกย่อย ออกไปอีกเป็นอันมากเมื่อได้สิ่งที่ได้ด้วยยาก คือ ได้ความเป็นมนุษย์แล้ว มนุษย์ทุกคนผู้รู้เพียงคนเดียวก็พึงสนใจที่จะรักษาความเป็นมนุษย์ของตนให้ดีที่สุด ให้ถือความเป็นมนุษย์ของตนเหมือนเพชรหาค่ามิได้จักหุ่มเทจิตใจระวังรักษาความเป็นมนุษย์ของตนให้เพียงนั้น มนุษย์ที่ขาดคุณสมบัตินี้ของมนุษย์ก็เหมือนเพชรงามที่แตกร้าวเป็นเพชรที่แตกร้าว ย่อมไม่เหลือราคาของเพชรย่อมเป็นเหมือนเศษกระเบื้อง และหาราคาไม่ได้ฉันใดเป็นมนุษย์ที่ไม่รักษาคุณค่าไว้ ปล่อยให้เสื่อมสลายบกพร่อง ก็ย่อมเป็นคนหาราคาไม่ได้ ฉะนั้น พึงคำนึงถึงความจริงนี้ด้วยจักเกิดกำลังใจปฏิบัติรักษาคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ เต็มสติปัญญาความสามารถ^๕

๑.๖.๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ เรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิปาฏิหาริย์เทวคาว่า เมื่อเทียบโดยคุณธรรมและความสามารถทั่วไปแล้วทั้งมนุษย์และเทวดาต่างก็มิได้ทำเทียมหรือใกล้เคียงกันเป็นระดับเดียวกัน แต่มนุษย์มีวิสัยแห่งการสร้างเสริมปรับปรุงมากกว่า ข้อแตกต่างสำคัญจึงอยู่ที่โอกาส กล่าวคือ มนุษย์มีโอกาสมากกว่าในการที่จะพัฒนาคุณธรรม และความสามารถของตนถ้ามองในแง่แข่งขัน (ทางธรรมไม่สนับสนุนให้มอง)

^๕ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, ธรรมศึกษา, มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร, books@mahamakuta.inet.co.th, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๒).

ถือว่าตามปกติธรรมดาถ้าอยู่กันเฉยๆ เทวดาทั่วไปสูงกว่า ดีกว่า เก่งกว่ามนุษย์ แต่ถ้ามนุษย์ปรับปรุงตัวเมื่อไร ก็จะขึ้นไปเทียมเท่า หรือแม้แต่สูงกว่า ดีกว่า เก่งกว่าเทวดา^{๑๐}

๑.๖.๓ พระมหาสุภวัณห์ ชุตินฺฺโต กล่าวไว้ในผลงานวิทยานิพนธ์ เรื่องการศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ ในทรรสนะของพุทธปรัชญาเถรวาทกับซิกมันด์ ฟรอยด์ว่า พฤติกรรมต่างๆ ที่มนุษย์เราแสดงออกมาทั้งที่เป็นพฤติกรรมในทางบวกทั้งในทางลบ ย่อมเกิดขึ้นได้กับทุกคนในทุกเวลาและทุกสถานการณ์ และถือว่าเป็นธรรมชาติของการแสดงออกมาทางกาย ทางวาจาโดยมีจิตเป็นผู้คอยกำกับให้พฤติกรรมเหล่านั้น เป็นไปในทางที่จิตปรารถนา เมื่อมนุษย์มีองค์ประกอบ คือ ร่างกายและจิตใจ ย่อมมีการกระทำ การแสดงออก การเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงอิริยาบถ และอาการเหล่านั้นถือว่าเป็นธรรมชาติพฤติกรรมของมนุษย์^{๑๑} ในส่วนที่เกี่ยวกับวิถีปรับปรุงพฤติกรรมของบุคคล เพื่อให้เข้าถึงเป้าหมายแต่ละระดับนี้ พระพุทธเจ้าก็ทรงสั่งสอนไว้ครบถ้วนทุกระดับ เช่น บางแห่งตรัสหลักการที่เป็นไปเพื่อทิฏฐธัมมิกัตถะ ๔ ประการ คือ ความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาจัดดำเนินการ เรียกว่า อุฏฐานสัมปทา รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สิน และผลแห่งกิจการงานให้รอดพ้นอันตรายไม่เสื่อมเสีย เรียกว่า อารักขสัมปทา รู้จักเสวนาคบหาคนดีที่เกื้อกูลแก่การงาน ความดีงามและความก้าวหน้าของชีวิต เรียกว่า กัลยาณมิตตตา รู้จักเลี้ยงชีวิตแต่พอดีให้มีความสุขได้ โดยไม่สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือย สามารถประหยัดทรัพย์ไว้ให้เพิ่มพูนขึ้นได้ เรียกว่า สมชีวิตา^{๑๒}

๑.๖.๔ พระประเสริฐ ชุตินฺฺโร ได้กล่าวไว้ในการนำเสนอวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์ตามทรรสนะของพระธรรมปิฎกกว่าการจะเป็นมนุษย์ที่ประเสริฐได้นั้นจะต้องผ่านกระบวนการตามหลักไตรสิกขาจึงจะพัฒนาตนเองได้ดี ดังนี้

๑. อธิศีลสิกขา คือ การฝึกความประพฤติสุจริต ทางกาย วาจา และอาชีพะ เป็นเรื่องของการฝึกฝนในด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมที่เคยชิน ศีลเป็นเครื่องมือที่ใช้ หรือในทางสังคมทั่วไป เรียกว่าวินัย เป็นจุดเริ่มต้นในขบวนการแห่งการศึกษา และการพัฒนามนุษย์ เพราะว่าวินัย เป็นเครื่องมือจัดเตรียม ชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การดำเนินชีวิต

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), เหนือสามัญวิสัย อธิปาฏิหาริย์เทวดา, สำนักพิมพ์ธรรมดา. <http://board.palungjit.com>, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๒)

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

^{๑๒} พระมหาสุภวัณห์ ชุตินฺฺโต (สุขคำ) , การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ในทรรสนะของพุทธปรัชญาเถรวาทกับซิกมันด์ฟรอยด์, (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๘), หน้า ๗.

ของมนุษย์ในสังคมที่อยู่ร่วมกัน ศิล หรือวินัย จะช่วยจัดให้เกิดความเป็นระเบียบ ในความเป็นอยู่ และเอื้อโอกาส ให้เกิดการพัฒนา จนสามารถทำให้มนุษย์มีพฤติกรรม เกิดความเคยชินที่ดึงตามแบบอย่างของศีลที่กำหนดไว้ดีแล้ว ฉะนั้นการจะฝึกให้เกิดความเคยชินในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะต้องมียุทธวิธี และวิธีการนั้นๆ อย่างเช่น ศิล หรือ วินัย เป็นต้น ให้เป็นอุปกรณ์ในการฝึกฝน เบื้องต้น

๒. อธิจิตตสิกขา คือ การฝึกปรือในด้านคุณภาพ และสมรรถภาพของจิต สมาธิ เป็นส่วนของการฝึกฝนในด้านจิตใจ หรือ ระดับจิตใจให้เกิดการพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ คือ ในด้านคุณธรรม เช่น ความมีเมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเข้มแข็งอดทน ตลอดจนความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่มั่นคง มีสติ สมาธิ และในด้านทำให้เกิดความสุข เช่น ความผ่อนคลาย เบิกบาน ความรู้สึกอิ่มใจ หรือกล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนาสุขภาพจิตให้มีความมั่นคงในการดำรงอยู่ของชีวิตให้มีความสุข

๓. อธิปัญญาสิกขา คือ การฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จนถึงขั้นหลุดพ้นมีจิตใจเป็นอิสระผ่อนคลาย เบิกบานโดยสมบูรณ์ ปัญญาเป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านความรู้ความจริงโดยเริ่มตั้งแต่ ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจความหยั่งรู้ในเหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ด้วยความแยบยลให้เห็นตามความเป็นจริง หมายความว่ารู้เท่าทันความเป็นไปของโลก และชีวิตจนทำให้จิตใจเป็นอิสระ ข้ามพ้นความทุกข์ปราศจากปัญหาถึงความเป็นอิสระภาพโดยสมบูรณ์ หลักไตรสิกขานี้โดยสาระครอบคลุม ถึงการทำให้เกิดการพัฒนาทางสังคมพัฒนาทางอารมณ และการพัฒนาทางปัญญาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งหมด คือ หลักแห่งการศึกษา หรือหลักแห่งการพัฒนาที่มุ่งเน้นหรือนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดในชีวิตของบุคคล คือ การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์^{๑๕}

๑.๖.๕ พระมหาประทีป พรหมสิทธิ์ ได้กล่าวไว้ใน“การศึกษาเชิงปรัชญาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง” รายงานการศึกษาอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ว่ามนุษย์สามารถพัฒนาตนเองให้รู้จักความพอดีด้านเศรษฐกิจที่เหมาะสมแก่ฐานะดังความตอนหนึ่งว่า จากการศึกษาแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงทราบว่าเป็นหลักจริยศาสตร์ในพุทธศาสนาคือหลักสันโดษ ซึ่งมีความหมายว่าความพอดีพอเพียงพอประมาณ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น โดยพุทธศาสนายอมรับความสามารถของมนุษย์ ซึ่งสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายในการแก้ปัญหาของมนุษย์และสังคมที่มีอยู่ได้ด้วยการศึกษาให้เข้าใจในชีวิต จิตใจของตนเอง และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างเข้าใจและเป็นขั้นตอน ซึ่งจะทำให้การจัดการเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้

^{๑๕} พระประเสริฐ ชุตินฺธโร, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่อง ไซยศาสตร์กับพุทธศาสตร์ตามทรรศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สาขาวิชาปรัชญา, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๔๒), หน้า ๘๕ – ๘๐.

ความสำคัญ กับการแก้ปัญหาจากภายในสู่ภายนอกที่มุ่งเอาชนะกิเลสที่มีอยู่ในจิตใจคือความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการมีปัญญารู้เท่าทันในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและเป็นการ พัฒนาตนเองสั่งคมสั่งแวดล้อมด้วยความสมดุล^{๕๔}

๑.๖.๖ พระชัชวาลย์ ศรีสุข ได้แสดงผลงานการวิจัยเรื่อง ศาสนากับการพัฒนา บุคลิกภาพ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมไว้ว่า พฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์เป็นผลมาจาก แรงผลักดันของตัณหาเป็นหลักใหญ่แม้ว่าตัณหาจะมีสาเหตุโดยตรงของพฤติกรรมแต่เป็น แรงผลักดันให้เกิดพฤติกรรมในฐานะเป็นเงื่อนไขของการกระทำโดยใช้ปัญญา (โยนิโสมนสิการ) เป็นตัวแก้ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์พฤติกรรมที่มีปัญญาเป็นตัวนำทำให้การพัฒนาบุคลิกภาพ เป็นไปด้วยดีต้องอาศัยความเคยชิน (อุปนิสัย) เพราะถ้ามีพฤติกรรมเคยชินอย่างไรคนก็จะดำเนิน ชีวิตไปด้วยพฤติกรรมอย่างนั้นการพัฒนาบุคลิกภาพในพุทธศาสนาใช้การพัฒนาจิตใจไปที่ละขั้น จนกว่าจะสิ้นกิเลสด้วยการพัฒนาตนไปตามหลักของ ศีล สมาธิ ปัญญา และอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่ง เป็นกระบวนการพัฒนาที่ต้องใช้เวลาในการสั่งสมจนกว่าจิตจะพัฒนาเข้าถึงภาวะที่สมบูรณ์สูงสุด คือ นิพพาน คือเป้าหมาย^{๕๕}

๑.๖.๗ รศ.ดร. เรียม ศรีทอง ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน ว่า พฤติกรรม (Behavior) เป็นผลมาจากการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสถานการณ์ต่างๆ การกระทำของมนุษย์อาจสังเกตเห็นได้ชัดเจน ได้แก่การกระทำทางกาย เช่น การยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น เรียกว่า “กายกรรม” การกระทำทางวาจา ได้แก่การพูด สนทนาการพักทหายและการสั่งสอน เป็นต้น เรียกว่า “วจีกรรม” ส่วนการกระทำที่ซับซ้อนมากขึ้น ยากต่อความเข้าใจต้องติดตามสังเกต วิเคราะห์ ตีความ และประเมินค่าเป็นการกระทำทางใจ เช่น การคิด การจำ การลืม การเรียนรู้ แรงจูงใจ เจตคติ ความเมตตาหรือความรัก เป็นต้นเรียกว่า “มโนกรรม” พฤติกรรมของมนุษย์ทั้ง ๓ ลักษณะ มิได้อยู่แยกจากกัน แต่ทำงานผสมผสานเป็นจริงหรือจริยาตามลักษณะความประพฤติ ประจำอยู่ในสันดาน พื้นเพจิต หรือลักษณะอุปนิสัย ๖ ประเภท คือ รากะจริต โทสะจริต โมหะจริต สัทธาจริต พุทธิจริต วิตกจริต^{๕๖}

^{๕๔} อ่างแล้ว, หน้า ๔.

^{๕๕} พระชัชวาลย์ ศรีสุข, “ศาสนากับการพัฒนาบุคลิกภาพ : ศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลิกภาพในพุทธศาสนาและศาสนาคริสต์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐.

^{๕๖} เรียม ศรีทอง, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเรีร์คเวฟ เอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

๑.๖.๘ รองศาสตราจารย์สงวน สุทธิเลิศอรุณ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตนว่า การพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์นั้น คือ การพัฒนาตัวบุคคลทั้งทางร่างกาย และจิตใจผู้ที่พัฒนาตนแล้ว ย่อมได้รับความเคารพนับถือ ยกย่อง เชิดชู ซึ่งตรงกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา ตอนหนึ่งที่ว่า “ทนฺโต เสฏฺโฏ มนุสฺเสสุ” หมายความว่า การได้ฝึกตนให้ดี ย่อมเป็นผู้ประเสริฐสุด บุคคลที่พัฒนาตนเองได้ดี ก็คือ บุคคลที่สามารถอยู่เหนืออำนาจของความเคยชิน บุคคลประเภทนี้จะปรับตัวพัฒนาขึ้นไปเรื่อยๆ ซึ่งถือว่าเป็นความสามารถพิเศษ การพัฒนาตนจะช่วยให้บุคคลสำรวมกายและใจมากขึ้น รู้จักและควบคุมตนเองในการแสดงออกได้อย่างเหมาะสม รู้จักข่มใจ มีความอดทน อดกลั้น เพื่อรักษาความดี ความงามของตน จนได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตร คือเป็นมิตรกับบุคคลทั่วไปได้อย่างดี การพัฒนา คือการสร้างความเป็นคนใหม่ในตนเองให้มีสุขภาพกายที่แข็งแรง สุขภาพจิตที่ดี มีทักษะกำลังใจ มีจุดมุ่งหมายของชีวิตและเป็นมิตรกับบุคคลทั่วไป การพัฒนาตนในด้านคุณลักษณะส่วนบุคคลที่จำเป็นเพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างเสริมมนุษยสัมพันธ์ของบุคคลโดยทั่วไป^{๑๖}

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไม่พบว่าเรื่องนี้ได้เคยมีใครได้ทำการวิจัยไว้อย่างเป็นระบบ และมีเนื้อหาครบถ้วนที่สมบูรณ์ ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาให้มีความสมบูรณ์ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาสืบไป

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษาค้นคว้าข้อมูลมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

๑.๗.๑ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๐๐ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับเฉลิมพระเกียรติพระนางเจ้าสิริกิติ์ พุทธศักราช ๒๕๓๕

๑.๗.๒ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา และอนุฎีกา เอกสารทางวิชาการ วารสาร หนังสือพิมพ์และวิทยานิพนธ์ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

๑.๗.๓ วิเคราะห์ อธิบายความ และแสดงเหตุผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและจัดลำดับข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๗.๔ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ เสนอผลการวิจัยโดยวิธีวิเคราะห์

^{๑๖}สงวน สุทธิเลิศอรุณ, รศ., พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : อักษรวิพัฒน์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๕ - ๑๔๖.

๑.๘ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

๑.๘.๒ ทำให้ทราบหลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนา

เถรวาท

๑.๘.๓. ทำให้ทราบแนวการประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

บทที่ ๒

ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

ในบทนี้มุ่งศึกษาปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน โดยแบ่งประเด็นศึกษา ออกเป็น ๖ ประเด็น คือ (๑) ความหมายพฤติกรรม (๒) ความหมายพฤติกรรมของมนุษย์ (๓) ลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์ (๔) ประเภทพฤติกรรมของมนุษย์ (๕) ปัญหาทางด้านพฤติกรรม ของมนุษย์ในสังคมไทย มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ความหมายพฤติกรรม

พฤติกรรม คือ กิริยาของสิ่งมีชีวิตที่แสดงออกมาเพื่อตอบสนอง ต่อสิ่งเร้า อันเป็นไป อย่างเหมาะสมเพื่อการอยู่รอดของชีวิต ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ตัวกระตุ้นที่เหมาะสมกับความพร้อมภายในร่างกายของสัตว์ ทำให้สัตว์ปลดปล่อยพฤติกรรม ออกมาได้เรียกว่า ตัวกระตุ้นปลดปล่อย (Releasing Stimulus) วงจรกระแสประสาทที่ไวต่อ ตัวกระตุ้นปลดปล่อย เรียกว่า กลไกการปลดปล่อยพฤติกรรม (Releasing Mechanism)

เมธาวิ อุดมธรรมมานุภาพ กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง กิจกรรมของบุคคลที่เป็น รูปธรรม เช่นการกระทำ การตอบโต้กับสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมภายในจิตใจที่เป็นนามธรรม เช่น ความคิด ความรู้สึก^๑

ดังนั้น พฤติกรรม คือ การกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกล้ามเนื้อ ความคิด และ ความรู้สึกเพื่อตอบสนองสิ่งเร้า เช่น การกระทำ การตอบโต้กับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

๒.๒ ความหมายพฤติกรรมของมนุษย์

พฤติกรรมของมนุษย์ที่เห็นได้ง่ายก็คือพฤติกรรมทางกายและวาจาที่ไม่ดี เช่นการแสดงความเห็นแก่ตัวการทำทุจริตต่างๆและการแสดงวาจาทุจริตเป็นต้นพฤติกรรมที่ไม่ดีเหล่านี้ จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเปลี่ยนแปลง ให้เป็นการกระทำที่ สุจริต และการแสดงวาจาที่สุจริตหรือ กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่านิสัยชอบทำกรรมชั่วของคนเราจำเป็นต้องได้รับการเปลี่ยนแปลง แก้ไขให้มี นิสัยชอบทำแต่กรรมดีเท่านั้นและ อะไรคือสาเหตุปัจจัยที่ทำให้คนเรามีนิสัยชอบทำแต่กรรมชั่ว

^๑ เมธาวิ อุดมธรรมมานุภาพ และคณะ, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

เหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนเราชอบทำกรรมชั่วก็คือความคิดผิดๆ ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากความเห็นผิดอีกต่อหนึ่ง ความเห็นผิดนี้มีศัพท์ทางธรรมว่า มิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิดนี้เกิดจากจิตใจ ที่ตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลส ๓ ตระกูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ บุคคลใดก็ตามที่มีความเห็นเป็น มิจฉาทิฏฐิ ย่อมจะก่อแต่ความชั่วเป็นนิสัยสันดาน พฤติกรรมเช่นนี้นอกจากจะนำความทุกข์ความเดือดร้อน มาสู่ตัวบุคคลผู้ก่อกรรมชั่วเองและสังคมโดยรวมในโลกนี้แล้วบุคคลผู้นั้นยังต้องไปรับโทษทัณฑ์อย่างสุดแสนสาหัส อีกนานแสนนานในโลกหน้าอีกด้วย^๒

การแสดงออกทางกายวาจาของมนุษย์เรียกว่าพฤติกรรม (Behavior) ซึ่งเป็นผลมาจากการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสถานการณ์ต่างๆ การกระทำของมนุษย์อาจสังเกตเห็นได้ชัดเจน ได้แก่การกระทำทางกายเช่น การยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น เรียกว่า “กายกรรม” การกระทำทางวาจา ได้แก่ การพูด สนทนา การทักทายและการสั่งสอน เป็นต้น เรียกว่า “วจีกรรม” ส่วนการกระทำที่ซับซ้อนมากขึ้นยากต่อความเข้าใจต้องติดตามสังเกต วิเคราะห์ ตีความ และประเมินค่าเป็นการกระทำทางใจ เช่น การคิด การจำ การลืม การเรียนรู้ แรงจูงใจ เจตคติ ความเมตตาหรือความรัก เป็นต้น เรียกว่า “มโนกรรม”^๓ พฤติกรรมของมนุษย์ทั้ง ๓ ลักษณะ มิได้อยู่แยกจากกัน แต่ทำงานผสมผสานเป็นจิตหรือจรียาตามลักษณะความประพฤติที่ทำอยู่ ประจำอยู่ในสันดานพื้นเพจิตใจ หรือลักษณะอุปนิสัย ๖ ประเภทคือ ราคะจิต โทสะจิต โมหะจิต สัทธาจิต พุทธิจิต วิตกจิต^๔

พฤติกรรมของมนุษย์นั้น สามารถพัฒนาได้ พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงรูปแบบวิธีการพัฒนาไว้ว่า ความประพฤติสุจริต ทางกาย วาจา และอาชีวะ เป็นเรื่องของการฝึกฝนในด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมที่เคยชิน สิลเป็นเครื่องมือที่ใช้หรือในทางสังคมทั่วไปเรียกว่าวินัย เป็นจุดเริ่มต้นในขบวนการแห่งการศึกษาและการพัฒนามนุษย์เพราะว่าวินัยเป็นเครื่องมือจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมที่อยู่ร่วมกัน สิลหรือวินัย จะช่วยจัดให้เกิดความเป็นระเบียบในความเป็นอยู่ และเอื้อโอกาสให้เกิดการพัฒนา จนสามารถทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมเกิดความเคยชินที่ดีงามตามแบบอย่างของศีลที่กำหนดไว้ดีแล้ว ฉะนั้นการจะฝึกให้เกิดความเคยชินในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะต้องมีรูปแบบและวิธีการนั้นๆ อย่างเช่น สิลหรือ วินัย เป็นต้นให้เป็นอุปกรณ์ในการฝึกฝน เบื้องต้นเมื่อฝึกพฤติกรรมความเคยชินให้อยู่ใน

^๒ พระภิกษุวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว), **คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๖๔-๑๖๕.

^๓ เรียม ศรีทอง, **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเวิร์คเวฟเอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

^๔ ขุ.ม.(ไทย) ๒๕/๑๕๖/๔๓๐.,ขุ.ม.(ไทย) ๒๕/๑๕๑/๕๔๕-๕๔๖.

กรอบระเบียบแล้วการฝึกปรือในด้านคุณภาพ และสมรรถภาพของจิต สมาธิ เป็นส่วนของการฝึกฝนในด้านจิตใจ หรือ ระดับจิตใจให้เกิดการพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ คือ ในด้าน คุณธรรม เช่น มีเมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเข้มแข็งอดทน ตลอดจนความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่มั่นคง มีสติ สมาธิ และในด้านทำให้เกิดความสุข เช่น ความผ่อนคลายเบิกบาน ความรู้สึกอิ่มใจ หรือ กล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนาสุขภาพจิตให้มีความมั่นคง ในการดำรงอยู่ของชีวิตให้มีความสุขและความสุขที่ได้รับจะเป็นความที่แท้ และยั่งยืน ได้ต้องอาศัยความเข้าใจโดยการฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนถึงขั้นหลุดพ้นมีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใสเบิกบาน โดยสมบูรณ์ ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึก หรือพัฒนาในด้านความรู้ ความจริง โดยเริ่มตั้งแต่ ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้ในเหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ด้วยความแยบยลให้เห็นตามความเป็นจริง หมายความว่า รู้เท่าทันความเป็นไปของโลก และชีวิต จนทำให้จิตใจเป็นอิสระ ข้ามพ้นความทุกข์ ปราศจากปัญหาถึงความเป็นอิสระภาพ โดยสมบูรณ์ หลักไตรสิกขานี้ โดยสาระครอบคลุมถึงการทำให้เกิดการพัฒนาทางสังคม พัฒนาทางอารมณ และ การพัฒนาทางปัญญา หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งหมด คือ หลักแห่งการศึกษา หรือ หลักแห่งการพัฒนาที่มุ่งเน้น หรือนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด จนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้นั้นก็ต้องผ่านการพัฒนาพฤติกรรมมาแล้วทั้งสิ้น

ดังนั้น ความหมายพฤติกรรมของมนุษย์ คือ พฤติกรรมของมนุษย์โดยหลักใหญ่แล้ว หมายถึงการกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกาย แลใจ เช่น ความรู้สึกเพื่อตอบสนองทาง กาย วาจา และใจ ของมนุษย์ เป็นต้น

๒.๓ ลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์

การที่จะเรียนรู้หรือทำความเข้าใจ ในการกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคลคนหนึ่ง จำเป็นอย่างยิ่งต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมภายใน ประเภทอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ประสพการณ์ การวิเคราะห์หาเหตุผลต่าง ๆ ของคนคนนั้นให้ชัดเจนเสียก่อน เช่นเดียวกัน การจะเข้าใจพฤติกรรมภายในของมนุษย์ได้ก็จำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้ จากพฤติกรรมภายนอกที่บุคคลนั้นแสดงออกมาก่อน ทั้งนี้ นักจิตวิทยาเชื่อว่า พฤติกรรมทุกอย่างต้องมีสาเหตุ และสาเหตุเพียงประการเดียวอาจทำให้เกิดพฤติกรรมได้ในหลายรูปแบบ ในทำนองเดียวกัน พฤติกรรมแต่ละรูปแบบที่แสดงพฤติกรรมออกมาย่อมเกิดมาจากหลายสาเหตุได้เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น การร้องไห้ของคนสองคน คนหนึ่งอาจร้องไห้เพราะเสียใจจากการขาดทุนที่ลงทุนไปทำให้หมดทุนที่ลงไปเลย ร้องไห้ ในขณะที่เดียวกันมีคนอื่นร้องไห้เหมือนกันแต่คนคนนั้นร้องไห้เพราะได้เจอกับครอบครัว เนื่องจากออกจากบ้านนาน เมื่อมาพบกันจึงเกิดความรู้สึกดีใจเลยร้องไห้ เป็นต้น สาเหตุของ

การแสดงออกทางกาย วาจา และ ใจ ในทางพุทธศาสนา เรียกว่า จริต แปลว่า จิตท่องเที่ยว สถานที่ที่ จิตท่องเที่ยวหรืออารมณ์เป็นที่ชอบท่องเที่ยวของจิตนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประมวลไว้ เป็น ๖ ประการด้วยกัน คือ

๑. รากจริต จิตท่องเที่ยวไปในอารมณ์ที่รักสวยรักงาม คือ พอใจในรูปสวย เสียงเพราะ กลิ่นหอม รสอร่อย สัมผัสนุ่มนวล รวมความว่า อารมณ์ที่ท่องเที่ยวไปในรากะคือความกำหนัดยินดีในบุคคลผู้เป็นเจ้าของจริต มีอารมณ์หนักไปในทางรักสวยรักงามชอบระเบียบ สะอาด ประณีต มีกิริยาท่าทางละมุนละไมนุ่มนวล เครื่องของใช้สะอาดเรียบร้อย สะอาด ประณีต มีกิริยาท่าทางละมุนละไมนุ่มนวล เครื่องของใช้สะอาดเรียบร้อย บ้านเรือนจัดไว้อย่างมีระเบียบ พุดจาอ่อนหวาน เกลี่ยความเลอะเทอะสกปรก การแต่งกายก็ประณีต ไม่มีของใหม่ก็ไม่เป็นไร แต่จะเก่าก็ต้องสะอาดเรียบร้อย รากจริตมีอารมณ์รักสวยรักงามเป็นสำคัญ อย่าตีความหมายว่า รากะจริตมีจิตมักมากในกามารมณ์ ถ้าเข้าใจอย่างนั้นพลาดถนัด

๒. โทสจริต มีอารมณ์มักโกรธเป็นเจ้าเรือน เป็นคนขี้โมโหโทโส อะไรนิดก็โกรธ อะไรหน่อยก็โมโห เป็นคนบูชาความโกรธว่าเป็นของวิเศษ วันหนึ่ง ๆ ถ้าไม่ได้โกรธก็เอียงใครเสียบ้างแล้ว วันนั้นจะหาความสบายใจได้ยาก คนที่มีจริตหนักไปในโทสจริตนี้ แก่เร็ว พุดเร็ว พุดดัง เดินแรง ทำงานหยาบ ไม่ใคร่ละเอียดถี่ถ้วน แต่ตัวไม่พิถีพิถัน เป็นคนใจเร็ว

๓. โมหจริต มีอารมณ์จิตลุ่มหลงในทรัพย์สมบัติ ชอบสะสมมากกว่าจ่ายออก ไม่ว่าจะอะไรเก็บคะ ผ่าขาดกระดากเก่า ข้าวของตั้งแต่ครั้งใดก็ตาม มีค่าควรเก็บหรือไม่ก็ตามเก็บคะไม่เลือก มีนิสัยเห็นแก่ตัว อยากได้ของของคนอื่น แต่ของตนไม่ยอมให้ใคร ชอบเอารัดเอาเปรียบชาวบ้าน ไม่ชอบบริจาคทานกุศล รวมความว่าเป็นคนชอบได้ไม่ชอบให้

๔. วิทกจริต มีอารมณ์ชอบคิด ตัดสินใจไม่เด็ดขาด มีเรื่องที่จะต้องพิจารณาคิด หน่อยก็ต้องคิดตรองอยู่อย่างนั้น ไม่กล้าตัดสินใจ คนประเภทนี้เป็นโรคประสาทมาก มีหน้าตาไม่ใคร่สดชื่น ร่างกายแก่เกินวัย หาความสุขสบายใจได้ยาก

๕. สัทธาจริต มีจิตโน้มไปในความเชื่อเป็นอารมณ์ประจำใจ โดยไร้เหตุไร้ผล พวกที่ถูกหลอกหลวงก็คนประเภทนี้ มีใครแนะนำอะไรตัดสินใจเชื่ออย่างเดียวไม่ได้พิจารณา

๖. พุทธจริต^๕ เป็นคนเจ้าปัญญาเจ้าความคิด มีความฉลาดเฉลียว มีปฏิภาณไหวพริบดี การคิดอ่านหรือการทรงจำดีทุกอย่าง

พระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงประเภทของพฤติกรรมของมนุษย์ออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

^๕ พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๕๑.

๑) พุทธจริตรทางกาย เรียกว่า กายกรรม ๓ คือ พุทธจริตรที่แสดงออกทางการกระทำทางกายมี ๓ ประการคือการไม่เบียดเบียน การแย่งชิงลักขโมย การละเมิดในของรักของหวงแหนของผู้อื่น

๒) พุทธจริตรทางวาจา เรียกว่า วาจากรรม ๔ คือ พุทธจริตรที่แสดงออกทางการพูดมี ๔ ประการคือพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบคาย และพูดเหลวไหลเพื่อเจ้อ เช่นการพูดที่พูดแล้วคนฟังมีความสุข ความพึงพอใจ อย่างคำพูดที่ว่า คำพูดบางคำพูดเมื่อพูดแล้ว สามารถทำให้คนอื่นตายแทนผู้พูดได้ แต่ในขณะที่เดียวกัน คำพูดบางคำพูดเมื่อพูดแล้ว สามารถทำให้คนอื่นฆ่าผู้พูดได้เช่นกัน เป็นต้น

๓) พุทธจริตรทางความคิด เรียกว่า มโนกรรม ๓ คือ พุทธจริตรทางใจ มี ๓ ประการคือ ไม่คิดละโมภ ไม่คิดร้ายมุ่งเบียดเบียน และมีความเห็นถูกต้องรู้เท่าทันความจริงที่เป็นธรรมชาติของโลกและชีวิ

ดังนั้น ลักษณะพุทธจริตรของมนุษย์มี ๓ ประการ คือ พุทธจริตรทางกาย คือ พุทธจริตรที่แสดงออกทางการกระทำทางกาย พุทธจริตรทางวาจา คือ พุทธจริตรที่แสดงออกทางการพูด และ พุทธจริตรทางความคิดคือ พุทธจริตรทางใจ

๒.๔ ประเภทพุทธจริตรของมนุษย์

ประเภทพุทธจริตรของมนุษย์ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษา ๒ ลักษณะ คือ (๑) พุทธจริตรของมนุษย์ในทางดี และ (๒) พุทธจริตรของมนุษย์ในทางไม่ดี ดังนี้

๒.๔.๑ พุทธจริตรของมนุษย์ในทางดี

พุทธจริตรของมนุษย์ในทางดี คือ ผู้มีความเมตตา^๖ หมายถึง ความรัก หรือการแผ่ ความปรารถนาดี หรือการบำเพ็ญคุณประโยชน์ซึ่งตรงกันข้ามกับความพยายามหรือปองร้าย พระพุทธเจ้าทรงสอนให้แผ่เมตตาไปยังสรรพชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ หรือสัตว์เดรัจฉานก็ตาม ถ้าปัจเจกบุคคลสามารถปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการแผ่เมตตาได้ ความขัดแย้งทั้งหลาย ก็ไม่ต้องแก้ไขด้วยวิธีเผชิญหน้ากัน แต่สามารถแก้ไขได้ด้วยสันติวิธี เพราะคนที่มิเมตตานั้นจะเอื้ออาทรต่อคนที่ประสบความสำเร็จอื่น ตัวอย่างเช่น พระพุทธเจ้าทรงทำงานช่วยเหลือเกื้อกูลแก่มวลมนุษยชาติ แน่แน่นอนพระพุทธเจ้าไม่ได้ไปแจกสิ่งของให้แก่ใคร ๆ แต่ทรง

^๖ พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๒๓๗.

สั่งสอนให้คนมีฐานะมั่งคั่งทั้งหลายให้มีจิตใจประกอบไปด้วยเมตตาและช่วยเหลือเกื้อกูลแก่สังคม ทำให้คนเหล่านั้นกลายเป็นคนใจบุญ อนาคตบิณฑกเศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นต้น คนเหล่านี้มีเมตตาต่อสัตว์โลกทั้งมวล เพราะฉะนั้นการกระทำด้วยจิตมีเมตตาจึงช่วยเสริมสร้าง ความเอื้ออาทรให้แก่คนทั้งหลาย ความสุขก็จะขยายไปสู่คนอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องและยาวนาน ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมก็จะลดน้อยลงได้ เพราะอาศัยเมตตา คือความปรารถนาให้ผู้อื่น สัตว์อื่น ๆ มีความสุข ในเมื่อตนได้ความสุขแล้วก็อยากให้ผู้อื่นสัตว์อื่นได้บ้าง เป็นการอนุเคราะห์แก่กันและกัน การอนุเคราะห์แก่กันนี้แหละเป็นการสร้างความสามัคคีไปในตัว

พฤติกรรมของมนุษย์ในทางดีผู้มี “ศีล”^๑ หมายถึง ศีลเป็นหลักความประพฤติที่ดีงามของมนุษย์ การทำความดีทางร่างกายเรียกว่า กายสุจริต และทางวาจาเรียกว่าวจีสุจริต ศีลยังเป็นข้อประพฤติปฏิบัติขั้นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของตนในสังคมชนบท การดำเนินชีวิตของคนในแต่ละสังคม ย่อมมีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันไปตามกลุ่มของตนในสังคมนั้น ๆ ความประพฤติเป็นเครื่องวัดความเจริญของคนในสังคมนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นศีลในพระพุทธศาสนาจึงเป็นหลักของการประพฤติปฏิบัติเพื่อทำกายและวาจาให้เรียบร้อย ทำให้จิตใจสงบเยือกเย็น เป็นหลักที่อำนวยความสะดวกทั้งหลาย ศีลจึงเป็นค่านิยมขั้นพื้นฐานทางสังคม อีกทั้งยังเป็นเครื่องป้องกันทุจริตทั้งหลายได้ด้วยข้อกำหนดหรือข้อปฏิบัติเบื้องต้นในการเว้นจากทำชั่ว โดยการรักษากาย และวาจาให้เป็นปกติ เพื่อช่วยให้กิจกรรมของสังคมดำเนินไปได้ อย่างปกติสุข ศีลนั้นถ้าใครรักษาย่อมนำความสงบสุขมาให้แก่ผู้นั้นอย่างแน่นอน (ผู้ประพฤติธรรมย่อมนำความสุขมาให้) ศีลเป็นเครื่องวัดคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ทำให้มนุษย์ต่างไปจากสัตว์เดรัจฉานในด้านคุณธรรมทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข

๒.๔.๒ พฤติกรรมของมนุษย์ในทางไม่ดี

พฤติกรรมของมนุษย์ในทางไม่ดี คือ การทำความชั่วทางกาย ทางวาจา และทางใจ และขาดการรักษาศีล ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงตรัสโทษของคนที่ไม่มศีลกับปาฎิโกบาลกว่า “...ดูก่อนคฤหบดีทั้งหลาย คนทุศีล มีศีลวิบัติแล้วในโลกนี้ย่อมเข้าถึงความเสื่อมแห่ง โภคะอย่างใหญ่อันมีความประมาทเป็นเหตุ ศีลวิบัติอันนี้เป็นโทษแห่งศีลวิบัติของคนทุศีล อีกข้อหนึ่งเกียรติศัพท์อันลือชื่อของคนทุศีลมีศีลวิบัติแล้วย่อมกระชอนไป อันนี้เป็นโทษข้อที่สองแห่งศีลวิบัติของคนทุศีล อีกข้อหนึ่ง คนทุศีล มีศีลวิบัติแล้ว จะเข้าไปสู่บริษัทใด ๆ คือ ชัดดีบริษัท พราหมณ์บริษัท คฤหบดีบริษัท หรือสมณบริษัท ย่อมครั่นคร้ามก้อเขิน อันนี้เป็นโทษข้อที่สามแห่งศีลวิบัติของคนทุศีลอีก

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๒.

ข้อหนึ่ง คนทุศีล มีศีลวิบัติแล้ว ย่อมหลงกระทำกาละ อันนี้ เป็นโทษข้อสี่แห่งศีลวิบัติของคนทุศีลอีกข้อหนึ่ง คนทุศีล มีศีลวิบัติแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก อันนี้เป็นโทษข้อที่ห้า แห่งศีลวิบัติของคนทุศีล”^๘

คนที่ขาดศีลข้อที่หนึ่ง คือฆ่าและทำร้ายคนอื่นสัตว์อื่น ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน ต้องได้รับโทษ เช่นต้องถูกกักขังอยู่ในเรือนจำ และในอนาคต เมื่อตายไปก็เกิดในสถานที่ลำบาก เช่นเกิดในนรกเป็นต้น เมื่อเขากลับมาเกิดในโลกมนุษย์เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาเป็นคนอายุสั้น และมักถูกฆ่าตาย

คนที่ขาดศีลข้อที่สอง คือลักทรัพย์ ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน เช่นการขโมยรถยนต์เจ้าของรถยนต์ย่อมเกิดความเสียหายและจงเวรหวัชโมย เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจับได้ก็ต้องถูกจองจำอยู่ในเรือนจำ เมื่อตายไปก็ไปเกิดในอบาย มีนรกเป็นต้น เมื่อเขากลับมาเป็นมนุษย์เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาเป็นคนยากจนและถูกโกง ถูกปล้น หรือถูกขโมย

คนที่ขาดศีลข้อที่สาม คือประพฤติดินในกาม ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน คือทำให้เกิดความแตกแยกในครอบครัว และถูกปองร้ายเป็นต้น เมื่อตายไปก็ไปเกิดในอบาย มีนรกเป็นต้น เมื่อเขากลับมาเกิดเป็นมนุษย์เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาเกิดการแตกแยกวิวาทกันในครอบครัว

คนที่ขาดศีลข้อที่สี่ คือพูดเท็จหลอกลวงคนอื่น ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน เช่น การพูดยุยงให้คนแตกความสามัคคี พูดใส่ความคนอื่นโดยไม่มีมูล เมื่อมีคนทราบความเป็นจริงแล้วก็ไม่มีความเชื่อถือ บางคนถึงกับถูกจองจำอยู่ในเรือนจำ เมื่อเขาตายไปก็ไปเกิดในสถานที่ลำบากมีนรกเป็นต้น เมื่อเขามาเกิดเป็นมนุษย์ เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาถูกใส่ความ มักได้ฟังแต่เรื่องไม่จริง เพราะกรรมที่ตนทำไว้มาให้ผล

คนที่ขาดศีลข้อที่ห้า คือ ดื่มสุราและเมรัยหรือของเสพติดให้โทษต่าง ๆ ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน คือเสื่อมทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต ทรัพย์ย่อมฉิบหายไป และก่อให้เกิดความทะเลาะวิวาท ทั้งเป็นเหตุให้ทำผิดศีลข้ออื่น ๆ ได้ง่ายขึ้นด้วย เพราะเมื่อเมาก็มักขาดสติ บางคนถูกไล่ออกจากงาน บางคนก็ต้องพิการหรือตายไปบนท้องถนนเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ก็เพราะความประมาท เมื่อตายไปก็ไปเกิดในอบายมีนรกเป็นต้น เมื่อเขากลับมาเกิดเป็นมนุษย์ เพราะเศษของ

^๘ ที.ม. (ไทย) ๑๐ / ๗๕ / ๕๑.

กรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาเป็นคนบ้าใบ้ สติไม่สมบูรณ์ สมองเสื่อม เพราะกรรมที่ตนทำไว้นั้น ให้ผล ฉะนั้น คนที่ขาดศีลย่อมสร้างแต่เวรภัยให้แก่ตนเอง^๕

ในทุจริตสูตรท่านได้แสดงโทษของการละเมิดศีลหรือไม่มีศีลไว้ดังนี้

- (๑) แม้ตนเอง ย่อมติเตียนตนได้
- (๒) ผู้รู้ใคร่ครวญแล้ว ย่อมติเตียน
- (๓) ชื่อเสียงเสื่อมเสีย ย่อมกระฉ่อนไป
- (๔) มักหลงลืมสติก่อนตาย
- (๕) ตายแล้ว ไปเกิดในอบายภูมิมีนรกเป็นต้น^๖

การขาดศีล ๕ นั้นมีโทษมาก เพราะทำความเดือดร้อนให้ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ในปัจจุบันนั้นทำตนและสังคมให้เดือดร้อนวุ่นวาย อีกทั้งยังก่อให้เกิดความเดือดร้อนในชาติหน้าด้วย คือเมื่อตายไปแล้วก็ไปเกิดในที่ลำบากคือตกอบาย มีนรกเป็นต้น อย่างไรก็ตามในทางพระพุทธศาสนาได้เปรียบเทียบพฤติกรรมของมนุษย์ในเรื่องของ บุญ คือ พฤติกรรมในทางที่ดี และบาป คือ พฤติกรรมในทางไม่ดี ดังนี้

๑) ความหมายของบุญ

คำว่า “บุญ” ผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้หลายทัศนะ ดังนี้

จากปทานุกรมบาลี – ไทย อังกฤษ – สันสกฤต ให้ความหมายไว้ว่า บุญ หรือ ปุญญะ หมายถึง กุศลกรรมหรือธรรมชาตินั้นชำระ^๗

ตามหน้าที่ทางไวยากรณ์ บุญ เป็นได้ทั้งคำกริยาและคุณศัพท์ บุญ ถ้าเป็นคำนาม หมายถึง ความดี วิธีทำความดี ความสุข ผลของความดี ความเจริญ เครื่องชำระสันดานของสัตว์ให้ ผ่องแผ้ว

บุญ เป็นคำกริยา หมายถึง กระทำความดี

บุญ เป็นคำคุณศัพท์ หมายถึง ผู้มีความดี ผู้มีความสุข

^๕ พระราชวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), การสั่งสมบุญ ด้วยการรักษาศีล, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนสามัญ สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๕๘.

^๖ อ.ปญฺจก. (ไทย) ๒๒/๒๔๑/๒๗๖.

^๗ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ, ปทานุกรมบาลี-ไทย-อังกฤษ-สันสกฤต, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๘๐.

บุญ ตามความหมายแห่งพระไตรปิฎกและคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาแล้ว มุ่งเอาผล คือความสุข ความเจริญทั้งทางร่างกายและจิตใจอันก่อให้เกิดความผ่องแผ้ว สงบและเกิดความ พอใจที่จะกระทำความดีให้สูงยิ่งขึ้นไป ดังนัยแห่งพระพุทธพจน์ที่ว่า

“...ถ้าบุคคลจะพึงทำบุญ ควรทำบุญนั้นบ่อย ๆ ควรทำความเข้าใจในบุญนั้น เพราะว่า การสั่งสมบุญนำความสุขมาให้”^{๑๒}

“...ผู้ทำบุญแล้ว ย่อมบันเทิงในโลกนี้ ละไปแล้ว ย่อมบันเทิงเชื่อว่า ย่อมบันเทิงในโลกทั้งสอง เขาเห็นความบริสุทธิ์แห่งกรรมของตนแล้วย่อมบันเทิงปราโมทย์”^{๑๓}

“...ไม่ควรดูหมิ่นต่อบุญว่า มีประมาณน้อย จักไม่มาถึง แม้หม้อน้ำ ย่อมเต็มไปด้วยหยาดน้ำที่ตกฉั่นใด ผู้มีปัญญาสั่งสมบุญแม้ที่ละน้อย ย่อมเต็มได้ด้วยบุญฉั่นนั้น”^{๑๔}

“...บุญอัน โจรนำไปไม่ได้ บุญเป็นที่พึงของสัตว์ในโลกหน้า ควรทำบุญอันนำสุขมาให้”^{๑๕}

“...สัตว์ทั้งหลายย่อมต้องการความสุข ผู้ใดแสวงหาความสุขเพื่อตน เบียดเบียนเขาด้วยอาชญา ผู้นั้นละไปแล้ว ย่อมไม่ได้สุข”^{๑๖}

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ฐมฺมชโร) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “บุญ” หมายถึงกรรมที่ทำด้วยเจตนาดีมีจิตสะอาดผ่องใส ผลลัพธ์จะออกมาเป็นความสุขท่านเรียกว่า บุญ ใจจะเป็นผู้สั่งให้เกิดการกระทำทางกายและทางวาจา การแสดงออกทางกายและทางวาจาที่เป็นบุญ เรียกว่า กายสุจริต วาสุจริต^{๑๗}

พระราชวรมุนี (ประยูร ปรยุดโต) ได้อธิบายความหมายของคำว่า บุญ หมายถึงเครื่องชำระสันดาน คือเครื่องชำระพื้นจิตใจให้สะอาด และว่า สิ่งที่ทำให้เกิดผล คือ สภาพที่น่าชื่นชม นอกจากนี้บางแห่งก็แสดงไว้อีกความหมายหนึ่งว่า สิ่งที่ยังอัศจรรย์ (ความประสงค์) ของ

^{๑๒} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕/๓๐.

^{๑๓} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๑/๑๗.

^{๑๔} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕/๓๑.

^{๑๕} ตี.ส. (ไทย) ๑๕/๑๕๕/๕๐.

^{๑๖} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๐/๓๒.

^{๑๗} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ฐมฺมชโร), มงคลยอดชีวิต ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๘๖.

ผู้กระทำให้บริบูรณ์^{๑๘} อนาคตบัณฑิต เป็นเศรษฐีอยู่ที่เมืองสาวัตถี ต่อมาได้นับถือพระพุทธศาสนา บรรลุโสดาปัตติผล เป็นผู้มีศรัทธาแรงกล้า สร้างพระเชตุวันมหาวิหารอันยิ่งใหญ่ ถวายแด่ พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ที่เมืองสาวัตถี ซึ่งพระพุทธเจ้าประทับจำพรรษา รวมทั้งหมดถึง ๑๕ พรรษา (สลับกับบุพพารามที่อยู่ใกล้ชิดติดกัน ณ เมืองสาวัตถี) ท่านอนาคตบัณฑิตนอกจากอุปถัมภ์ บำรุงพระภิกษุสงฆ์แล้วยังได้สงเคราะห์คนยากไร้อนาถาอย่างมากมาเป็นประจำ จึงได้ชื่อว่า อนาคตบัณฑิต ซึ่งแปลว่า ผู้มีก้อนข้าวเพื่อคนอนาถา ท่าน ได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะในหมู่ทายกฝ่าย อุบาสก (ทายก = ผู้ให้)^{๑๙} อนาคตบัณฑิต เป็นเศรษฐีอยู่ที่เมืองสาวัตถีได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะในหมู่ ทายกฝ่ายอุบาสกเป็นผู้ให้ในการบำรุงพระพุทธศาสนาแสดงถึงพฤติกรรมในทางบุญ(ทางดี)

๒) ความหมายของบาป

คำว่า “บาป” ในทางพระพุทธศาสนานั้นมีความหมายกว้าง ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าทั่วไป ได้ว่า “บาป” ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หมายถึง “ความชั่ว”^{๒๐} เป็นกรรมที่นำไปสู่หนทางแห่ง ความเสื่อม ยังผู้กระทำนั้นให้ได้รับความเดือดร้อนและเป็นทุกข์ อนึ่ง บุคคลผู้กระทำบาปนั้นได้ชื่อว่า เป็นคนบาป คนชั่ว คนพาล เป็นต้น ทั้งนี้รวมความถึงสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ การกระทำที่ไม่ดีทุกชนิด วิชาหรือผลในทางที่ไม่ดีหรือทางเสื่อม ตลอดจนเหตุและผลในทางที่ไม่ดีทั้งหมด เหตุนี้ “บาป” ตามนัยคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงมีความหมายแยกได้เป็น ๒ ประการ ดังนี้ คือ

(๑) บาปกรรม คือ สภาวธรรมฝ่ายไม่ดีหรือฝ่ายชั่ว เลว ทราม ลามก เสื่อมทราม ที่มีอยู่ แล้วในธรรมชาติจิตของมนุษย์ ที่กิเลส ได้แก่อวิชชา ตัณหา อุปทาน โลภะ โทสะ เป็นต้น

(๒) บาปกรรม คือ สิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่ประกอบด้วยอกุศลเจตนาของบุคคล ซึ่งมีพื้นฐานมาจากจิตที่ถูกบาปธรรมคือกิเลสครอบงำอยู่ภายในเป็นเหตุชักนำให้กระทำบาปกรรม นั้น โดยอาศัยทางไตรทวาร คือ กายทวาร วาจาทวาร และมโนทวาร อันเป็นไปในจิตของมนุษย์ปุถุชน ที่เรียกว่า ทุจริต และอกุศลกรรม เป็นต้น

ดังนั้น คำว่า บาป ในความหมายใจความทั่วไปจึงหมายถึง บาปกรรมที่บุคคลที่กระทำ ด้วยอกุศลเจตนาอันเป็นไปในทางไตรทวาร ส่วนในความหมายที่ละเอียดอ่อนนั้น หมายถึง บาป ธรรมที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติของมนุษย์ปุถุชน ซึ่งเป็นไปในจิตสันดานของสัตว์บุคคลนั่นเอง ที่

^{๑๘} พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๑๖๘.

^{๑๙} คหบดีผู้เป็นบัณฑิต หมายถึง คหบดีผู้เป็นบัณฑิตทั้งหลายมีจิตตคหบดี และสุทัตตคหบดี (อนาคตบัณฑิตเศรษฐี), ส.ช.อ. (ไทย) ๒/๒/๒๕๓.

^{๒๐} วิ.จ. (ไทย) ๑/๓๘๘/๑๕๕.

เป็นไปในจิตของปुरुชานั้นเพราะเพราะว่าบาปไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นและเป็นไปหรือเจริญงอกงามในจิตของพระอรหันต์ได้เลย เพราะพระอรหันต์ท่านละบาปออกจากจิตหมดสิ้นแล้ว โดยสรุปแล้วบาปอกุศลหรือความชั่วย่อมนั้นมีความหมายและนัยที่ตรงกันข้ามกับบุญกุศล แสดงถึงพฤติกรรมในทางบาป พระเทวทัต เป็นพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระเทวทัตเป็นพระญาติและมีชีวิตร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า พระเทวทัตเป็นพระโอรสของพระเจ้าสุปปพุทธะผู้ครองกรุงเทวทหะแห่งแคว้นโกลิยะ ซึ่งมีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องกับพระพุทธองค์ พระเทวทัตเป็นที่รู้จักกันดีจากเรื่องราวในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ว่าเป็นผู้ที่มีความอิจฉาพระพุทธรเจ้าแต่ครั้งยังเป็นพระโพธิสัตว์ และคอยจ้องล้างผลาญกับพระพุทธรองค์มาแต่อดีตชาติ และในปัจจุบันชาติพระเทวทัตยังได้เป็นพระสงฆ์ที่ก่ออนันตริยกรรมคือพยายามลอบปลงพระชนม์พระพุทธรเจ้าและก่อการสังฆเภท ทำให้คณะสงฆ์แตกแยกกัน ในพระสูตรต้นตปิฎก พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ได้กล่าวถึง ว่าด้วยการทำสงฆ์ให้แตกกันเรื่องพระเทวทัตไว้ว่า

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น พระเทวทัตเข้าไปหาพระโกกาลิกะพระกณโฏโมรคตีสถกะพระขันทเวทินุตร และพระสมุทททัตถึงที่อยู่ ครั้นถึงแล้ว ได้กล่าวกับท่านเหล่านั้นดังนี้ว่า “มาเถิด ท่านทั้งหลาย พวกเราจะทำลายสงฆ์ ทำลายจักร๑ ของพระสมณโคดม”

เมื่อพระเทวทัตกล่าวอย่างนี้ พระโกกาลิกะได้กล่าวกับพระเทวทัตดังนี้ว่า

“พระสมณโคดม มีฤทธานุภาพมาก ทำอย่างไร พวกเราจึงจะทำลายสงฆ์ ทำลายจักรของพระสมณโคดมได้เล่า”^{๒๐}

ตัวอย่างพฤติกรรมบุคคลที่ทำบาปตามความในคัมภีร์อรรถกถาได้ขยายความพระไตรปิฎกและเรื่องราวพระเทวทัตถูกธรณีสูบเพราะผลจากพฤติกรรมของบาป

ดังนั้นพฤติกรรมบุคคลผู้สร้างบุญเป็นเครื่องหุ้มห่อ กีดกันบาป ไม่ให้ งอกงาม หรือปรากฏ หมอดำนาจบุญ เมื่อใด บาป ก็จะไม่ออกมาก และงอกงามสืบไปอีก ส่วนกุศลนั้น เป็นเครื่องตัด รากเหง้า ของบาป อยู่เรื่อยไป จนมันเหี่ยวแห้ง สูญสิ้น ไม่มีเหลือ ความต่างกัน อย่างยิ่ง ย่อมมีอยู่ ดังกล่าวนี้ คนปรารถนาบุญ จึงได้บุญ คนปรารถนากุศล ก็จึงได้กุศล และปลอดภัย

^{๒๐} วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๔๐๕/๔๔๑.

๒.๕ ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันในด้านต่างๆ โดยกำหนดไว้ ๕ ด้านดังนี้ (๑) ปัญหาด้านการเมือง (๒) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ (๓) ปัญหาด้านการปกครอง (๔) ปัญหาด้านสังคม (๕) บทสรุป มีรายละเอียดดังนี้

๒.๕.๑ ปัญหาพฤติกรรมมนุษย์ด้านการเมือง

ปัญหาการเมืองที่เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางกาย และ วาจาก็ตามกำหนดประเด็นของการศึกษาไว้ ๔ ลักษณะ คือ (๑) ปัญหา (๒) สาเหตุของปัญหา (๓) ผลกระทบของปัญหา และ (๔) ตัวอย่างปัญหา มีดังนี้

ก. ปัญหา

ปัญหา คือ พฤติกรรมนักการเมืองมักมองเป็นเกมส์ทางการเมือง เล่นพรรคเล่นพวก “คิดหาประโยชน์ส่วนตัว โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ผู้อื่น”^{๒๒} มีอไกรยาวสาวได้สาวเอา แต่มักเป็นไปแบบเช้าชามเย็นชาม นักการเมืองส่วนมากมักทุจริตและกอบโกยผลประโยชน์ ความไม่สามัคคีของนักการเมือง แม้จะหน่วยงานคอยตรวจสอบก็ตามที ก็เป็นไปอย่างไม่เต็มที่นักด้วยเกรงกลัวอำนาจและอิทธิพล ปัญหาอีกอย่างของการเมืองคือด้านการดำเนินนโยบายผิดพลาด อันเกิดผลเสียกับสังคมและประเทศชาติ ผู้บริหารประเทศยังไม่ได้มีการบริหารอย่างเต็มความรับผิดชอบ ยังมีการเล่นการเมืองมากเกินไปจนความจำเป็นซึ่งมีผลทำให้การดำเนินนโยบายต่างๆยังไม่ได้แก้ปัญหาก็แท้จริงของประเทศ บางครั้งนโยบายหลายๆ นโยบายก็ดูน่าจะดี แต่กลับไม่ได้ผลเต็มที่ซึ่งก็มีสาเหตุมาจากการไม่สามารถนำ นโยบายไปปฏิบัติกันอย่างมีประสิทธิภาพ และ ประสิทธิภาพ บ่อย ครั้ง เป็น การดำเนินนโยบายเพื่อสร้างภาพให้แก่ ส่วนตน แต่ให้ความสำคัญของประสิทธิผลน้อยมาก หรือ แทบจะไม่ให้ความสำคัญเลย ระบบราชการ ก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่มีผลกระทบต่อ การส่งออก และ อีก หลายๆ ธุรกิจหน่วยงานต่างๆ มีการทำงานซ้ำซ้อนกัน ซึ่งอันที่จริงแล้ว โครงสร้างของระบบราชการก็ได้มีการ กำหนดไว้ดีแล้ว แต่ก็ไม่ไปผิดพลาดที่การปฏิบัติอีก เพราะต่างคนต่างพยายามสร้างผลงานให้โดดเด่น ในสายตา ของผู้บังคับบัญชา หรือแม้กระทั่งนักการเมือง จนลืมนึกถึงประชาชน แต่ ก็มีข้าราชการระดับกลาง และ ระดับล่างที่มีแนวความคิดที่ดี ๆ แต่ก็ไม่มีโอกาสที่จะได้แสดงฝีมือเนื่องจากติดที่ระบบราชการที่ยังเป็นระบบศักดินา ผสมกับระบบอุปถัมภ์อยู่ดูราวใดที่

^{๒๒} กวีวงศ์, วิธีประชาธิปไตย และ หัวใจเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท ตลตา พิมพ์เลขที่ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๕.

ผู้ใหญ่ในภาครัฐยังไม่ยอมรับความจริงเหล่านี้ ปัญหาของชาติไทยคงมีแต่การสูญเสียไปอย่างต่อเนื่อง^{๒๓}

ข. สาเหตุของปัญหา

สาเหตุของปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านการเมืองมีอยู่ ๓ หมวดใหญ่ ๆ คือ

- ๑) ปัญหากระบวนการในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง
- ๒) ปัญหาการจัดสรรตำแหน่งและการใช้อำนาจทางการเมือง
- ๓) ปัญหากระบวนการควบคุมและการตรวจสอบการใช้อำนาจของนักการเมือง^{๒๔}

ค. ผลกระทบของปัญหา

ผลกระทบของพฤติกรรมมนุษย์ต่อสังคม คือ กลุ่มชนชาติที่อาศัยอยู่ร่วมกันในประเทศไทย มีขนบธรรมเนียมประเพณีแบบไทย มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นต่างจากสังคมอื่น ได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย ความเชื่อ มารยาท อาหาร การดำเนินชีวิตที่มีพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน เป็นต้น ดังนั้นผลที่คาดว่าปัญหาพฤติกรรมมนุษย์ด้านการเมือง จะก่อให้เกิดผลเสียในระยะยาว โดยที่ลงไปสู่ประชาชนนั้นประชาชนจะได้รับปัญหาที่สามารถแสดงผลกระทบต่อสังคมไทย ดังนี้

(๑) คนไทยย่อมประสบกับความไม่เชื่อมั่นในสถานะของประเทศ ไม่ไว้วางใจในข้าราชการและนักการเมือง ในการบริหารของคณะรัฐบาลและความมั่นคงของประเทศ

(๒) มุมมองโดยรวมของสังคมไทยย่อมไม่เป็นที่ไว้วางใจของชาวต่างชาติเท่าที่ควร ความเชื่อมั่นในรัฐบาลโดยรวมก็ลดลงตามลำดับ

(๓) การบริหารด้านนโยบายของรัฐบาลเป็นผลโดยตรงด้านเศรษฐกิจของประเทศ หากรัฐบาลวางแผนนโยบายผิดพลาด ต่างชาติขาดความเชื่อมั่นในรัฐบาล ย่อมเกิดเป็นวิกฤติเศรษฐกิจตามมาอย่างแน่นอน

(๔) ปัจจุบันกำลังเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างศาสนา อันเกิดจากการพยายามแทรกแซงกิจการพระพุทธศาสนา และพยายามลบล้างความเป็นพุทธศาสนาในหน่วยงานนั้นๆ ที่นักการเมืองบางคนเป็นรัฐมนตรี ดังที่เป็นข่าวในปัจจุบัน^{๒๕}

^{๒๓}ลิขิต ชีรเวทิน, การเมืองการปกครองของไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๕๑๘.

^{๒๔}ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านการเมือง, ออนไลน์, แหล่งที่มา http://www.nudpop.com/th/forum03/view_answer.php?postid=1&numview=1, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๕.

^{๒๕}ลิขิต ชีรเวทิน, การเมืองการปกครองของไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๕๒๒.

ง. ตัวอย่างปัญหา

ผู้ศึกษาได้ยกตัวอย่างปัญหาพฤติกรรมมนุษย์ด้านการเมืองข่าวจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หัวข้อข่าวเรื่อง ตำรวจชี้ทำผิดกฎหมายชัดเจน มีดังนี้

หลังตำรวจวางกำลังเข้าตรึงบริเวณด้านในทำเนียบรัฐบาล พล.ต.ต.สุรพล ทวนทอง รองโฆษก สตช. กล่าวว่า การนำกำลังเข้าทำเนียบรัฐบาลเพื่อสับเปลี่ยนกำลัง และแสดงให้เห็นว่ารัฐมีอำนาจที่จะเข้าไปดูแลทำเนียบรัฐบาล ซึ่งเป็นสถานที่ราชการสำคัญ ไม่ปล่อยให้เข้าใจผิดคิดว่า ตำรวจทำอะไรไม่ได้ ปล่อยกลุ่มผู้ชุมนุมเข้าไปสร้างเวทีปราศรัยทั้งที่เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งการชุมนุมครั้งนี้ไม่เหมือนการชุมนุมที่ทำเนียบรัฐบาล และสะพานมอญวานรังสรรค์ ในช่วง ๕๐ วันที่ผ่านมา เพราะกลุ่มผู้ชุมนุมได้มีการละเมิดกฎหมายบ้านเมือง บุกรุกสถานที่ราชการ ตั้งเวทีปราศรัยโดยไม่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายรัฐธรรมนูญ ตำรวจจำเป็นต้องแสดงให้เห็นให้ผู้ชุมนุมทราบว่า สิ่งที่ทำผิดกฎหมาย อาจถูกดำเนินคดีได้ เพราะพฤติกรรมเป็นลักษณะเดียวกันกับการบุกรุกสถานีโทรทัศน์ เอ็นบีที ในช่วงเช้าของวันที่ ๒๖ ส.ค. ซึ่งมีการดำเนินคดีและฝากขังผู้ต้องหาไปแล้ว ดังนั้นการชุมนุมครั้งนี้ไม่ได้ชุมนุมเหมือนที่ผ่านมา ถือว่าครบองค์ประกอบความผิดที่ชัดเจน^{๒๖}

ดังนั้นปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านการเมือง มาจากการเล่นพรรคเล่นพวก คิดหาประโยชน์ส่วนตัว โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ผู้อื่น สาเหตุมาจากปัญหากระบวนการในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง ปัญหาการจัดสรรตำแหน่งและการใช้อำนาจทางการเมือง และปัญหากระบวนการควบคุมและการตรวจสอบการใช้อำนาจของนักการเมือง เป็นต้น ดังนั้น ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์เหล่านี้ จะส่งผลกระทบต่อสังคมไทย เช่น คนไทยยอมประสพกับความไม่เชื่อมั่นในสถานะของประเทศ มุมมองโดยรวมของสังคมไทยยอมไม่เป็นที่ไว้วางใจของชาวต่างชาติเท่าที่ควร เกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจตกต่ำ ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างศาสนา อันเกิดจากการพยายามแทรกแซงกิจการพระพุทธศาสนา เช่น ข่าวปัญหาพฤติกรรมด้านการเมือง ตำรวจชี้ทำผิดกฎหมายชัดเจน เป็นต้น

๒.๕.๒ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

ปัญหาเศรษฐกิจที่เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางกาย และวาจาก็ตามกำหนดประเด็นของการศึกษาไว้ ๔ ลักษณะ คือ (๑) ปัญหา (๒) สาเหตุของปัญหา (๓) ผลกระทบของปัญหา และ (๔) ตัวอย่างปัญหา มีดังนี้

^{๒๖} <http://sevenstars61.exteen.com/20080828/entry-1>, ๑๕ มีนาคม ๕๕.

ก. ปัญหา

ปัญหา คือ คนเราเมื่อเกิดมาแล้ว จะสามารถดำเนินชีวิตประจำวันไปได้โดยมีความสุขความเจริญ ตลอดทั้งประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ของชีวิต จำเป็นต้องอาศัยเครื่องอุปโภคบริโภคนานาชนิดอย่างน้อยก็ต้องอาศัยปัจจัยสี่ คือ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคและก็ต้องมีอย่างเพียงพอที่เรียกว่า อยู่ดีกินดีถ้าแต่ละคนมีการอยู่ดีกินดี ก็ย่อมจะทำให้สังคมมีความมั่นคง แต่ถ้าแต่ละคนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมส่วนใหญ่มีความเดือนร้อนในเรื่องการกินคืออยู่ดี ก็ย่อมจะเป็นสาเหตุของความอ่อนแอมาสู่สังคม สังคมย่อมมีแต่ความเดือนร้อน เป็นหนี้เป็นสินกันมาก มีการทำผิดกฎหมายบ้านเมืองมีโจรผู้ร้ายมากขึ้นปรากฏการณ์พฤติกรรมมนุษย์ทางสังคมเช่นนี้ สาเหตุของพฤติกรรมมนุษย์ที่แท้จริงก็เนื่องมาจากปัญหาเศรษฐกิจ อันเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่งในชีวิตประจำวันของมวลมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ต้องดิ้นรนในแต่ละวันก็ไม่ใช่อื่นไกลก็เพื่อปากเพื่อท้องที่เรียกว่า ทำมาหากินนั่นเอง ดังนั้นระบบเศรษฐกิจของคนทุกวันนี้ กลายเป็นเครื่องมือสำหรับจะผลประโยชน์ให้แก่ตน ทำนองเดียวกับกับเรื่องการเมือง เป็นเครื่องมือสำหรับแสวงหากำลังเพื่อประโยชน์ทางการเมือง ก็ไปรวมอยู่กับพวกที่เห็นแก่ตัว ทำไปล้วนแต่เพื่อประโยชน์ของตัวเอง^{๒๗}

๑) ปัญหาการตั้งเนื้อตั้งตัวไม่ได้ มีคนเป็นจำนวนไม่น้อยที่เผชิญกับปัญหานี้ บางคนแม้มีหน้าที่การทำงานทำแล้ว บางคนจบการศึกษาเป็นผู้ใหญ่แล้ว บางคนถึงกับแต่งงานแล้ว บางคนมีงานทำได้รับเงินเดือนมากพอสมควรแต่ก็ไม่สามารถสร้างเนื้อสร้างตัวในทางเศรษฐกิจได้ บางคนแม้มีอายุมากถึงวัยกลางคนแล้ว หรือบางคนแม้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวยแต่ก็ยังไม่สามารถยืนอยู่ด้วยลำแข้งของตนเองในทางเศรษฐกิจได้ และบางคนเคยมีฐานะทางเศรษฐกิจอย่างไร แม้กาลเวลาจะล่วงเลยไปหลายปีก็ตาม ก็ยังคงสภาพฐานะเดิม ไม่สามารถยกฐานะทางเศรษฐกิจของตนให้สูงขึ้นกว่าเดิมได้ บุคคลต่าง ๆ ดังที่ได้ยกตัวอย่างมานี้เป็นผู้เผชิญกับปัญหาการตั้งเนื้อตั้งตัวไม่ได้ทั้ง ๆ ที่สภาพแวดล้อมภายนอกและตัวเองก็สูงวัยพอสมควร น่าจะประสบความสำเร็จมากกว่านี้ ปัญหาการตั้งเนื้อตั้งตัวไม่ได้น่าจะลดน้อยถอยลงมากกว่านี้ แม้มีครอบครัวแล้วก็ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นอยู่หรือโตแล้วก็เหมือนไม่โต ชนิดที่เลี้ยงไม่รู้จักโต สำหรับปัญหาดังกล่าว ได้มีหลักคำสอนในทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นธรรมะเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจส่วนบุคคลและครอบครัวถ้าได้นำเอาไปเป็นแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติอย่างจริงจังและจริงใจในชีวิตประจำวันแล้ว ก็เชื่อได้ว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาการตั้งเนื้อตั้งตัวไม่ได้อย่างแน่นอน^{๒๘} มีดังนี้

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗.

^{๒๘} บุญศักดิ์ แสงระวี, เศรษฐศาสตร์การเมือง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐-๑๔๔.

๒) ปัญหาการกระจายรายได้ ปัญหาทางเศรษฐกิจที่สำคัญมากเป็นปัญหาหนึ่งก็คือ ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน คนรวยก็รวยเหลือเกิน ส่วนคนจนก็จนมากเหลือเกิน หรือคน ร่ำรวยมีจำนวนน้อยแต่มีรายได้มาก ขณะเดียวกัน คนจนมีจำนวนมากและมีรายได้ต่ำมาก เมื่อ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจมีเช่นนี้ ก็ย่อมทำให้คนจนมีความเดือนร้อนเป็นทุกข์และก็มีโอกาสที่ จะยากจนมากยิ่งขึ้น เมื่ออยากจะทำอะไรก็มักจะติดขัดกลายเป็นอุปสรรคเป็นปัญหาไปเสียหมด และโอกาสที่จะต้องกู้หนี้ยืมสินก็มีมากขึ้น ความยากจนก็ดี การกู้หนี้ยืมสินก็ดี ส่วนแต่เป็นสาเหตุ แห่งความเดือดร้อนทั้งสิ้น

๓) ความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ในการทำงานต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งของ กลาง คือ เงินไวจบบ้างใช้สอยบ้างดีทุกข์บ้างสุข เมื่อมีงานทำ ก็ย่อมจะได้เงินเป็นค่าตอบแทน ดังคำขวัญที่ว่า "งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข" ก็ย่อมมีผู้ที่เป็นเจ้าของงานในฐานะนายจ้าง และผู้ทำงานในฐานะลูกจ้าง นานจ้างกับลูกจ้างนี้ ก็มักจะมีปัญหาขัดแย้งกันอยู่บ่อยครั้ง สาเหตุ ความขัดแย้งอาจมีมากมายหลายอย่าง เช่น ลูกจ้างไม่สนใจและรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน เท่าที่ควร ขาดประสิทธิภาพในการทำงานหรือมีผลงานออกมาไม่เป็นที่พอใจของนายจ้าง ส่วน นายจ้างก็อาจจะไม่ปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน นายจ้างใช้วิธีปกครองลูกจ้างไม่เป็นธรรม หรือไม่ เข้าใจชีวิตจิตใจของลูกจ้างที่ต้องการเรียกร้องให้ขึ้นค่าจ้างเนื่องจากค่าจ้างต่ำไม่เพียงพอต่อ การครองชีพและนายจ้างไม่ยอมขึ้นให้เท่านี้ เป็นต้น ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นสังเกตได้ว่า ความขัดแย้งต่าง ๆ ถ้าฝ่ายหนึ่งได้อีกฝ่ายหนึ่งมักเสีย เช่น ถ้านายจ้างขึ้นค่าแรงค่าจ้างแก่ลูกจ้าง นายจ้างก็จะรู้ว่า เป็นการเสีย เพราะต้นทุนสูงขึ้น เป็นต้น แต่ความขัดแย้งส่วนมากเกิดขึ้น เนื่องจากลูกจ้างรู้สึกว่า ลูกนายจ้างเอาเปรียบหรือปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ลูกจ้างจึงมีการรวมกลุ่ม กันขึ้นเพื่อเรียกร้องสิ่งที่ลูกจ้างต้องการทำให้เกิดสมาคมลูกจ้างและการนัดหยุดงาน เป็นต้น เพื่อให้มีกำลังต่อรองกับนายจ้างในการเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ ที่ตนต้องการ มีการรวมกำลังลูกจ้างเพื่อ เจริญต่อรองกับนายจ้างและใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น นัดหยุดงานก็เพื่อให้เกิดอำนาจการเจรจาต่อรอง กล่าวคือ ถ้าอำนาจการเจรจาต่อรองของฝ่ายใดมากกว่าก็จะมีสิทธิมีเสียงมากกว่าในการเจรจา ด้วย เหตุนี้ ความขัดแย้งจึงมักจะเกิดขึ้นเสมอ โดยเฉพาะในการอุตสาหกรรมและสาขาอื่น ๆ นอกจาก การเกษตร การหยุดงาน หรือการทำลายซึ่งกันและกัน จึงเป็นเหตุการณ์ธรรมดา ในระบบ เศรษฐกิจ เป็นการทำให้สิ้นเปลืองทรัพยากรมนุษย์ ตลอดทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ ของประเทศไปอย่างน่าเสียดายเมื่อมีการหยุดงาน

๔) ปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุม โจรผู้ร้ายปล้นทรัพย์สินของผู้อื่นนอกจากเป็นผู้ทำผิด กฎหมายบ้านเมืองเป็นอาชญากรนำความเดือนร้อนมาสู่สังคมแล้วยังเป็นผู้ประพฤติดิฉิธรรมและ ทำลายเศรษฐกิจของชาติอีกด้วย เพราะเป็นผู้เบียดเบียนเจ้าทรัพย์และถ่วงความเจริญ คือ นอกจาก

ตัวเองจะไม่ประกอบสัมมาอาชีพแล้วยังขัดขวางผู้อื่นทำการประกอบสัมมาอาชีพเพื่อประโยชน์และความเจริญของบ้านเมืองการแก้ปัญหาโจรผู้ร้ายจะต้องแก้ไขให้ถูกจุดและผู้ที่แก้ไขได้ดีได้แก่ผู้เป็นหัวหน้าฝูงชนผู้ปกครองหรือผู้บริหารบ้านเมืองโดยจะต้องแก้ไขที่ปัญหาเศรษฐกิจ ^{๒๕}

ข. สาเหตุของปัญหา

สาเหตุของปัญหาโดยแบ่งออกเป็น ๔ หมวด ดังนี้

๑) พฤติกรรมของธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุน

๑.๑) การจัดหาแหล่งเงินทุนและการบริหารสินเชื่อที่ไม่มีประสิทธิภาพ นับตั้งแต่รัฐบาลอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุนทำธุรกรรม BIBF (วิเทศธนกิจ) แต่แทนที่สถาบันการเงินจะระดมเงินทุนจากเงินฝากภายในประเทศ กลับนิยมกู้เงินจากต่างประเทศมาปล่อยกู้ในประเทศ เพราะอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในต่างประเทศอยู่ในระดับต่ำและต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก รวมทั้งไม่ต้องกังวลเรื่องความเสี่ยงจากการผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนพฤติกรรมของสถาบันการเงินดังกล่าวทำให้สัดส่วนหนี้ต่อทุนอยู่ในระดับสูง ทำให้เกิดความเสี่ยงในการบริหารสภาพคล่อง และเกิดความเสี่ยงในเรื่องอัตราแลกเปลี่ยน ประกอบกับสถาบันการเงิน ปล่อยสินเชื่อกระจุกตัวอยู่ในตลาดที่มีสภาพฟองสบู่ในระดับสูง คือ ตลาดอสังหาริมทรัพย์และตลาดหุ้น ดังนั้น เมื่อเกิดวิกฤตในตลาดอสังหาริมทรัพย์และตลาดหุ้น จึงมีผลกระทบต่อสภาพคล่องของสถาบันการเงินรวมทั้งนำไปสู่การสะสมหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ของสถาบันการเงินในที่สุด

๑.๒) พฤติกรรมของผู้บริหารสถาบันการเงินที่มีการบริหารงานในลักษณะที่คอร์รัปชัน โดยการช่วยเหลือญาติพี่น้องหรือนักการเมืองด้วยการให้สินเชื่อในกลุ่ม ผู้บริหารญาติ ธุรกิจใครือมากเกินไป หรือให้สินเชื่อในโครงการที่มีผลตอบแทนต่ำ การตกแต่งบัญชี หรือการสร้างลูกหนี้ปลอม

๒) พฤติกรรมการระดมทุนของธุรกิจ เกิดขึ้นเนื่องจากมีความผิดพลาดในการระดมทุน คือมีการกู้มาก จากทั้งในและนอกประเทศ ทำให้สัดส่วนหนี้สินต่อทุนสูง ทำให้ธุรกิจมีความเสี่ยงสูง นอกจากนี้ธุรกิจยังได้นำเงินกู้มาลงทุนในโครงการที่ให้ผลตอบแทนระยะยาว ธุรกิจบางธุรกิจ เช่น อสังหาริมทรัพย์กู้เงินจากต่างประเทศมาลงทุนในโครงการที่ให้ผลตอบแทนเป็นสกุลภายในประเทศ โดยไม่มีการประกันความเสี่ยงจากการผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน เพราะเชื่อมั่นว่าธนาคารแห่งประเทศไทยจะยึดมั่นกับระบบอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้บริษัทอยู่ในสภาพความเสี่ยงสูง โดยเฉพาะเมื่อการส่งออกหดตัว ความเชื่อมั่นของนักลงทุนและเจ้าหน้าที่ต่างประเทศลดลง จึงทำให้ธุรกิจล้มละลายนำไปสู่ภาวะฟองสบู่แตกในที่สุด

^{๒๕} <http://www.oknation.net/blog/lruk/2007/07/14/entry-1> , ๑๕ มีนาคม ๕๕.

- ๓) ธนาคารแห่งประเทศไทยบกพร่องในการกำกับและตรวจสอบสถาบันการเงิน การเปิดเสรีทางการเงินโดยให้สถาบันการเงินสามารถกู้เงินจากต่างประเทศได้ง่าย ดังนั้นธนาคารแห่งประเทศไทยต้องมีระบบการตรวจสอบสถาบันการเงินในการปล่อยสินเชื่อที่มีประสิทธิภาพ
- ๔) ประชาชนขาดศรัทธาในรัฐบาล^{๑๑}ที่มีการบริหารงานที่ไม่ทั่วถึง

ค. ผลกระทบของปัญหา

บริษัทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นขนาดใหญ่ ขนาดกลาง หรือขนาดเล็ก ได้รับผลกระทบโดยถ้วนหน้า จากสาเหตุอำนาจซื้อที่ลดลงของประชาชน และด้วยสาเหตุนี้เองที่ส่งผลกระทบต่อการผลิตและการซื้อที่ลดลงอย่างต่อเนื่องอัตโนมัติ แม้ว่าวิกฤตครั้งนี้จะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในภาพรวม แต่ผลเสียหายที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศมากที่สุดคือผลกระทบกับธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก ซึ่งเป็นภาคการผลิตที่เป็นแก่นและหัวใจหลักของขบวนการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจให้มีการเจริญเติบโตจากภายใน อันจะส่งผลต่อเนื่องสู่การเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน

๑) คนไทยยอมกินอยู่อย่างแร้นแค้นอดอยาก ไม่สามารถตั้งตนได้ เป็นต้นไม่สามารถจะกระทำอะไรตามที่ต้องการ

๒) ย่อมก่อให้เกิดช่องว่างเหลื่อมล้ำกันระหว่างคนรวยกับคนจนเป็นภาวะของสังคมที่ จะต้องให้ความช่วยเหลือ ก่อให้เกิดความล่าช้าในการพัฒนาประเทศ ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และความไม่มั่นคงทางสังคม ก่อให้เกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมาเช่น ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

๓) เศรษฐกิจของชาติย่อมเป็นตัววัดคุณภาพของประเทศ คุณภาพของนักปกครอง คุณภาพของประชาชน และการให้ความเชื่อมั่นระหว่างประเทศ

ง. ตัวอย่างปัญหา

ผู้ศึกษาได้ยกตัวอย่างปัญหา ข่าวกจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนี้

กระทรวงพาณิชย์เตรียมจัดมหกรรมพาณิชย์กระตุ้นเศรษฐกิจ สู้ภัยน้ำท่วม ระหว่าง ๒๒-๒๖ ก.พ.นี้ที่บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ นางพิรมล เจริญเผ่า รองปลัดกระทรวงพาณิชย์ เปิดเผยว่า กระทรวงพาณิชย์ ได้กำหนดจัดงาน "มหกรรมพาณิชย์กระตุ้นเศรษฐกิจ สู้ภัยน้ำท่วม" ในระหว่างวันที่ ๒๒-๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ ที่บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการ ผู้ส่งออก เกษตรกร และสินค้าประเภทเศรษฐกิจสร้างสรรค์

^{๑๑} <http://guru.sanook.com/answer/question.>, ๑๕ มีนาคม ๕๕.

ที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัย ให้สามารถบรรเทาความเสียหายและก่อให้เกิดรายได้ในช่วงที่เกิดปัญหาอุทกภัย^{๓๐}

ดังนั้น ปัญหาพฤติกรรมมนุษย์ด้านเศรษฐกิจ คือ ปัญหาการตั้งเนื้อตั้งตัวไม่ได้ ปัญหาการกระจายรายได้ ความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง และปัญหาโจรสลัดชุกชุม โจรสลัดปล้นทรัพย์สินของผู้อื่น นอกจากนี้เป็นผู้ทำผิดกฎหมายบ้านเมืองเป็นอาชญากรนำความเดือดร้อนมาสู่สังคม ทั้งหมดนี้เนื่องมาจากสาเหตุของปัญหา คือ การจัดหาแหล่งเงินทุนและการบริหารสินเชื่อที่ไม่มีประสิทธิภาพ พฤติกรรมการระดมทุนของธุรกิจ เกิดขึ้นเนื่องจากมีความผิดพลาดในการระดมทุน คือมีการกู้มาก จากทั้งในและนอกประเทศ ทำให้สัดส่วนหนี้สินต่อทุนสูง ทำให้ธุรกิจมีความเสี่ยงสูง ธนาคารแห่งประเทศไทยบกร่องในการกำกับและตรวจสอบสถาบันการเงิน การเปิดเสรีทางการเงินโดยให้สถาบันการเงินสามารถกู้เงินจากต่างประเทศได้ง่าย และประชาชนขาดศรัทธาในรัฐบาล ดังนั้นปัญหาและสาเหตุเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อสังคมไทย คือ คนไทยข่มกินอยู่อย่างแร้นแค้นอดอยาก ข่มก้อให้เกิดช่องว่างเหลื่อมล้ำกันระหว่างคนรวยกับคนจน และเศรษฐกิจของชาติข่มเป็นตัววัดคุณภาพของประเทศ คุณภาพของนักปกครอง คุณภาพของประชาชน และการให้ความเชื่อมั่นระหว่างประเทศ ดังนั้นปัญหาพฤติกรรมมนุษย์ด้านเศรษฐกิจ เช่น ตัวอย่างข่าวด้านเศรษฐกิจที่ได้ยกข้างต้น

๒.๕.๓ ปัญหาด้านการปกครอง

ปัญหาที่ด้านการปกครองเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางกาย และ วาจก็ตามกำหนดประเด็นของการศึกษาไว้ ๔ ลักษณะ คือ (๑) ปัญหา (๒) สาเหตุของปัญหา (๓) ผลกระทบของปัญหา และ (๔) ตัวอย่างปัญหา มีดังนี้

ก. ปัญหา

ตลอดระยะเวลาแห่งการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญเฉพาะกาลนี้ นอกจากการปกครองโดยระบบผู้แทนจะต้องใช้ความหมายกลายเป็นเครื่องมือของกลุ่มข้าราชการประจำโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว ในส่วนระบบความรับผิดชอบนั้น ก็สับสนสิ้นระบบไปมากทีเดียว กล่าวคือ

๑) เมื่ออำนาจจัดตั้งและไว้วางใจรัฐบาลเป็นอำนาจของรัฐสภา ซึ่งมีวุฒิสมาชิกร่วมอยู่ด้วยเป็นจำนวนสองในสามของ ส.ส. เช่นนี้ เมื่อผนวกด้วยเสียง ส.ส. อีกเพียงเล็กน้อย อำนาจสำคัญนี้ก็ตกอยู่ในกลุ่มข้าราชการประจำโดยสิ้นเชิง นายกรัฐมนตรีจึงมาจากความไว้วางใจของกลุ่ม

^{๓๐} รายการโทรทัศน์ช่อง ASTV ผู้จัดการออนไลน์, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

ข้าราชการประจำก่อน จากนั้นนายกฯ จึงเลือกพรรคการเมืองบางส่วนและบุคคลอื่นเข้าร่วมรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็จะปรับคณะรัฐมนตรีเป็นยุคที่หนึ่ง ยุคที่สองไปเรื่อย ๆ และจะสิ้นสุดยุคเหล่านี้ลงก็ต่อเมื่อนายกรัฐมนตรีสิ้นความไว้วางใจจากกลุ่มข้าราชการประจำจนต้องลาออกไป^{๓๒} การปกครองในขณะใช้บทเฉพาะกาลจึงกล่าวได้ว่า เป็นระยะที่ระบบผู้แทนได้ตกเป็นเครื่องมือของระบบข้าราชการประจำมาโดยตลอดซึ่งหากเป็นที่เข้าใจว่าระบบรัฐสภาเป็นกลไกของระบบผู้แทนแล้ว ก็จะสรุปได้ทันทีว่าการปกครองในขณะนั้นมีสภาพที่จริง แต่ก็ทำให้ระบบรัฐสภาไม่

๒) เมื่อมีอำนาจจากระบบข้าราชการประจำมาแทรกแซงเช่นนี้ การทำงานในลักษณะระบบรัฐสภาจึงไม่เกิดขึ้น เริ่มตั้งแต่ นายกรัฐมนตรีเอง ก็ต้องรับผิดชอบต่อข้าราชการประจำไม่ใช่ต่อสภาผู้แทน รัฐบาลที่ได้รับมาจากการคัดเลือกของนายกฯ มิใช่เพราะพรรคต่าง ๆ ได้ตกลงร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลแต่อย่างใด ส.ส. ที่ไปเป็นรัฐมนตรีจึงรับผิดชอบต่อนายกฯ มากกว่าต่อสภา หรือพรรคการเมืองของตน เมื่อต้องรับผิดชอบต่อนายกฯ มิใช่ต่อสภาเช่นนี้ ความเป็นคณะรัฐมนตรีที่มีฐานะเท่าเทียมกันและร่วมกันรับผิดชอบในการตัดสินใจจึงไม่เกิดขึ้น พรรคฝ่ายค้านก็ไม่มี มีแต่พรรคที่ไม่ได้เป็นรัฐบาล และพยายามขอร้องนายกรัฐมนตรีเพื่อเข้าร่วมรัฐบาลเท่านั้น ระบบรัฐสภาที่เน้นถึงความตื่นตัวต่อความรับผิดชอบต่อระบบผู้แทนจึงไม่เกิดขึ้น เพราะได้ถูกแทรกแซงโดยอำนาจของข้าราชการประจำจนขาดลอยจากระบบผู้แทนไปในที่สุด

๓) การที่ข้าราชการประจำได้เข้ามาใช้อำนาจโดยชอบด้วยกฎหมายในระบบรัฐบาลนี้ ไม่อาจมองได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่สร้างขึ้นโดยกฎหมายแต่อย่างใด หากแต่กฎหมายหรือรัฐธรรมนูญเฉพาะกาลนี้เสียอีกที่ถูกเขียนขึ้น สร้างขึ้นโดยอิทธิพลของกลุ่มข้าราชการประจำ สภาพเช่นนี้รัฐธรรมนูญเช่นนี้ จึงเป็นหลักฐานที่สะท้อนถึงความเป็นจริงอันเด่นชัดว่า โครงสร้างอำนาจการเมืองไทยยังไม่อาจจะหลุดพ้นจากอำนาจของข้าราชการประจำไปได้ รัฐธรรมนูญเฉพาะกาลเป็นแต่เพียงการรับรองอิทธิพลของข้าราชการประจำให้กลายเป็นอำนาจโดยชอบด้วยกฎหมาย มิต้องใช้กำลังแทรกแซงกัน โดยอ้อม หรือปฏิวัติกันโดยตรงเป็นสำคัญ คำว่า “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” ที่ใช้เรียกขานกันนั้น จึงไม่น่าจะถูกต้องนัก เพราะที่แท้จริงคือ “เผด็จการโดยแฝงเร้นและชอบด้วยกฎหมาย” เสียมากกว่า

๔) สภาพสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะมองข้ามเสียมิได้ก็คือรัฐธรรมนูญเฉพาะกาลนี้ยังมีบทบาทเป็นการสร้าง “ประชาธิปไตยในหมู่ข้าราชการประจำ” อีกด้วย เพราะช่วยให้การชิงอำนาจในหมู่ข้าราชการประจำด้วยกันเองเป็นไปโดยสงบ อาศัยการโต้แย้งและยกมือในสภาเป็นปัจจัยชี้ขาด ไม่ต้องใช้กำลังปฏิวัติซ้อนเหมือนแต่ก่อน ดังเช่นการลาออกของนายกรัฐมนตรี พลเอก

^{๓๒} วิโรจน์ วงษ์ทน, ประชาธิปไตยดวงเต็ม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ส.เอเชียเพรส ๑๕๕๕ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๓๒.

เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นั้น ก็เป็นตัวอย่างของประชาธิปไตยในหมู่ข้าราชการประจำได้ดี ส่วน เหตุการณ์ ๑ เมฆานั้นก็เป็นการพยายามปฏิวัติทำลายประชาธิปไตยในหมู่ข้าราชการประจำทำ เอง

ข. สาเหตุของปัญหา

ปัญหาพฤติกรรมมนุษย์ด้านการปกครองอันน่าวิตกนี้จะอธิบายได้ คาดคะเนได้ก็แต่ โดยการวิเคราะห์ถึงสาเหตุอันแท้จริงของสภาพปัจจุบันเสียก่อนว่า เกิดขึ้นเพราะสาเหตุใด ซึ่งในที่นี้ ก็ขอเสนอข้อคิดไว้แต่โดยสังเขปเท่านั้น กล่าวคือ

- ๑) ใช้เงินเป็นใหญ่
- ๒) มีการผูกขาดการเมืองโดยคนจำนวนน้อย
- ๓) คนดีมีความสามารถเข้าไปสู่การเมืองได้ยาก
- ๔) การทุจริตประพฤติมิชอบมีอยู่ในทุกระดับ
- ๕) การเผด็จการโดยระบอบรัฐสภา
- ๖) การต่อสู้ขัดแย้งเรื้อรังและความไร้เสถียรภาพทางการเมือง
- ๗) การขาดประสิทธิภาพทางการบริหารและนิติบัญญัติ
- ๘) การขาดสภาวะผู้นำทางการเมือง

ค. ผลกระทบของปัญหา

- ๑) ย่อมทำให้ประชาชนมีสุขภาพจิตเสื่อมทรามลง สุขภาพบุคลิกภาพถดถอย ขาด สติปัญญาความรอบรู้ในการแก้ไขปัญหาชีวิต เป็นต้น
- ๒) สังคมขาดความสงบสุข เนื่องจาก ปัญหาดังกล่าวข้างต้น
- ๓) บุคคลในสังคมเป็นส่วนประกอบสำคัญในสถาบันทั้งปวง ผลอันโงงโง้งถึงกันย่อม ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงในการเมือง ไม่เป็นที่ยอมรับในสายตาของชาวโลก
- ๔) ย่อมเป็นปัญหาระยะยาวอันเกิดจากพฤติกรรมของบุคคลในสังคม การว่างงาน การขาดรายได้ การประกอบอาชีพไม่สุจริต คุณภาพของบุคคลในสังคมย่อมส่งผลกระทบต่อ เศรษฐกิจของสังคมด้วย^{๓๓}

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๓.

ง. ขำตัวอย่างปัญหาพฤติกรรมมนุษย์การปกครอง

เรื่องเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี คือ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ ฝ่ายค้านจึงต้องทำหน้าที่เพื่อตรวจสอบรัฐบาลและรัฐมนตรีร่วมรัฐบาล โดยการอภิปรายไม่ไว้วางใจ ฝ่ายค้านพยายามประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับรู้ตลอดเวลาว่าฝ่ายรัฐบาลมีความผิดพลาดในการบริหารประเทศอย่างไรบ้าง ตั้งแต่เรื่องใหญ่ ๆ ลงมาจนถึงเรื่องเล็กน้อย ตั้งแต่เรื่องทุจริต คอร์รัปชัน คอร์รัปชันกันตรง ๆ จนกระทั่งคอร์รัปชันเชิงนโยบาย ซึ่งหลาย ๆ คนฟังแล้วถึงงัวคืออะไร เรื่อง ส่วนตัวบางอย่างของนายกรัฐมนตรี เรื่อง ความผิดพลาดในการดำเนินนโยบายของรัฐเรื่อง ปลอมซื้อขึ้นเครื่องบิน^{๓๔}

ดังนั้น สภาพปัญหาพฤติกรรมมนุษย์ด้านการปกครอง ทั้งโดยระบบผู้แทนและระบบข้าราชการประจำนี้ ดำเนินเคียงคู่กันไปได้ก็ด้วยความไม่เข้มแข็งของทั้งสองฝ่าย ในฝ่ายผู้แทนนั้นอ่อนแอต่อความรับผิดชอบเพราะขาดพรรคการเมืองที่แท้จริง ในส่วนฝ่ายข้าราชการประจำนั้นก็ไม่มี ความเข้มแข็ง ไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียว เพียงพอที่จะรับผิดชอบเสี่ยงเป็นเสี่ยงตายยึดอำนาจรักษาอำนาจได้อย่างมั่นคงเหมือนเช่นในอดีต กรณีจึงเป็นเหตุให้ต้องอยู่เคียงคู่กันไป ไม่ปฏิบัติแล้วเลิกตั้ง เลิกตั้งแล้วปฏิบัติแยกจากกันโดยชัดเจนเหมือนเช่นที่ผ่านมา ก็เนื่องมาจากสาเหตุของปัญหา เช่นการทุจริตประพฤติมิชอบมีอยู่ในทุกระดับ การเผด็จการโดยระบอบรัฐสภา การต่อสู้ขัดแย้งเรื้อรังและความไร้เสถียรภาพทางการเมือง การขาดประสิทธิภาพทางการบริหารและนิติบัญญัติ และการขาดสถานะผู้นำทางการเมือง เป็นต้น ดังนั้นปัญหาและสาเหตุเหล่านั้นจะส่งผลกระทบต่อสังคมไทย เช่น ย่อมทำให้ประชาชนมีสุขภาพจิตเสื่อมทรามลง สังคมขาดความสงบสุข และบุคคลในสังคมเป็นส่วนประกอบสำคัญในสถาบันทั้งปวง ผลอัน โยงใยถึงกันย่อมก่อให้เกิดความไม่มั่นคงในการเมืองการปกครอง เป็นต้น เช่น กรณีข่าวเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี คือ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

๒.๕.๔ ปัญหาด้านสังคม

ปัญหาด้านสังคมเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางกาย และ วาจาที่ตามกำหนดประเด็นของการศึกษาไว้ ๔ ลักษณะ คือ (๑) ปัญหา (๒) สาเหตุของปัญหา (๓) ผลกระทบของปัญหา และ (๔) ตัวอย่างปัญหา มีดังนี้ดังนี้

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

๑) ปัญหาอาชญากรรม และทุรกรรมต่าง ๆ

ปัญหาอาชญากรรมและทุรกรรม ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำในชีวิต คือความเป็นอยู่ในปัจจุบันนี้อาจจะเกิดมาจากหลายสาเหตุหลายประการ เช่น สันดานเป็นอาชญากร ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม ครอบครัว สิ่งแวดล้อม เป็นต้น อาชญากรรม เป็นสิ่งที่สังคมส่วนใหญ่มองว่าเป็นการกระทำผิดที่มีอันตรายมีความรุนแรง และเป็นการกระทำที่ควรจัดการให้สาสม ซึ่งผู้กระทำผิดควรต้องได้รับผลตอบแทนจากสังคมโดยรวม ทุกคนจะเดือดร้อนต่างต้องการให้จัดการคนร้ายด้วยวิธีการใดก็ตามออกไปจากสังคม ดังนั้นการกระทำความผิดจึงเป็นการแยกคนออกเป็นสองกลุ่ม คือ คนดี และคนชั่ว การที่คนรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ชุมชน สังคม เมื่อวันเวลาผ่านไป สังคมย่อมมีการขยาย จำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้น เกิดการขัดแย้ง เบียดเบียน รังแก เอาเปรียบ วิวาท และทำร้ายกันทั้งร่างกายและจิตใจ โดยมีรูปแบบต่างๆ หลากหลาย ความสลับซับซ้อนในวิธีการและกลุ่มคนกระทำผิดมีจำนวนเพิ่มขึ้น ความรุนแรงก็มีมากขึ้นด้วย^{๓๕} ดังข่าวตัวอย่างปัญหา เรื่องคืบหน้าฆ่าข่มขืนสาวรง.ตร.รู้ตัวคนร้ายแล้ว คืบหน้า คดีคนร้ายฆ่าข่มขืนสาวโรงงาน ทิ้งศพเปลือยริมทะเล ล่าสุด ตำรวจทราบตัวคนร้ายแล้ว หลังพยานพบอยู่กับผู้ตายก่อนหายตัวไปความคืบหน้าคดี น.ส.สายใจ อินทจันทร์ อายุ ๓๒ ปี สาวโรงงานใน อ.เมืองสงขลา ถูกคนร้ายฆ่าข่มขืนอย่างโหดเหี้ยมแล้วทิ้งบริเวณชายทะเลบ้านบ่ออิฐ ม.๘ ต.เกาะเต่า อ.เมือง จ.สงขลา เมื่อวานนี้ หลังจากที่ออกไปร่วมเวียนเทียนในวันมาฆบูชา ล่าสุดในวันนี้ (๕ มี.ค. ๕๕) ทางชุดสืบสวน สภ.เมืองสงขลา พอทราบจะเบาะแสของผู้ต้องสงสัย ที่คาดว่าน่าจะเป็นคนร้ายที่ลงมือก่อเหตุแล้วหลังจากที่ได้ลงพื้นที่สอบสวนพยานแวดล้อมที่เป็นกลุ่มเพื่อนภายในโรงงานเดียวกัน ขณะนี้กำลังอยู่ระหว่างการรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติม เพื่อเตรียมขออนุมัติศาลจังหวัดสงขลา ออกหมายจับ โดยมีพยานเห็นผู้ต้องสงสัยรายนี้ในขณะที่ขับจี้รถจักรยานยนต์ รับผู้ตายออกไปจากวัดเกาะถ้ำ หลังจากที่เวียนเทียนเสร็จ และเป็นคนใกล้ชิดกับผู้ตายและรวมทั้งเป็นคนในพื้นที่เกิดเหตุ และจากการตรวจที่เกิดเหตุ คนร้ายน่าจะลงมือเพียงคนเดียวพล.ต.ต. สุวิทย์ เชิญศิริ ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดสงขลา ได้สั่งการให้ทางชุดสืบสวนของตำรวจภูธรจังหวัดสงขลา นั้นเข้าไปร่วมทำงานกับชุดสืบสวนของ สภ.เมืองสงขลา เพื่อคลี่คลายคดี และติดตามจับกุมคนร้ายโดยเร็วที่สุดเนื่องจากเป็นคดีอุกฉกรรจ์อีกคดีหนึ่ง ที่เกิดขึ้นในพื้นที่และคนร้ายลงมืออย่างโหดเหี้ยม^{๓๖}

^{๓๕} สนธยา ผลศีล, ผศ., หลักสูตรวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๗.

^{๓๖} <http://news.sanook.com>, ๕ มีนาคม. ๒๕๕๕.

๒) ปัญหายาเสพติด

ในขณะที่หลายคนกำลังให้ความสำคัญกับปัญหาการเมืองไทยแต่ปัญหาอีกประการที่หลายคนละเลยไปที่สร้างความรุนแรงในสังคมไม่แพ้ปัญหาการเมืองไทย นั่นก็คือ “ปัญหา ยาเสพติด” ปัญหา ยาเสพติดนับเป็นปัญหาสังคมที่มีความร้ายแรงระดับชาติ ทุกสังคมชุมชนต่าง ได้รับผลกระทบจากปัญหา ยาเสพติดในทุกวันนี้ คนจำนวนมากกำลังเผชิญกับปัญหา ยาเสพติดแพร่ระบาดในสังคมไทย แม้จะได้มีมาตรการป้องกันและปราบปรามผู้ลักลอบจำหน่ายและเสพยาเสพติด แต่ก็ยังไม่สามารถขจัดยาเสพติดให้หมดไปได้ เนื่องจากเป็นขบวนการที่มีความซับซ้อนนับวันปัญหา ยาเสพติดยิ่งทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ ยาเสพติดแพร่ระบาด กระจายทั่วมหาสมุทรทั้งประเทศ เยาวชน ประชาชน พระสงฆ์องค์เจ้า ตำรวจ ทหาร ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ครู อาจารย์ เป็นต้น^{๓๖}

กล่าวได้ว่าปัญหา ยาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญยิ่งของประเทศไทย เนื่องจากเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาอื่น ๆ มากมายในประเทศ ปัญหา ยาเสพติดในประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงและขยายตัวมากขึ้นจากผลของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ขาดพลังและขาดความสมดุลในการพัฒนา สถาบันหลักทางสังคมหลายสถาบันเกิดความอ่อนแอ เป็นช่องว่างทำให้ปัญหา ยาเสพติดแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วและกว้างขวางมากขึ้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการค้า ยาเสพติด ไม่ว่าจะเป็นนายทุนผู้ผลิต ผู้ค้า ผู้นำเข้า และส่งออก ยาเสพติด อาศัยผลพวงจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว นำยาเสพติดทั้งที่มีอยู่เดิมและชนิดใหม่เข้ามา เผยแพร่ในหมู่ประชาชนในแต่ละกลุ่มซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ยาเสพติดเป็นปัญหาที่ “เป็นภัยคุกคาม กัดกร่อน บ่อนทำลาย” ประเทศไทยส่งผลกระทบต่อปัจเจกบุคคล และสังคมส่วนรวมในมิติต่าง ๆ ดังนี้

(๑) ผลกระทบต่อตัวบุคคล ยาเสพติดทุกชนิด จะมีผลกระทบโดยตรงต่อร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะด้านบุคลิกภาพและสุขภาพอนามัย ความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สิน

(๒) ผลกระทบต่อครอบครัว ชุมชนและสังคม ครอบครัวที่มีผู้ติดยา มักได้รับความเดือดร้อนจากผู้ติดยาในทุกด้าน นำไปสู่ความยุ่งยาก ขัดแย้ง แยกแยก และสิ้นเปลืองในการแก้ปัญหา ผู้ติดยา มักก่อให้เกิดอาชญากรรมต่อเนื่อง ตั้งแต่การเข้าไปเกี่ยวข้องกับแหล่งอบายมุข การลักเล็กขโมยน้อย การประทุษร้ายต่อชีวิตและทรัพย์สิน การพนันและอาชญากรรมต่าง ๆ

^{๓๖}วิโรจน์ วงษ์ทน, ประชาธิปไตยเต็มดวง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส.เอเชียเพรส จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๖๖.

สำหรับผู้ค้าและหรือผู้เสพซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว เมื่อถูกจับกุมและดำเนินการทางกฎหมาย จะส่งผลกระทบต่อสมาชิกภายในครอบครัวได้รับความเดือดร้อนในการดำรงชีวิตทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนที่อยู่ภายใต้การปกครองจะต้องออกจากโรงเรียน ซึ่งเป็นการทำลายอนาคตของประเทศชาติ

(๓) ผลกระทบต่อการบริหารจัดการภาครัฐ คดียาเสพติดที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นภาระต่องานด้านกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาระค่าใช้จ่ายของรัฐที่เพิ่มสูง และทำให้การดำเนินคดีด้านอื่น ๆ เกิดความล่าช้า นอกจากนี้ ปัญหายาเสพติดได้ก่อให้เกิดการทุจริต คอร์รัปชัน โดยเฉพาะการทุจริตต่อหน้าที่ การรับสินบน การกลั่นแกล้งรีดไถ แสวงหาผลประโยชน์จากผู้กระทำความผิดซึ่งทำให้ประชาชนและสังคมเกิดความไม่ศรัทธาและเชื่อมั่นในการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(๔) ผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการคลังของประเทศ การผลิตและการค้ายาเสพติดจัดเป็นกลุ่มธุรกิจ และเศรษฐกิจนอกกฎหมายที่ไม่ก่อให้เกิดการผลิต แม้ว่าการค้ายาเสพติดบางส่วนจะก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มและสร้างรายได้เมื่อมีการค้าขาย แต่ก็ยังเป็นรายได้สำหรับคนบางกลุ่มที่กระทำความผิดกฎหมายและเอารัดเอาเปรียบสังคม ปัญหายาเสพติดทำให้รัฐบาลต้องทุ่มเทงบประมาณจำนวนมาก เพื่อใช้ในการป้องกันปราบปราม บำบัดรักษาและฟื้นฟู แทนที่จะนำไปใช้ในการด้านอื่นๆ ที่มีความจำเป็น ต้องสูญเสียทรัพยากรในการป้องกันและแก้ไขปัญหาโดยไม่จำเป็น รวมทั้งกระทบต่อทรัพยากรมนุษย์ เพราะยาเสพติดมีส่วนทำลายพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสมองของเด็กและเยาวชน และแรงงานที่จะเป็นพลังของประเทศไทยในอนาคต

(๕) ผลกระทบต่อความมั่นคงและชื่อเสียงของประเทศ สาเหตุเนื่องจากปัญหา ยาเสพติดได้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นที่ตั้งของแหล่งผลิตยาเสพติด การแพร่ระบาดของยาเสพติด จะก่อให้เกิดความเสื่อมเสียชื่อเสียงและเกียรติภูมิของประเทศไทยไม่เป็นที่ไว้วางใจของนานาชาติในด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้ไม่กล้าเข้ามาท่องเที่ยวหรือลงทุนทางการค้า และธุรกิจต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้ประเทศคู่แข่งฉวยโอกาสในการโจมตีประเทศไทย ข่าวดังอย่างปัญหา เรื่อง ดร.รวบแก๊งค้ายาเสพติด พร้อมของกลางยาบ้า ๑.๓ แสนเม็ด ดำรวจสืบสวนนครบาล ๕ ขยายผลจับกุม นายอิทธิพัทธ์ คำนุ้ย และนายสิทธิศักดิ์ หรือสิทธิ แทนนาค ที่หน้าอาคาร ๑๔ สมบัติบุรีคอนโด หมู่ ๑๓ ต.บางบัวทอง อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี ขณะเตรียมส่งยาบ้า ๘ หมื่นเม็ดให้กับเครือข่ายรายย่อย จากนั้นขยายผลนำตัวเข้าคั่นห้องพักยึดยาบ้าได้อีก ๕ หมื่นเม็ด ยาไอซ์ ๒ กิโลกรัม อาวุธปืน ๒ กระบอก และรถยนต์ 1 คัน ทั้งนี้ เป็นผลมาจากการจับกุมเครือข่ายยาบ้าที่ซัดทอดว่า รับมาจากนายอิทธิพัทธ์ เบื้องต้นรับสารภาพว่า

หาเงินไปใช้หนี้ค่ายาเสพติดให้กับ นายรวย ชาวกะเหรี่ยงที่พม่า และเคยรับยาบ้าจากเครือข่าย
เรือนจำบางขวาง^{๓๔}

๓. ปัญหาโสเภณี

ปัญหาโสเภณี ปัญหาโสเภณีนับว่าเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญปัญหาหนึ่งในสังคม
อารยะทุกสังคม ล้วนมีหญิงโสเภณีเหมือนกันหมดสิ้น จึงกล่าวได้ว่าหญิงโสเภณีเป็นผลิตผลทาง
สังคมและก็กลายเป็นปัญหาสังคม เหตุที่หญิงโสเภณีมักอ้างในเมื่อถูกซักถามถึงเหตุที่ต้องมาเลี้ยง
ชีพแบบนี้ คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะปัญหาของวัยรุ่นไทยในเรื่อง
แนวคิดของการมีเพศสัมพันธ์นั้นเป็นเรื่องธรรมดาจนนำไปสู่การขายบริการทางเพศในสภาพสังคม
ทั่วไปรอบตัวเรานั้นเต็มไปด้วยเงื่อนไขและกลไกของการกระตุ้นความอยากและอารมณ์ทางเพศ
ซึ่งปัจจุบันไม่จำกัดอยู่เพียงแค่เรื่องแฟชั่น การแต่งกายกับภาพที่ถูกสะท้อนออกมาตามแคมเปญ
หรือตามความต้องการของโฆษณาต่างๆ เท่านั้น หากแต่สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร
แผ่นพับ ใบปลิว เกือบทุกฉบับ ทุกชนิด รวมไปถึงการแสดงออกทางสื่อ โทรทัศน์ วิทยุ หรือแม้แต่
อินเทอร์เน็ต และแทบทุกธุรกิจต่างงานรับแนวคิดของการใช้ “ สรีระ แรงดึงดูดทางเพศ ” เป็นจุด
ขายในการนำเสนอ บริการจนไปถึงผลิตภัณฑ์ต่างๆที่วางขายตามท้องตลาด นั่นก็หมายถึง “ สื่อ ” มี
อิทธิพลอย่างมาก ที่สื่อแนวทางในการนำเสนอด้านกามารมณ์ ออกมาสู่สังคม ซึ่งก่อให้เกิดการ
ลอกเลียนแบบ ของวัยรุ่นไทย และนำไปสู่การกระทำที่มิชอบ เช่น การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน “
เซ็กซ์ ”^{๓๕} เปลี่ยนจากเรื่องต้องห้าม กลายเป็นสีสันของการสนทนาถึงแฟชั่น สิ่งปกปิดไว้ในอดีต
ถูกนำมาขยายให้กว้างขึ้นอย่างมีเหตุมีผล คนที่ไร้ประสบการณ์ทางเพศเริ่มจะดู “ ไม่มีความสำคัญ
ไม่มีน้ำยา ไม่มีเสน่ห์ ” เด็กรุ่นใหม่ จึงตกเป็นเป้าหมายสำคัญของการสืบทอดแนวคิดและกติกาใหม่
คนรุ่นใหม่ต้องเชื่อมั่น ต้องแรง ต้องเจ๋ง แบบสุดขีด ตามความหมายของคำว่า “Extreme” ตลอด
ระยะเวลาที่ผ่านมา สถาบันเท็กซามคำคืนส่วนใหญ่จึงเต็มไปด้วยเด็กหนุ่มสาวที่อายุต่ำกว่า ๑๕ ปี
หรือถ้าพวกเขา จะหลับนอนกับใครก็ไม่ใช่เรื่องน่าอาย ข้อสำคัญ เหตุผลของ การมีเพศสัมพันธ์
มันเริ่มไม่ใช่ความจำเป็น ทางด้านฐานะ แต่เริ่มจากความอยากรู้อยากเห็น และพฤติกรรมที่
ลอกเลียนแบบบางคนมองโลกในแง่ดีว่า การนำเอากฎหมายที่ว่าด้วยข้อห้ามสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า
๑๘ ปี ไม่ให้ออกเที่ยว สถาบันเท็กซามราตรีหลัง ๔ ทุ่ม เปลี่ยนแปลงอะไรได้บ้าง ถ้าทุกอย่าง
ราบรื่น เรื่องต่างๆคงง่าย แต่กลัวว่ามันจะไม่ใช่ เพราะกลุ่มเป้าหมายยังไม่พร้อมที่จะหยุด กฎหมาย

^{๓๔} รายการโทรทัศน์ช่อง ASTV ผู้จัดการออนไลน์, ๖ มีนาคม ๒๕๕๕.

^{๓๕} สนธยา ผลศิลป์, ผศ., หลักสูตรสังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า

ใหม่ อาจจะทำให้เด็กมองหาวิธีการ หรือ เงื่อนไข ขึ้นมาทดแทนช่องว่างที่ขาดหาย แนวทางแรกที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุดคือ วัยรุ่นอาจจะ นัดแนะ หาสถานที่ที่น่าจะนัดพบได้ดีกว่า และเป็นที่น่าสนใจกว่า สิ่งที่น่าจับตามองเป็นพิเศษ คือ จะมีเด็กนักเรียน นักศึกษา จำนวนมาก เข้าไปสร้างนิยามของการมีเพศสัมพันธ์ ด้วยการเข้ามาเสนอขายบริการ หรือหลับนอน กันในเว็บ ไซด์ ต่างๆมากขึ้น ปัญหาหลายๆอย่างมักจะตามมา หลังจากที่มีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาทางด้านการทำแท้ง การเรียน และยิ่งลามไปถึงการเสื่อมเสียเกียรติทางสังคม หรือบางที่วัยรุ่นอาจจะไม่อายุก็ได้ ทั้งนี้เนื่องจาก วัฒนธรรมทางด้านการยอมรับการมีเพศสัมพันธ์ของชาวตะวันตก มีการแพร่กระจายไปในหลายประเทศ วัยรุ่นไทยจึงรับมาและลอกเลียนแบบ เพราะเห็นว่าไม่เสียหายอะไร อีกทั้งปัญหาขายบริการของเด็กในวัยเรียน เพื่อต้องการนำเงินมาใช้จ่ายไปกับสินค้าแฟชั่นที่ฟุ่มเฟือย ก็เป็นปัญหาที่ตามมา อีกทั้งปัญหาเสพติด เมื่อเสพเข้าไปแล้วก็อาจจะก่อให้เกิดการมีเพศสัมพันธ์โดยที่ไม่รู้ตัว หรือเสพเพื่อเพิ่มอารมณ์ขณะร่วมเพศ ซึ่งก่อให้เกิดการสำส่อนทางเพศมากขึ้น และอาจจะนำไปสู่ปัญหาทางด้านการทำแท้งและ โขคร้ายตามมา

สาเหตุของปัญหาเด็กหญิงส่วนใหญ่เคยมีประสบการณ์ทางเพศมาก่อนและการขายบริการทางเพศนั้นเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจและเมื่อพิจารณาเงื่อนไขที่ทำให้พวกเธอตัดสินใจขายบริการทางเพศ เกิดจากปัจจัย ๔ ประการ คือ^{๔๐}

๑) ปัจจัยจากตัวเด็ก ดังนี้

- ๑.๑) ความฟุ้งเฟ้อด้านวัตถุนิยม
- ๑.๒) ความต้องการความรักและการยอมรับจากคนที่ตนรัก
- ๑.๓) ความรับผิดชอบต่อครอบครัว

๒) ปัจจัยจากครอบครัว คือ ปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการตัดสินใจในการขายบริการทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวยากจน ครอบครัวแตกแยก การเลี้ยงดูและการอบรมอย่างไม่ถูกวิธี ทำให้เด็กหญิงสิ้นหวัง ดำเนินชีวิตแบบไร้ทิศทาง และเป็นสาเหตุแห่งการกระทำผิดของคนโดยมาก

๓) ปัจจัยจากความต้องการของลูกค้า ดังนี้

- ๓.๑) เด็กนั้นมีความสดและใหม่
- ๓.๒) เด็กนั้นให้ความปลอดภัยจากการติดโรคและเอดส์
- ๓.๓) ค่านิยมและความวิปริตทางเพศที่สูงขึ้นเรื่อยๆ

๔) ปัจจัยด้านกลไกในการควบคุมของสังคมปัจจุบัน กลไกในการควบคุมของสังคมยังอ่อนแอ และหย่อนยานด้วยการเพิกเฉยของคนในสังคม การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่จริงจัง ไม่ต่อเนื่อง คราบนั้น การเกิดและการดำรงอยู่ของโสเภณีเด็กก็ยังคงมีอยู่และยังเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย

^{๔๐} <http://www.learners.in.th/blogs/posts/>, ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๕.

ๆ และจากการศึกษา กลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจ พบว่า โสเภณีเด็กเกิดจากปัญหาความยากจน มากที่สุด ร้อยละ ๗๗.๔ รองลงมาเกิดจากความต้องการให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ร้อยละ ๗๕.๑ และ โสเภณีเด็กเกิดจากเพื่อนฝูงชักจูง ร้อยละ ๖๖.๕ สอดคล้องกับกลุ่มประชาชนทั่วไป ว่า โสเภณีเด็กเกิดจากปัญหาความยากจนมากที่สุด ร้อยละ ๗๗.๘ รองลงมาเกิดจากความต้องการประสบการณ์แปลกใหม่ ร้อยละ ๗๔.๒ ถูกพ่อแม่บังคับให้ขายตัว ร้อยละ ๗๐.๕ และเกิดจากเพื่อนฝูงชักจูง ร้อยละ ๔๒.๔ และสอดคล้องกับผลการศึกษาโดยวิธีเชิงคุณภาพ ในการสัมภาษณ์เด็กหญิงที่ขายบริการทางเพศ สี่ในห้าคนตอบว่ามาจากครอบครัวที่ยากจน ทำให้พวกเธอตัดสินใจประกอบอาชีพนี้ได้อย่างง่ายดายและด้วยความสมัครใจ เพื่อให้มีรายได้มาจุนเจือครอบครัว และเพื่อต้องการให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และอีกสาเหตุก็คือ ถูกเพื่อนฝูงชักจูงและแม่เลี้ยงบังคับให้ขายตัว เป็นต้น สรุปผลการศึกษา สาเหตุของการเข้าสู่อาชีพโสเภณีเด็ก พบว่า เกิดจากปัญหาความยากจนมากที่สุด รองลงมาเกิดจากความต้องการให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเกิดจากความต้องการหาประสบการณ์แปลกใหม่ ตามลำดับ

ผลกระทบต่อสังคมต่าง ๆ ตามที่ยกมากล่าวพอเป็นตัวอย่างข้างต้นนี้แหละ ที่ทำให้เด็กเยาวชนหรือเด็กหญิง ตัวน้อย ๆ อายุ ๑๒-๑๘ ต้องกลายเป็นโสเภณีที่มีชีวิตจมปลักหมักหมมอยู่ในห้วงอเวจี ไม่มีอิสระในตัวโสเภณีบางคนถูกบังคับให้ทำงานชนิดไม่ได้พักผ่อนหลับนอน เพียงพอทั้งไม่ให้ลา ไม่ให้หยุด หรือไม่ให้มาสาย จนสุขภาพร่างกายทรุดโทรม ร่างโรยตาย ด้านตั้งแต่เยาว์วัย ผลตอบสนองที่สังคมได้รับจากหญิงโสเภณี จนกลายเป็นปัญหาสังคมนั้น มีหลายประการ เช่น

(๑) การแพร่เชื้อโรค ผู้หญิงโสเภณี เป็นผู้สำสอนทางเพศย่อมเป็นบ่อเกิดแห่งกามโรคและโอกาสที่จะแพร่เชื้อกามโรคให้แก่ผู้ชายที่ไปเที่ยวพ่อนคลายความกำหนัดได้เป็นอย่างมากและง่ายดาย เช่น โรคเริม แผลริมอ่อน ฝีมะม่วง หนองในเทียม ซิฟิลิส โดยที่สุดแม้แต่เชื้อเอดส์

(๒) ทำลายความมั่นคงของครอบครัวไปติดกามโรคมา ก็อาจจะนำเชื้อมาเผยแพร่ให้สมาชิกของครอบครัว แทนที่จะติดโรคคนเดียวก็กลายเป็นสองคนหรือสามคน นอกจากจะเสียเงินไปเป็นค่าบำรุงบำเรอให้โสเภณีแล้วก็ต้องนำเงินทองมาใช้จ่ายเป็นค่ายารักษาโรค เป็นจำนวนมิใช่เล็กน้อยแทนที่จะได้นำเงินนั้นไปใช้จ่ายบำรุงความสุขแก่ครอบครัว และบางทีถึงกับครอบครัวแตกสลายลงเพราะภรรยาพ้องหย่ากับสามีในเรื่องเช่นนี้ มักมีปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง หรือบางทีก็เกิดเป็นการทะเลาะกันเกิดระหองระแหงภายในครอบครัว ขาดความไว้วางใจกัน ในระหว่างคู่ครอง สมาชิกของครอบครัวขาดความอบอุ่นและมีปมด้อยเป็นการทำลาย

บรรยากาศความสุขในครอบครัวได้ ซึ่งก็เป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของครอบครัวอันเป็นสถาบันพื้นฐานที่สุดของสังคมนั่นเอง

(๓) เป็นต้นเหตุทำลายศีลธรรมจรรยาอันดีงามของสตรี เพราะผู้หญิงหรือสตรีโดยทั่ว ๆ ไป จะต้องเป็นผู้มีความละเอียด มีกิริยามารยาทเรียบร้อยสมเป็นกุลสตรี แต่คุณธรรมจรรยาดังกล่าวจะหาได้ยากมากในพวกผู้หญิงโสเภณี มีแต่จะเป็นที่ปรากฏโดยทั่วไปว่า หญิงพวกนี้มีความละเอียดน้อยขาดจรรยา มารยาที่ดีงามและมีความประพฤติชั่วซ้ำกั๊กพะหยาบโลน

(๔) ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม โสเภณีเด็กก่อให้เกิดปัญหาการลักทรัพย์ มากที่สุด ร้อยละ ๘๐.๕ รองลงมาเห็นว่าโสเภณีเด็กก่อให้เกิดปัญหา ยาเสพติด ร้อยละ ๕๕.๓ และโสเภณีเด็กก่อให้เกิดปัญหาการถูกข่มขืนและทำร้ายร่างกาย ร้อยละ ๔๒.๕ โสเภณีเด็กก่อให้เกิดปัญหาการลักทรัพย์ มากที่สุด ร้อยละ ๘๑.๘ รองลงมาโสเภณีเด็กก่อให้เกิดปัญหา ยาเสพติด ร้อยละ ๓๓ และโสเภณีเด็กก่อให้เกิดปัญหาการถูกข่มขืนและถูกทำร้ายร่างกาย ร้อยละ ๕๐.๓ ในขณะที่เดียวกันพบว่า ในกลุ่มคนถูกจับกุมในข้อหาลักทรัพย์ ส่วนใหญ่ขโมยโทรศัพท์มือถือของลูกค้านื่องจากเด็กหญิงมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้น แต่รายได้ที่ได้รับกลับเท่าเดิม จำเป็นต้องหาวิธีอื่นช่วย โดยการขโมยทรัพย์สินที่มีค่า โดยเฉพาะโทรศัพท์มือถือของลูกค้านักค้าขายตัวอย่างปัญหาเรื่องเอเอฟพี/เอบีซีนิวส์ - ตำรวจออสเตรเลียนำกำลังบุกช่องโสเภณีในนครซิดนีย์กลางดึกคืนวันพุธ และสามารถช่วยเด็กสาวชาวไทย ๓ คน ซึ่งถูกล่อลวงและบังคับขืนใจให้ขายบริการ โดยชายกัมพูชาเชื้อสายจีนซึ่งเป็นผู้ดูแลสถานที่ดังกล่าว ถูกจับกุมดำเนินคดีข้อหาค้ามนุษย์ผู้ต้องหาชายวัย ๔๒ ปี ถูกจับกุมในนครซิดนีย์ช่วงคืนที่ผ่านมา หลังจากองค์กรการกุศล “ซัลเวชัน อาร์มี” เข้าแจ้งความต่อตำรวจออสเตรเลียให้เข้าช่วยเหลือเด็กสาวไทยซึ่งเดินทางเข้าออสเตรเลียด้วยวีซ่านักเรียน “สำนักงานตำรวจออสเตรเลียจะสอบปากคำผู้หญิงไทยทั้งสามซึ่งถูกบอกให้เดินทางเข้าออสเตรเลียด้วยวีซ่านักเรียน แต่เมื่อมาถึงก็ถูกยึดหนังสือเดินทาง และถูกนำตัวไปยังสถานบริการ ซึ่งพวกเธอถูกกักขังหน่วงเหนี่ยวไว้ที่นั่น” สำนักงานตำรวจออสเตรเลียแถลงส่วนผู้ต้องหาชายกัมพูชาเชื้อสายจีนคนนี้ถูกตั้งข้อหาเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ ๘ กระทั่งรวมถึงการเปิดสถานบริการขายทางเพศและค้าทางเพศ โดยข้อหาหนักที่สุดมีโทษจำคุก ๒๐ ปี อย่างไรก็ตาม เขาได้รับการประกันตัวและมีกำหนดขึ้นศาลอีกครั้งในช่วงปลายเดือนนี้ ทั้งนี้ องค์กรซัลเวชัน อาร์มี ได้รับการติดต่อจากหญิงสาวเคราะห์ร้ายชาวไทยทั้งสาม จึงได้นำเรื่องเข้าแจ้งความกับตำรวจออสเตรเลีย และคืนที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง ตำรวจรัฐนิวเซาท์เวลส์ และตำรวจออสเตรเลีย ได้นำกำลังเข้าตรวจค้นช่องโสเภณี ๕ แห่ง ทางตะวันตกเฉียงใต้ของนครซิดนีย์ กระทั่งสามารถช่วยหญิงไทยออกมาได้ เหลือเคราะห์

ร้ายชาวไทยจะได้รับวิชาคุ้มครองพยานและสามารถใช้ชีวิตในออสเตรเลียได้ต่อไป ขณะนี้พวกเขาถูกส่งตัวให้สหราชอาณาจักร ซึ่งมีโครงการพิทักษ์เหยื่อจากการค้ามนุษย์ เป็นผู้ดูแล^{๔๐}

ดังนั้น ปัญหาด้านสังคมโดยเฉพาะในด้าน ด้านอาชญากรรม ด้านยาเสพติด และ โสเภณีเด็ก คือ ปัญหาของสังคมไทย เกิดจากฝีมือของคนเห็นแก่ตัว หวังเพื่อประโยชน์ส่วนตนทั้งสิ้น โดยไม่มองถึงความเดือดร้อนของคนอื่น เห็นความเดือดร้อนของคนอื่นเป็นเรื่องไกลตัว

ปัญหาเหล่านี้จึงเป็นผลกระทบต่อสังคมไทย เช่น ย่อมทำให้ประชาชนมีสุขภาพจิตเสื่อมทรามลง สุขภาพบุคลิกภาพผดถอย สังคมขาดความสงบสุข เนื่องจาก ปัญหาดังกล่าวข้างต้น และบุคคลในสังคมเป็นส่วนประกอบสำคัญในสถาบันทั้งปวง ผลอันโยงโยถึงกันย่อมก่อให้เกิดความไม่มั่นคงในการเมืองการแสดงออกทางพฤติกรรมในด้านสังคม

๒.๖ สรุป

ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน โดยแบ่งประเด็นสรุปออกเป็น ๕ ด้าน คือ

๑) พฤติกรรม คือ การกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกล้ามเนื้อ ความคิด และความรู้สึกร่วมเพื่อตอบสนองสิ่งเร้า เช่น การกระทำ การตอบโต้กับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

๒) พฤติกรรมของมนุษย์ หมายถึง การกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกาย แลใจ เช่น ความรู้สึกเพื่อตอบสนองทาง กาย วาจา และใจ ของมนุษย์ เป็นต้น

๓) ลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์มี ๓ ประการ คือ พฤติกรรมทางกาย คือ พฤติกรรมที่แสดงออกทางการกระทำทางกาย พฤติกรรมทางวาจา คือ พฤติกรรมที่แสดงออกทางการพูด และ พฤติกรรมทางความคิดคือ พฤติกรรมทางใจ

๔) พฤติกรรมบุคคลผู้สร้างบุญเป็นเครื่องหุ้มห่อ กีดกันบาป ไม่ให้ งอกงาม หรือปรากฏ หมดอำนาจบุญ เมื่อใด บาป ก็จะไม่ออกมาก และงอกงามสืบไปอีก ส่วนกุศลนั้น เป็นเครื่องตัด รากเหง้า ของบาป อยู่เรื่อยไป จนมันเหี่ยวแห้ง สูญสิ้น ไม่มีเหลือ ความต่างกัน อย่างยิ่ง ย่อมมีอยู่ ดังกล่าวนี้ คนปรารถนาบุญ จึงได้บุญ คนปรารถนากุศล ก็จึงได้กุศล และปลอดภัย

๕) ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันในด้านต่างๆ โดยกำหนดไว้ ๔ ด้านดังนี้

๕.๑) ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านการเมือง มาจากการเล่นพรรคเล่นพวก คิดหาประโยชน์ส่วนตัว โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ผู้อื่น สาเหตุมาจากปัญหากระบวนการในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง ปัญหาการจัดสรรตำแหน่งและการใช้อำนาจทางการเมือง และปัญหากระบวนการควบคุมและการตรวจสอบการใช้อำนาจของนักรการเมือง

^{๔๐} ราชการโทรทัศน์ช่อง ASTV ผู้จัดการออนไลน์, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

๕.๒) ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านเศรษฐกิจ คือ ปัญหาการตั้งเนื้อตั้งตัวไม่ได้ ปัญหาการกระจายรายได้ ความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง และปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุม โจรผู้ร้ายปล้นทรัพย์สินของผู้อื่น นอกจากนี้เป็นผู้ทำผิดกฎหมายบ้านเมืองเป็นอาชญากรนำความเดือดร้อนมาสู่สังคม ทั้งหมดนี้เนื่องมาจากสาเหตุของปัญหา คือ การจัดหาแหล่งเงินทุนและการบริหารสินเชื่อที่ไม่มีประสิทธิภาพ

๕.๓) ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านการปกครอง ทั้งโดยระบบผู้แทนและระบบข้าราชการประจำนี้ ดำเนินเคียงคู่กันไปได้ก็ด้วยความไม่เข้มแข็งของทั้งสองฝ่าย ในฝ่ายผู้แทนนั้นอ่อนแอต่อความรับผิดชอบเพราะขาดพรรคการเมืองที่แท้จริง ในส่วนฝ่ายข้าราชการประจำนั้นก็ไม่มี ความเข้มแข็ง ไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียว เพียงพอที่จะรับผิดชอบเสี่ยงเป็นเสี่ยงตายยึดอำนาจรักษาอำนาจได้อย่างมั่นคงเหมือนเช่นในอดีต กรณีจึงเป็นเหตุให้ต้องอยู่เคียงคู่กันไปไม่ปฏิวัติแล้วเลือกตั้ง เลือกตั้งแล้วปฏิวัติแยกจากกันโดยชัดเจนเหมือนเช่นที่ผ่านมา ก็เนื่องมาจากสาเหตุของปัญหา เช่นการทุจริตประพฤติมิชอบมีอยู่ในทุกระดับ การเผด็จการโดยระบอบรัฐสภา การต่อสู้ขัดแย้งเรื้อรังและความไร้เสถียรภาพทางการเมือง

๕.๔) ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านสังคม โดยเฉพาะในด้าน ด้านอาชญากรรม ด้านยาเสพติด และ โสเภณีเด็ก คือ ปัญหาของสังคมไทย เกิดจากฝีมือของคนเห็นแก่ตัว หวังเพื่อประโยชน์ส่วนตนทั้งสิ้น โดยไม่มองถึงความเดือดร้อนของคนอื่น เห็นความเดือดร้อนของคนอื่นเป็นเรื่องไกลตัวปัญหาเหล่านี้จึงเป็นผลกระทบต่อสังคมไทย เช่น ย่อมทำให้ประชาชนมีสุขภาพจิตเสื่อมทรามลง สุขภาพบุคลิกภาพถดถอย สังคมขาดความสงบสุข เนื่องจาก ปัญหาดังกล่าวข้างต้น และบุคคลในสังคมเป็นส่วนประกอบสำคัญในสถาบันทั้งปวง ผลอัน โยงใยถึงกันย่อมก่อให้เกิดความไม่มั่นคงในการเมืองการแสดงออกทางพฤติกรรมในด้านสังคม ดังนั้นพฤติกรรมมนุษย์ในสังคมปัจจุบันการแสดงออกของพฤติกรรม คือ การกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกาย วาจา และใจ ของมนุษย์ ทั้งเป็นบุญ และ บาป หรือ ดี หรือ ชั่ว เช่น ด้านปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านการเมือง ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านเศรษฐกิจ ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านการปกครอง และปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านสังคม

บทที่ ๓

หลักธรรมพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทนี้มุ่งศึกษาหลักธรรมพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท โดยแบ่งประเด็นศึกษาออกเป็น ๓ ประเด็น คือ (๑) เบญจศีล (๒) เบญจธรรม และ (๓) สรูป มีดังนี้

๓.๑ เบญจศีล

ก. ความหมายเบญจศีล

ความหมายเบญจศีล คือ ข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม ความเกษมสุข การสำรวมและความไม่ก้าวล่วงละเมิด^๑ “มีการสำรวมกายวาจาของตนให้มีความสงบเรียบร้อย พุคแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่น่าประโยชน์มาสู่ตนและผู้อื่น”^๒ ดังนั้น ศีล จึงหมายถึง การสำรวมกายวาจาให้มีความสงบเรียบร้อยภายในกฎระเบียบข้อบังคับที่ได้วางเอาไว้เป็นกฎระเบียบของสังคมมนุษย์สำหรับควบคุมความประพฤติของมนุษย์ทั้งทางกาย ทางวาจา ให้เรียบร้อย มี ๕ ประการดังนี้ (๑) เว้นจากฆ่าสัตว์มีชีวิต (๒) เว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของมิได้ (๓) เว้นจากการประพฤติผิดในกาม (๔) เว้นจากการกล่าวเท็จ (๕) เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัย^๓ เป็นต้น

ข. ประเภทของเบญจศีล

๑) ปาณาติบาต : ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทํ สมาธิยามิ เราจักถือศีลโดยเว้นจากการเบียดเบียนชีวิต

^๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีลเบญจธรรม เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๕.

^๒ พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโณ), นิเทศธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : ธีรพงษ์การพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๓๗.

^๓ พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโณ), เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.

๒) อทินนาทาน : อทินนาทานา เวรมณี สิกขาปทฺสมาทียามิ เรจักถือศีลโดยเว้นจากการเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้

๓) กามสุมิฉฉาจาร : กามสุมิฉฉาจารา เวรมณี สิกขาปทฺสมาทียามิ เรจักถือศีลโดยเว้นจากการประพฤติไม่เหมาะสมทางเพศ

๔) มุสาวาท : มุสาวาทา เวรมณี สิกขาปทฺสมาทียามิ เรจักถือศีลโดยเว้นจากการกล่าวเท็จ

๕) สุราเมรยมัชชปมาทัญฐาน : สุราเมรยมัชชปมาทัญฐานา เวรมณี สิกขาปทฺสมาทียามิ เรจักถือศีลโดยเว้นจากการบริโภคสุรายาเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ค. วิธีปฏิบัติตามหลักเบญจศีล

วิธีปฏิบัติตามหลักเบญจศีล ก็เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุขเพื่อประโยชน์ขั้นพื้นฐานคือความสุขและไม่มีการเบียดเบียนกันในสังคม

๑) ปาณาติปาตา เวรมณี แปลว่า เจตนา งงดเว้นจากการทำลายชีวิตสัตว์ รวมไปถึงการฆ่า การทำร้ายร่างกายและการทรมาน คำว่า “สัตว์” ในที่นี้ ประสงค์เอาทั้งมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานที่ยังเป็นอยู่ มนุษย์ไม่เลือกว่าผู้ชายหรือผู้หญิง จะอยู่ในวัยใดก็ตาม จนถึงที่ยังอยู่ในครรภ์ก็ตาม จะใหญ่หรือเล็กก็ตาม ได้ชื่อว่าสัตว์ในที่นี้ทั้งหมด เพื่อให้เข้าใจถึงความหมายของการฆ่า การทำร้ายร่างกาย และการทรมานจะได้อธิบายดังนี้ ๒ ความหมาย คือ

(๑) การฆ่า หมายถึง การทำให้ตาย ไม่ว่าจะเป็นมมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานก็ตาม รวมไปถึงการฆ่าเองหรือใช้ให้คนอื่นฆ่าก็ตาม ถือว่าผิดศีลทั้งสิ้นและมีโทษทางบ้านเมืองด้วย จะบาปมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับเจตนาและชนิดของมนุษย์และสัตว์ที่ฆ่า ถ้าหากว่าฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ที่มีคุณมากก็จะมีบาปมาก หากว่าฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ที่มีคุณน้อยก็มีบาปน้อย แต่ทั้งนี้แล้วแต่เจตนาของผู้กระทำด้วย และการฆ่านั้นก็มีอยู่ ๒ ประเภทคือ ฆ่าโดยจงใจ และฆ่าโดยไม่จงใจ ฆ่าโดยจงใจ หมายความว่า คิดไว้ตั้งแต่แรกแล้วว่า จะฆ่า เช่น ฆ่าคู่อริเป็นต้นฆ่าโดยไม่จงใจ หมายความว่า ไม่ได้คิดไว้ก่อน แต่บังเอิญเรื่องเกิดขึ้น เช่น ฆ่าเพราะเกิดบันดาลโทสะเป็นต้น

(๒) การทำร้ายร่างกาย คือการทำให้มนุษย์หรือสัตว์ได้รับความเจ็บปวดขยงทุกข์ ให้ เกิดแก่ผู้ถูกทำร้ายทรมาน หมายถึงการประพฤติอย่างเหี้ยมโหดแก่สัตว์เดรัจฉานอย่างไม่มีปราณีให้ได้รับความทุกข์ยากลำบาก เช่น ใช้สัตว์เลี้ยงทำงานโดยไม่ให้พักผ่อน หรือกักขังจนสัตว์นั้นได้รับความทุกข์ หรือนำเอาสัตว์นั้นไปด้วยวิธีการที่ทรมานเช่นมัดเท้ามัดปีกเป็นต้น รวมไปถึงการนำสัตว์ไปทรมานเพื่อความสนุกสนาน เช่นชนโค ชนกระบือ ตีไก่ กัดปลา กัดจิ้งหรีด

เป็นต้น^๔ หลักเกณฑ์การกระทำที่จะกำหนดว่าละเมิดศีลข้อที่ ๑ ใต้นั้น พระอรรถกถาจารย์ได้จัดวางองค์ประกอบการละเมิดไว้ดังนี้คือ

- (๑) ปาโณ สัตว์นั้นมีชีวิต
- (๒) ปาณสญญิตา มีความเป็นผู้สำคัญว่าสัตว์นั้นมีชีวิต
- (๓) วรกจิตต์ มีจิตคิดจะฆ่า
- (๔) อุปกุกโม มีความพยายามที่จะฆ่าสัตว์นั้น
- (๕) เตน มรณ สัตว์นั้นตายด้วยความพยายามนั้น^๕

การล่วงละเมิดนอกจากศีลจะขาดแล้ว ยังถือว่าเป็นบาปด้วย (ความชั่ว) ฉะนั้นจึงไม่ควรเบียดเบียนบีบคั้นกัน ควรอยู่ร่วมกันด้วยไมตรีจิต สันติภาพที่มั่นคงก็จะเกิดขึ้น

๒) อทินนาทานา เวรมณี แปลว่า เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการเป็นโจร คือไม่เบียดบังดำเนินการเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของที่ผู้อื่นไม่อนุญาตด้วยทางกาย หรือว่าทางวาจาอันเจ้าของไม่ได้ยกให้เป็นสิทธิ์ขาด เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ในที่นี้จะอธิบายกิริยาที่ห้ามทำใน ศีลข้อ ๒ มีอยู่ ๓ ประการคือ

๒.๑) โจรกรรม ประพฤติเป็นโจร หมายถึง กิริยาที่ถือเอาสิ่งของที่ไม่มีผู้ให้ด้วยอาการเป็นโจร ๑๔ ลักษณะ คือ

- (๑) ลัก ใด้แก่การขโมยเอาลับหลัง
- (๒) ฉก ใด้กิริยาที่ถือเอาสิ่งของ ๆ ผู้อื่นในเวลาที่เขาหลับ
- (๓) กรรโฆก ใด้แก่ขโมยให้เขากลับแล้วให้ทรัพย์
- (๔) ปล้น ใด้แก่ การร่วมหัวกันหลายคนตีปล้นเอาทรัพย์
- (๕) ตู่ ใด้แก่ การอ้างหลักฐานพยานเท็จเอาทรัพย์ของคนอื่น
- (๖) ถ้อ ใด้แก่ การใช้อุบายเอาทรัพย์ผู้อื่นโดยเจ้าของมิได้ให้
- (๗) หลอก ใด้แก่ การปั้นเรื่องขึ้นหลอกให้เขาหลงเชื่อ
- (๘) ลวง ใด้แก่ การใช้เครื่องมือแลกเปลี่ยนผิดมาตรฐาน
- (๙) ปลอม ใด้แก่ การทำของปลอมใช้ของปลอม
- (๑๐) ตระบัด ใด้แก่บิดพลิ้วคำมั่นสัญญาเพื่อเอาทรัพย์
- (๑๑) เบียดบัง ใด้แก่การปกปิดซ่อนทรัพย์

^๔ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **เบญจศีลและเบญจธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๘.

^๕ อภ.ส.อ. (ไทย) ๑/ ๑/๒๘๗.

(๑๒) สับเปลี่ยน ได้แก่ การสลับทรัพย์สินของคนกับของคนอื่น

(๑๓) ลักลอบ ได้แก่การหลีกเลี่ยงไม่จ่ายตามพิกัด เช่นเลี่ยงภาษี

(๑๔) ยักยอก ได้แก่การใช้อำนาจหน้าที่จำหน่ายทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตน

โดยมิชอบ^๖ ทั้ง ๑๔ ประการข้างต้น จะทำเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นทำ ก็ชื่อว่าประพฤติเป็นโจรทั้งสิ้น

๒.๒) อนุโลมโจรกรรม หมายถึงกิริยาที่อุกหนุนโจรกรรม หรือสมโจร หรืออุปการะแก่ผู้ประพฤติผิดศีลธรรม ซึ่งรวมไปถึงการปกกลอก ลวง โดยการคบกับผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ด้วยอาการไม่ซื่อสัตย์ มุ่งจะเอาแต่ประโยชน์ของเขาฝ่ายเดียว และรับสินบนของผู้อื่นเพื่อกระทำในทางที่ผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรม

๒.๓) ฉายาโจรกรรม หมายถึงกิริยาที่ทำทรัพย์สินพัสดุของผู้อื่นให้สูญหรือเป็นสินใช้ตกอยู่แก่ตน ผลาญคือทำอันตรายแก่ทรัพย์สินพัสดุ หรือหยาบฉวยทรัพย์สินพัสดุของผู้อื่นมาด้วยความมั่งง่าย โดยคิดว่าเจ้าของคงไม่ว่าอะไรองค์ที่จะทำให้สินค้านี้ขาดได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

(๑) ปรปักษ์คิด^๗ ของนั้นมีผู้อื่นหวงแหน คือมีเจ้าของ

(๒) ปรปักษ์คิดสญญิตา รู้ว่าเป็นของอันผู้อื่นหวงแหน

(๓) เถยยจิตต์ มีจิตคิดจะลัก

(๔) อุปกุกโม มีความพยายามที่จะลัก

(๕) เตน หนี ลักมาด้วยความพยายามนั้น^๘

การดำเนินชีวิตด้วยการเบียดเบียนเอาทรัพย์สินของบุคคลอื่น โดยไม่ได้รับอนุญาตนั้น จะมีโทษมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งของและคุณความดีของเจ้าของทรัพย์สิน เช่นสิ่งของมีค่ามากและประกอบด้วยคุณความดีของเจ้าของทรัพย์สินมีมากย่อมมีโทษมาก ถ้าเป็นของเล็กน้อยก็มีโทษน้อย แต่ต้องประกอบด้วยกิเลสและความพยายามอีก เช่น สิ่งของมีค่าเสมอกันกับคุณความดีของเจ้าของทรัพย์สิน ผู้ลักมีความปรารถนาอยากได้และมีความพยายามมากก็มีโทษมาก แต่ถ้าได้มาโดยง่ายมีความปรารถนาอยากได้น้อย ก็จะมีโทษน้อยเป็นต้น

๓) กามสมุจฺฉาจารา เวมณี แปลว่า เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม คำว่า กาม ในที่นี้หมายถึงกิริยาที่รักใคร่กันในทางประเวณี หมายความว่างดเว้นจากความประพฤติใน การที่จะล่วงละเมิดคู่ครองของผู้อื่นมีข้อห้ามสำหรับชายและหญิงมิให้ประพฤติผิด ดังนี้

^๖ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **เบญจศีลและเบญจธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๖.

^๗ อภ.ส.อ. (ไทย) ๑/ ๑/๒๘๘.

ก. หญิงเป็นวัตถุต้องห้ามของชาย ๓ จำพวกคือ

(๑) ภรรยาท่าน หรือ หญิงมีสามี (สสุสามิกา) ได้แก่หญิงที่แต่งงานกับชาย หรือไม่ได้แต่งงาน แต่อยู่กินด้วยกันกับชายอย่างเปิดเผย หรือหญิงที่รับสิ่งของมีทรัพย์เป็นต้นของชายแล้ว และยอมอยู่กับเขาหรือหญิงที่ชายเลี้ยงไว้เป็นภรรยา

(๒) หญิงที่มีญาติปกครอง (ญาติรุกขิกา) ได้แก่หญิงที่มารดาบิดา ญาติ พิทักษ์รักษาอยู่ คือยังไม่เป็นคู่ครองของใคร

(๓) หญิงมีจารีตรักษา (จาริตา ธรรมรุกขิตา) ได้แก่หญิงที่มีศีลธรรมหรือจารีตประเพณีคุ้มครอง เช่น นักบวช หญิงที่กฎหมายบ้านเมืองห้าม (คือหญิงห้ามของพระราชาในสมัยก่อน) และหญิงที่เป็นเทือกเถาเหล่ากอของตัวเอง

ข. ชายเป็นวัตถุที่ต้องห้ามของหญิง คือ

(๑) ชายอื่นนอกจากสามีของตน

(๒) นักบวชที่ห้ามเสพเมถุน

(๓) ชายที่เป็นเทือกเถาเหล่ากอของตน

ในพระสูตรตันตปิฎกเล่มที่ ๑๔ ท่านจำแนกสตรีไว้ ๑๐ จำพวกคือ

สตรีโสด ๑๐ จำพวก

(๑) มาตุรุกขิตา	สตรีที่มารดาดูแลรักษา
(๒) ปิตุรุกขิตา	สตรีที่บิดาดูแลรักษา
(๓) มาตাপิตุรุกขิตา	สตรีที่มารดาและบิดาดูแลรักษา
(๔) ภาตุรุกขิตา	สตรีที่พี่ชายน้องชายดูแลรักษา
(๕) ภคินีรุกขิตา	สตรีที่พี่สวายน้องสาวดูแลรักษา
(๖) ญาติรุกขิตา	สตรีที่ญาติดูแลรักษา
(๗) โคตตรุกขิตา	สตรีที่โคตรดูแลรักษา
(๘) ธรรมรุกขิตา	สตรีที่ผู้ปฏิบัติธรรมรักษา
(๙) สารกษา	สตรีที่คุ้มหมั้นดูแลรักษา
(๑๐) สปริทณฺหา	สตรีที่มีผู้กำหนดอาญาสินไหมไว

ในมังคลัตถปิณฑิก ๑ ท่านแบ่งสตรีมีสามี ๑๐ จำพวกคือ

(๑) ธนุกิตา	สตรีที่ซื้อมาเป็นภรรยาด้วยทรัพย์
(๒) ฉันทวาสินี	สตรีที่อยู่ร่วมเป็นภรรยาด้วยสมัครใจ
(๓) โภควาสินี	สตรีที่เป็นภรรยาด้วยได้โภคะทรัพย์
(๔) ปญฺวาสินี	สตรีที่เป็นภรรยาด้วยได้เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม

(๕) โอปตุดกีนี	สตรีที่เป็นภรรยาด้วยการแต่งงานรดน้ำ
(๖) โอปตุดจุมภฎา	สตรีที่เป็นภรรยาด้วยฝ่ายชายช่วย
(๗) ทาสี จ ภริยา จ	สตรีที่เป็นภรรยาด้วยเป็นคนรับใช้และเป็น

ภรรยา

(๘) กมฺมการี จ ภริยา จ	สตรีที่รับทำงานและเป็นภรรยาด้วย
(๙) ธชาหญา	สตรีที่เป็นภรรยาโดยถูกจับมาเป็น

เชลย

(๑๐) มุหตติกา	สตรีที่เป็นภรรยาชั่วคราว ^๔
---------------	---------------------------------------

องค์ที่จะทำให้ศีลข้อนี้ขาดได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

- (๑) อคมนียวัตถุ วัตถุอันไม่ควรถึง (หญิงชายต้องห้าม)
- (๒) ตสุมี เสวนจิตต์ มีจิตคิดจะเสพในวัตถุอันไม่ควรถึงนั้น (คือมีเจตนาจะ

เสพ)

(๑) เสวนปฺปโยโค มีความพยายามในอันเสพ

(๔) มกฺเคน มกฺคปฺปฎิปตฺตือธวาสนํ ร่วมสังวาสกัน^๕

การล่วงเกินในขอบเขตของความเป็นสามี-ภรรยา ที่เป็นไปทางกาย ในการประพฤติกล่วงละเมิดทางเพศ จะมีโทษมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับคุณความดีของผู้ถูกละเมิด ความแรงของกิเลส และความพยายาม เช่น ผู้ถูกละเมิดประกอบด้วยคุณความดีมาก ย่อมมีโทษมาก ถ้าประกอบด้วยคุณความดีน้อย ย่อมมีโทษน้อย ถ้ามีความพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่มีความพยายามมากก็มีโทษมาก มีความพยายามน้อยก็มีโทษน้อย

๔) มุสาวาทา เวมณี แปลว่า เว้นจากการกล่าวคำเท็จ คืองดเว้นจากคำพูดที่บิดเบือนจากความจริง โดยจงใจให้ผู้อื่นเข้าใจผิดว่าเป็นเช่นนั้นเช่นแสดงพยานหลักฐานเท็จ มีข้อห้ามดังต่อไปนี้

๔.๑) มุสา หมายถึง การพูดเท็จ และมีองค์ประกอบอยู่ ๓ ประการคือ

(๑) ปค ได้แก่การพูดตรงข้ามกับความจริง เช่นเห็นแล้ว พูดว่าไม่เห็น รู้อยู่

พูดว่าไม่รู้

(๒) ทนสาบาน ได้แก่ทำผิดแล้วไม่ยอมรับว่าผิด

^๔ อภ.ส.อ. (ไทย) ๑/ ๑/๒๕๐.

^๕ อภ.ส.อ. (ไทย) ๑/ ๑/๒๕๑.

(๓) ทำเล่ห์กระเท่ห์ ได้แก่การอวดอ้างตนว่าเป็นผู้วิเศษ ทำให้คนหลงเชื่อถือน และพากันนิยม

(๔) มารยา ได้แก่การเสแสร้งทำกริยาให้ตรงกันข้ามกับความจริง เช่น เป็นคน ทุสิด ทำท่าทางเป็นคนมีศีล

(๕) ทำเลศ ได้แก่ การตั้งใจพูดเท็จ คือ พูดเล่นสำนวนให้คู่สนทนาผิดเอง

(๖) เสริมความ ได้แก่พูดเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้แลดูว่าเป็นเรื่องใหญ่

(๗) อำความ ได้แก่การพูดอาศัยข้อมูลเดิม แต่ตัวตัดหัวข้อความที่ไม่ ประสงค์ จะให้รู้ออกเสีย เพื่อให้เข้าใจว่าเป็นเรื่องอื่นไป

๔.๒) อนุโลมมูสา ได้แก่การพูดไม่จริง แต่พูดไปโดยไม่หวังจะให้ผู้ฟังเชื่อตาม เช่นการพูดประชดประชัน พูดเสียดสี

๔.๓) ปฏิสวระ ได้แก่การสัญญากับผู้อื่นแล้วไม่ปฏิบัติตามคำพูดนั้น หรือว่าปฏิบัติ ไม่ได้จนทำให้ผู้อื่นเสียผลประโยชน์ ดังมีลักษณะดังต่อไปนี้

(๑) ผิดสัญญา ได้แก่ทั้งสองฝ่ายได้ทำสัญญาแก่กันว่าจะทำเช่นนั้น ๆ แต่อีกฝ่าย หนึ่งบิดพลิ้วไม่ทำตามสัญญา

(๒) เสียสัตย์ ได้แก่ให้คำสัญญาแก่เขาแต่ไม่ได้ทำตาม

(๓) ถิ่นคำ ได้แก่รับปากว่าจะทำสิ่งนั้น ๆ ให้ ภายหลังไม่ทำ^{๑๑} ที่จะทำให้ศีล ข้อนี้น่าจะได้ขึ้นต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

(๑) อดถัม วัตถุ เรื่องไม่จริง

(๒) วิสวาทนจิตต์ มีจิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน

(๓) ตชฺโช วายาโม มีความพยายามพูดที่เกิดจากจิตนั้น

(๔) ปรสฺส คทตฺถวิฆานนํ ผู้อื่นรู้เรื่องนั้น^{๑๒}

การแสดงออกทางกริยาอาการที่แสดงให้ผู้อื่นเข้าใจผิดเช่นสร้างหลักฐานเท็จปลอมแปลง เอกสารหรือหลักฐาน การพูดให้ผู้อื่นเชื่อในถ้อยคำเท็จ สิ่งทีกล่าวมานี้จะมีโทษมากหรือน้อยนั้นก็ แล้วแต่ประโยชน์ที่จะถูกตัดรอน เช่น คนที่ไม่ให้ของของตนก็พูดไปว่า ไม่มี ก็ยังมีโทษน้อย แต่ ถ้าเป็นพยานเท็จก็มีโทษมาก

^{๑๑} สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีลและเบญจธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๐.

^{๑๒} อภ.ส.อ. (ไทย) ๑/ ๑/๒๕๒.

๕) สุราเมรัยมชชปมาทภูฐานา เวมณี แปลว่า เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นสิ่งที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะไป พระพุทธเจ้าจึงตรัสโทษแห่งการดื่มน้ำเมาไว้ ๖ ประการไว้ในทีฆนิกายปาฎิกวรรค สังคาลสูตรว่า

“ดูกรคฤหบดีบุตร โทษในการประกอบเนื่องๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๖ ประการนี้ คือ ความเสื่อมทรัพย์อันผู้ดื่มพึงเห็นเอง ๑ ก่อการทะเลาะวิวาท ๑ เป็นบ่อเกิดแห่งโรค ๑ เป็นเหตุเสียชื่อเสียง ๑ เป็นเหตุไม่รู้จักละอาย ๑ มีบาทที่ ๖ คือ เป็นเหตุทอนกำลัง ปัญญา ๑ ดูกรคฤหบดีบุตร โทษ ๖ ประการในการประกอบเนื่องๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเหล่านี้แล”^{๑๒}

องค์ที่จะทำให้ศีลข้อนี้ขาดได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

- (๑) มทนิยํ น้ำเมา
- (๒) ปาตุกมฺมยตาจิตฺตํ มีจิตคิดจะดื่มน้ำเมานั้น
- (๓) ตชฺโซ วายาโม มีความพยายามจะดื่มน้ำเมานั้น
- (๔) ปิตปฺปเสวนํ น้ำเมานั้นล่วงล้าคองลงไป

การดื่มน้ำเมาและเสพสิ่งเสพติดนอกจากจะมีโทษต่อร่างกายแล้ว ยังบั่นทอนสติปัญญา อีกทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่นการขาดกรรม อกซิงวิ้งราว อาชญากรรมทางเพศ การหลอกลวงต้มตุ๋น และอุบัติเหตุต่าง ๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อตนเองและสังคมโดยรวม

ศีลทั้ง ๕ ข้อนี้เป็นกฎระเบียบและเป็นหลักประพฤติปฏิบัติขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ทุกคน เพื่อป้องกันเวรและภัยทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย หากคนในสังคมไม่เคารพในหลักของศีลแล้ว ความทุกข์เดือดร้อนก็จะกลายเป็นปัญหาของชีวิตและสังคม พระพุทธเจ้าทรงมุ่งเน้นให้มนุษย์ในสังคมมีความสุข สงบ มีเอกภาพ ความเสมอภาคบนหลักพื้นฐานของการดำเนินชีวิต โดยให้มีความรัก มีเมตตาต่อสรรพชีวิตที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกัน โดยอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีปรกติสุข ไม่เดือดร้อน เป็นที่รองรับของธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล ซึ่งมีประโยชน์และอานิสงส์สืบไปอย่างต่อเนื่อง

ง. อานิสงส์ของเบญจศีล

ผลหรืออานิสงส์ของการปฏิบัติตามศีล (เบญจศีล) ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พร้อมทั้งข้อคิดของพระพุทธศาสนาและนักวิชาการศีลเป็นเครื่องมือ

^{๑๒} ที. ปา. (ไทย) ๑๑ / ๑๗๕ / ๑๖๔.

ยืนยันได้เป็นอย่างดีว่า ถ้ามนุษย์มีเบญจศีลแล้วจะทำให้มนุษย์มีบุคลิกภาพตามอานิสงส์ของศีล ๕^{๑๑} ดังนี้

๑) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๒) กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมพุ่งขจรไปไกล นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๓) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล จะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะเป็นชาติยบริษัทก็ตาม พรหมณ์ บริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมแก้วักלאไม่ก่อเงินเข้าไปนี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๔) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๕ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๕) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๕ แห่งศีลสมบัติของผู้มีศีล

ดังนั้น อานิสงส์ของบุคคลผู้มีศีลสมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์ ย่อมแก้วักלא ไม่ก่อเงิน ย่อมไม่หลงลืมสติตาย หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

๓.๒ เเบญจธรรม

ก. ความหมายเบญจธรรม

เบญจธรรม หมายถึง “กัลยาธรรม แปลว่า ธรรมที่มีความงามเป็นข้อปฏิบัติพิเศษที่ยิ่งขึ้นไปกว่าศีล” ซึ่งเป็นสถานะของผู้ทรงไว้แห่งความดีหรือเป็นผู้รักษาความดีไว้ด้วยการประกอบคุณงามความดี ข้อควรปฏิบัติ ๕ ประการ ซึ่งจะทำให้มนุษย์เป็นคนดี มีคุณธรรม มีกาย วาจา ใจ ที่สะอาดงดงาม ได้แก่ (๑) เมตตา (๒) สัมมาอาชีวะ (๓) กามสังวร (๔) สัจจะ และ (๕) สติสัมปชัญญะ ผู้ที่ได้รับผลจากการกระทำนั้นจะมีความสุข^{๑๒}

^{๑๑} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๖/๓๐๕.

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๕๕-๑๕๖.

ข. ประเภทของเบญจธรรม

๑) เมตตากรุณา คือ ความรักและปรารถนาดีที่จะให้ผู้อื่นมีความสุข และมีความสงสาร คิดที่จะช่วยให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์ภัยความเดือดร้อนทั้งปวง เอื้อเฟื้อและแบ่งปันน้ำใจให้สังคม มีจิตใจเมตตาปราณีต่อเพื่อนมนุษย์ หรือแม้กระทั่งต่อหมู่มสัตว์ทั้งหลาย มักจะมีหน้าตาที่ผ่องใสยิ้มเอิบ มีสง่าราศี ผิดกับคนที่มึนจิตอาฆาตพยาบาทเบียดเบียนต่อผู้อื่น ความเมตตาอย่างไม่มีประมาณนี้ ถือว่าเป็นตัวยาที่วิเศษในการที่จะเสริมความงามให้อย่างยิ่งยวด

๒) สัมมาอาชีวะ คือ การทำมาหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต ไม่หลอกลวงหรือโกงคนอื่นให้เสียหายไม่น้อยราษฎรบังหลวงไม่ทรยศต่อสังคมประเทศชาติเช่น ค้ายาเสพติดหรือค้าประเวณีเป็นต้น ไม่เป็นคนลัทธิเล็กขโมยน้อย อันจะก่อความเดือดร้อนตามมา เพราะการเห็นแก่สิ่งเล็กน้อย เห็นว่าไม่มีใครรู้ แต่ถึงแม้ไม่มีใครรู้ ฟาก็รู้ ถึงแม้ฟ้าไม่รู้ แต่เรารู้ ทำมาหากินที่สุจริตแม้จะรวยช้า แต่ก็มีความสุขนาน ดีกว่าทุจริตประพฤติกมิชอบ รวยเร็ว แต่ก็อยู่ไม่นาน อยู่ได้ด้วยความหวาดระแวง ไม่มีความสุข หน้าตาก็ไม่ผ่องแผ้ว อันเกิดจากจิตใจที่ไม่สะอาด

๓) กามสังวร คือ การสำรวมระวัง ควบคุมตนในเรื่องกามารมณ์ ความต้องการทางเพศให้พอเหมาะพอดี ไม่ให้หลงใหลในรูปเสียง กลิ่น รส สัมผัส ตามกระแสแพ้นิยม ที่ผิดธรรมชาติทางหรือเกินพอดี จนทำให้ตนเอง ครอบครวั และสังคมต้องเดือดร้อน พอใจยินดีในคู่ครองตัวไม่มัวเมาเจ้าชู้จนเกินงาม ควบคุม และยับยั้งอารมณ์ที่ก่อให้เกิดปัญหา รักษาจิตของตนดี ไม่ให้อารมณ์อยู่เหนือเหตุผล เพราะบางครั้งอำนาจของอารมณ์อาจทำให้ออนาคตพังทลายลงได้ในพริบตา นำมาซึ่งความน่ารังเกียจต่อผู้พบเห็น ฉะนั้นจะทำอะไรก็ให้อยู่ในความพอดี เมื่อพอดีก็จะพองาม ความงามที่แท้จริงก็จะตามมา

๔) มีสัจจะ คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต ซื่อตรงต่อหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ จริใจต่อตนเอง และผู้อื่น ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ไม่สับปรับกลับกลอกที่เรียกว่าหน้าไหว้หลังหลอก เป็นคนตรงต่อหลักการและความถูกต้อง การเป็นคนมีสัจจะ จะเป็นเสน่ห์อย่างมากในการเข้าสังคม เป็นที่เชื่อถือของคนในสังคม ไม่ว่าใครก็ตามจะให้ความไว้วางใจ อย่างไม่มีรีรอ นับว่าเป็นความงามที่มีผลสำคัญต่อชีวิต หน้าที่การงาน อันจะส่งผลถึงอนาคตความมั่นคงในชีวิต

๕) มีสติสัมปชัญญะ คือ ฝึกตนให้เป็นคนหนักแน่นในอารมณ์ รู้จักยั้งคิด และควบคุมความรู้สึกตัวอยู่เสมอว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ สิ่งใดมีคุณให้โทษมีประโยชน์และไร้สาระ ตลอดจนระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาทในทุกกลมหายใจเข้าออก มีสติรู้ตัวอยู่ทุกขณะจิต คิดไม่ผิดพลาด พุดไม่ผิดพลาด และทำไม่ผิดพลาด การมีสตินับว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อชีวิตอย่างมาก ความระลึกได้ และความรู้สึกตัวในทุกขณะที่กระทำ จะก่อให้เกิดความผิดพลาดน้อย หรือแทบจะไม่มีเลย การมีสตินั้น เป็นข้อสำคัญที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสอน เพราะสติเป็นหัวใจของทุก

อย่าง ของทุกการกระทำ หรือที่เรียกว่า สมาธิ ก็คือ การฝึกสติ นั่นเอง เมื่อฝึกสติบ่อยเข้า ความหลง มัวเมาในมายา ก็จะไม่ มี เมื่อไม่มีความหลง การรู้ตามความเป็นจริงก็จะเกิดขึ้นมา และเมื่อใดที่มี สติรู้ตามความเป็นจริงแล้ว จิตก็จะไม่มีความทุกข์ เมื่อไม่มีความทุกข์ ความสุขก็จะบังเกิด เมื่อสุข บังเกิด ความสบายใจ ความผ่อนคลาย แขม่วชื่น ความปิติ เอิบอ้อม ที่ปรากฏในจิตใจ ก็จะแสดงออกมา ทางสีหน้า กิริยาท่าทาง ที่เรียบร้อย งดงาม ความสวยงามที่แท้จริงก็จะเกิดขึ้น

ค. วิธีปฏิบัติตามหลักเบญจธรรม

วิธีปฏิบัติตามหลักเบญจธรรม เป็นหลักธรรมพื้นฐานสำหรับบุคคลทั่วไปได้ใช้ยึดมั่น เพื่อในการทำความคิด ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ได้มี ๕ ประการดังนี้

๑) หลักเมตตา หมายถึง ความรักและปรารถนาดีที่จะให้ผู้อื่นและบ้านเมืองมีความสุข และมีความสงสารคิดที่จะช่วยให้บ้านเมืองพ้นจากทุกข์ภัยความเดือดร้อนทั้งปวง เอื้อเฟื้อและ แบ่งปันน้ำใจให้สังคม มีจิตใจเมตตาปราณีต่อเพื่อนมนุษย์ หรือแม้กระทั่งต่อหมู่มสัตว์ทั้งหลาย ดังที่ ปรากฏในเมตตาสูตรว่า

“ก็ผู้ใดมีสติมั่นคง เจริญเมตตาอันหาประมาณมิได้ สังโยชน์ของผู้ผู้นั้น ผู้เห็นธรรมเป็นที่ สิ้น ไปแห่งอุปธิกิเลส ย่อมเบาบางหากว่าเขา ไม่มีจิตคิดประทุษร้ายสัตว์แม้สักตัวเดียว เจริญเมตตาจิตอยู่ เพราะเจริญเมตตาจิตนั้น ย่อมเป็นกุศล เขามีใจอนุเคราะห์หมู่มสัตว์ทั้ง ปวงเป็นผู้ประเสริฐ กระทำบุญมากพระราชารู้ประกอบด้วยธรรมเช่นกับฤาษี ชำระ แผ่นดินอันประกอบด้วยหมู่มสัตว์ เจริญรอยตามกัน นุชาญญเหล่าใด คือ สัสสมธ ความทรงพระปริชาในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ปุริสมธ ทรงพระปริชาในการเกลี้ย ก่ออมประชาชน สัมมาปาสะ มีพระอชยาศัยคัจฉบวงคล้องน้ำใจประชาชน วาขเปยยะ มี พระวาจาเป็นที่คู่คี่มน้ำใจคนซึ่งมีผลคือทำให้คนไม่ต้องมีลิ้มกลอน มหาญญเหล่านั้น ทั้งหมด ยังไม่เทียบเท่าส่วนที่ ๑๖ แห่งเมตตาจิตที่บุคคลเจริญดีแล้ว จุกกลุ่มดวงดาว ทั้งหมด ไม่เทียบเท่าแสงจันทร์ละนั้น”^{๑๕}

๒) กามสังวร คือ การสำรวมระวัง ควบคุมตนในเรื่องกามารมณ์ ความต้องการทาง เพศให้พอเหมาะพอดี ไม่ให้หลงไหลในรูปเสียง กลิ่น รส สัมผัส ตามกระแสแพ้นิยม ที่ผิดธรรมชาติ พิศทางหรือเกินพอดี จนทำให้ตนเอง ครอบครวั และสังคมต้องเดือดร้อน แนวทางการแก้ไขปัญหา ของศีลข้อที่สาม คือ ทางพระพุทธศาสนาเห็นว่า การแก้ไขปัญหของการประพฤติดศีลข้อที่ ๓ นั้น พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต) ได้กล่าวถึงผู้บริโภคกามว่ามี ๓ พวก คือ

^{๑๕} อ. อกุฎก. (ไทย) ๒๓/๕๑/๑๓๓.

๒.๑) พวกที่บริโภคกามคุณทั้ง ๕ โดยมีความตั้งใจ หลงใหล หมกมุ่น ไม่รู้เท่าทันเห็นโทษ ไม่มีปัญญาพาดัรรอดเป็นเหมือนเนื้อป่าที่ติดบ่วงและนอนทับบ่วงอยู่ย่อมจะประสบความเสื่อมความพินาศ ถูกพรานทำเอาได้ตามปรารถนา

๒.๒) พวกที่บริโภคกามคุณ ๕ โดยไม่คิดไม่หลงใหล ไม่หมกมุ่น รู้เท่าทันเห็นโทษมีปัญญาพาดัรรอดได้ เป็นเหมือนเนื้อป่าที่นอนทับบ่วงแต่ตัวไม่ติดบ่วง ย่อมจะไม่ประสบความเสื่อม ความพินาศ ไม่ถูกพรานคือมารร้ายทำอะไรเอาตามปรารถนา

๒.๓) พวกที่สังัดจากกาม ปลอดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย ได้บรรลुरुูปฌาน และอรุูปฌานขั้นใดขั้นหนึ่ง ตลอดจนบรรลุสติปัญญาเวทียตนิโรธ และเป็นผู้สิ้น อาสวะแล้ว (ประสบสุขประณีตสูงสุดแล้ว) ได้ชื่อว่าทำให้มารตาบอด มองไม่เห็นร่องรอย ถึงภาวะที่มารมองไม่เห็น เป็นเหมือนเนื้อป่าที่เข้าไปในป่าใหญ่ จะเดิน จะยืน จะนั่ง จะนอนก็ปลอดโปร่งเบาใจ เพราะไม่อยู่ในสายตาของนายพราน^{๑๖} จะเห็นได้ว่าคำสอนในพระพุทธศาสนามีได้เพ่งจะสอนให้ละเลิกความเกี่ยวข้องกับกามคุณอย่างเด็ดขาด แต่ยังสอนให้รู้จักปฏิบัติต่อกามคุณอย่างถูกต้องโดยที่ยังคงความเป็นอิสระอยู่ได้ทั้งไม่ให้ตกไปเป็นทาสของกามคุณและมีให้กามคุณกลายเป็นสิ่งที่ก่อโทษ จากข้อมูลแสดงว่า กามทำให้มนุษย์นั้นมีอายุสั้น มีจิตใจตกต่ำ ไม่แตกต่างไปจากสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งการเบียดเบียนกันและปัญหาในสังคมอีกมากมาย ดังที่ปรากฏในทีฆนิกาย ปาฎิกวรรคว่า

ภิกษุทั้งหลาย...ในเมื่อมนุษย์ทั้งหลายมีอายุขัย ๑๐ ปี พวกเขาจักไม่มีจิตคิดเคารพยำเกรงว่า “แม่” ว่า “ป่า น้ำ” ว่า “ป่าสะใกล้ น้ำสะใกล้” ว่า “ภรรยาของอาจารย์” หรือว่า “ภรรยาของครู” สัตว์โลกจักถึงความสมสู่ปะปนกันหมด เป็นเสมือน แพะ แกะ ไก่ สุกร สุนัขบ้าน และสุนัขจิ้งจอก ฉะนั้นในเมื่อมนุษย์มีอายุขัย ๑๐ ปี มนุษย์เหล่านั้นก็จักเกิดความอาฆาตอย่าง แรงกล้า ความพยาบาทอย่างแรงกล้า ความคิดร้ายแห่งใจอย่างแรงกล้า ความคิดจะฆ่ากันอย่างแรงกล้า มารดากับบุตรก็ดี บุตรกับมารดาก็ดี บิดากับบุตรก็ดี บุตร กับบิดาก็ดี พี่ชายน้องชายกับพี่สาวน้องสาวก็ดี พี่สาวน้องสาวกับพี่ชายน้องชายก็ดี จักเกิดความอาฆาตอย่างแรงกล้า ความพยาบาทอย่างแรงกล้า ความคิดร้ายแห่งใจอย่างแรงกล้า ความคิดจะฆ่ากันอย่างแรงกล้า ภิกษุทั้งหลาย นายพรานเนื้อ เห็นเนื้อเข้า เกิดความอาฆาตอย่างแรงกล้า ความพยาบาทอย่างแรงกล้า ความคิดร้ายแห่งใจอย่างแรงกล้า ความคิดจะฆ่ากันอย่างแรงกล้า ฉันทใด ในเมื่อมนุษย์ทั้งหลายมีอายุขัย ๑๐

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๕๔๒ - ๕๔๓.

ปีมนุษย์เหล่านั้นจักเกิดความอาฆาตอย่างแรงกล้า ความพยาบาทอย่างแรงกล้า
 ความคิดร้ายแห่งใจอย่างแรงกล้า ความคิดจะฆ่ากันอย่างแรงกล้า มารดากับบุตรก็
 ดี บุตรกับมารดาที่ดี บิดากับบุตรที่ดี บุตรกับบิดาก็ดี พี่ชายน้องชายกับพี่สาว
 น้องสาวก็ดี พี่สาวน้องสาวกับพี่ชายน้องชายก็ดี จักเกิดความอาฆาตอย่างแรงกล้า
 ความพยาบาทอย่างแรงกล้า ความคิดร้ายแห่งใจอย่างแรงกล้า ความคิดจะฆ่ากัน
 อย่างแรงกล้า ฉะนั้น^{๑๓}

๓) สัมมาอาชีวะ หมายถึงการเลี้ยงชีพชอบ คำว่าอาชีวะคือ การเลี้ยงชีวิต การดำเนิน
 ชีวิต การทำมาหากิน พระพุทธศาสนามองว่าการดำเนินชีวิตนั้น ต้องเป็นการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง
 และไม่เห็นด้วยกับการดำเนินชีวิตที่จะทำอะไรก็ได้ขอแต่เพียงให้ได้ในสิ่งที่ตนปรารถนา มา แต่
 พระพุทธศาสนามีทัศนะว่าการที่จะได้อะไรมานั้น ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความถูกต้องเท่านั้น

ภิกษุทั้งหลาย สัมมาอาชีวะเป็นไฉน ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในศาสนานี้ เว้น มิจฉา
 อาชีวะแล้ว เลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ นี้เรียกว่าสัมมาอาชีวะ^{๑๔}

พระพุทธศาสนาเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของปัจจัย ๔^{๑๕} ซึ่งเป็นพื้นฐานของชีวิตและ
 มีความจำเป็นต่อชีวิตคือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ส่วนปัจจัยอย่างอื่น
 นอกจากนี้ ถือว่าเป็นเพียงปัจจัยประกอบเท่านั้น พระพุทธศาสนาเน้นว่าการที่จะได้ปัจจัย ๔ และ
 ปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบเหล่านั้นมาต้องด้วยวิธีการที่ถูกต้อง และการใช้สอยปัจจัยเหล่านั้นไป
 ในทางที่ถูกต้องด้วย

การที่จะได้มาซึ่งทรัพย์ ต้องเกิดจากความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน เมื่อได้ทรัพย์
 มาแล้วต้องรู้จักรักษาและใช้สอยทรัพย์นั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ รู้จักคบหากัลยาณมิตรที่จะเกื้อกูล
 ในทางที่ดีงาม ให้ดำเนินชีวิตแต่พอดีกับทรัพย์ที่หามาได้ พระพุทธศาสนาได้แสดงวิธีใช้จ่ายทรัพย์
 ที่ถูกต้องว่า ใช้เลี้ยงตนเองให้เป็นสุข เลี้ยงบิดามารดา เลี้ยงภรรยา บุตรธิดา และคนใช้คนงานให้
 เป็นสุข ใช้บำบัดอันตรายที่เกิดจากเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

๔) สัจจะ หมายถึง ความจริง ความสัตย์จริง ที่อาศัยเหตุผลเป็นหลักพิสูจน์ให้คนอื่นรู้
 เห็นตามได้ การศึกษาเกี่ยวกับนิยามความหมายของเรื่อง นับได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นขั้นมูลฐาน เช่น
 นักการเมืองพูดจริงทำจริงให้มันเป็นผลทำให้ประชาชนนักร้องเพราะพูดแต่คำจริงไม่รับกลอก เป็น
 ต้น ดังนั้นนักวิชาการที่ได้กล่าวถึง สัจจะไว้ดังนี้

^{๑๓} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๑๐๓/๗๓-๗๕.

^{๑๔} ที. ม. (ไทย) ๑๐/๒๕๕/๒๗๕, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๔๕/๘๖.

^{๑๕} วิ. ม. (ไทย) ๔/๘๗/๘๐.

พระพรหมมุนี (พิมพ์ ฐมฺมธโร) ได้กล่าวถึงสัจจะ หมายถึงความจริงอันเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้เป็นอมตะดั่งที่พูดกันเสมอว่า ความจริงเป็นสิ่งไม่ตาย คำว่า ความจริง คือ ความดี ความแท้ สิ่งประเสริฐ หรือแก้ว เป็นสิ่งที่สังคมปรารถนา บุคคลที่ดีหรือประเสริฐจะต้องทำดี มีสัจวาจา คือพูดอย่างไรจะต้องทำอย่างนั้น เช่นพระพุทธเจ้า พระองค์จะทรงทำตามที่พระองค์ตรัส (ยถาวาที ตถากาโร) การพูดกับการกระทำจะต้องตรงกันเสมอ^{๒๐}

ดังนั้น สัจจะ คือ การพูดความจริง โดยไม่โกหกคนอื่นเพื่อประโยชน์ของตน แม้ในพุทธวงศ์ก็เน้นการพูดความเป็นจริง ไม่เปลี่ยนแปลงจากความเป็นจริง อุปมากับดาวประกายพริ้วที่โคจรไปตามธรรมชาติ ไม่เบี่ยงเบน จึงทำให้เข้าใจได้ว่าการพูดความจริงนี้ หมายถึงการพูดถูกต้องตามสัจธรรม คือความจริงแห่งธรรมชาตินั่นเอง เช่น คนที่เป็นคนจริง พูดจริงทำจริง ย่อมได้รับความนิยมนยกย่อง ได้รับความนับถือความไว้วางใจจากสมาชิกในทุกสถาบัน

๕) สติสัมปชัญญะ สติ คือ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ คือ กิริยาระลึก ความระลึกความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ คือ สตินทรีย์ สติพละ นี้เรียกว่า สติ ในคำว่า มีสัมปชัญญะ ได้แก่ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด การวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม และแก้ปัญหาสังคมโดยอาศัยสติสัมปชัญญะ ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ้ง ความคิดค้น ความใคร่ครวญต่อสังคม ปัญญาเหมือนแผ่นดิน

ง. อานิสงส์ของเบญจธรรม

ผลของการปฏิบัติตามเบญจศีลเบญจธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นมนุษย์

- ๑) เป็นที่พอใจของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
- ๒) เป็นผู้ไม่ทำชีวิตให้เดือดร้อนเสียหาย
- ๓) เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น
- ๔) เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม
- ๕) เป็นผู้ที่มิคุณค่ามากทางสังคม
- ๖) เป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม
- ๗) เป็นผู้มีความกล้ากล้าในสังคม
- ๘) เป็นที่เคารพ ยกย่องและนับถือของสังคม
- ๙) เป็นผู้นำที่ดีในสังคม

^{๒๐}พระพรหมมุนี (พิมพ์ ฐมฺมธโร), สากลศาสนา ภาค ๑-๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕), หน้า ๔๕๑.

- ๑๐) เป็นผู้ไม่หลงลืมสติจนถึงวินาทีสุดท้าย
- ๑๑) เป็นต้นเหตุให้บรรลुकุณธรรมวิเศษ มีพระโศคาบัน เป็นต้น
- ๑๒) เป็นผู้ควรแก่การนับถือนุชาหลังจากสิ้นชีพไปแล้ว
- ๑๓) เป็นผู้นอนเป็นสุขไม่ฝันร้าย

ดังนั้น สังคมที่มีผู้ปฏิบัติเบญจศีลและเบญจธรรม ย่อมเป็นสังคมแห่งการปลอดพ้นจากสิ่งเลวร้าย ไม่ต้องห่วงไหว หรือวิตกกังวลถึงอันตราย ไม่ต้องห่วงถึงความกังวลปลดปล่อยของบุตรหลาน ไม่ต้องมีการจัดระเบียบสังคม เป็นสังคมที่ปลอดจากมลภาวะที่เป็นพิษต่อจิตใจและร่างกาย

๓.๓ สรุป

หลักธรรมพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท สรุป ดังนี้

๑) เบญจศีล คือ ข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม แบ่งเป็นประเภทของเบญจศีลได้ ๕ ประเภท คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต, เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้, เว้นจากการประพฤตินอกใจ, เว้นจากการพูดเท็จ และเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท และอานิสงส์ของบุคคลผู้มีศีลสมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์ ย่อมแก่กล้ากล้า ไม่เก้อเงิน ย่อมไม่หลงลืมสติตาย หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

๒) เบญจธรรม หมายถึง “กัลยาณธรรม แปลว่า ธรรมที่มีความงามเป็นข้อปฏิบัติพิเศษที่ยิ่งขึ้นไปกว่าศีล ซึ่งจะทำให้มนุษย์เป็นคนดี มีคุณธรรม มีกาย วาจา ใจ ที่สะอาดงดงามแบ่งออกเป็นประเภทของเบญจธรรม ๕ ประเภท คือ ความเมตตากรุณา, การเลี้ยงชีพโดยชอบ, ความสำรวมในกาม, พูดความจริง และ ความระลึกถึงตัวอยู่เสมออานิสงส์มีคล้ายกันกับเบญจศีลหรือ ศีล ๕ คู่กับเบญจธรรม หรือ กัลยาณธรรม ๕ เป็นธรรมของคนดี ถ้าเรียกชื่อเต็ม ๆ ก็ต้องเรียกว่า เบญจกัลยาณธรรม หมายถึง ธรรมของคนดี ๕ ประการ ทั้งศีล ๕ และกัลยาณธรรม ๕ ประการนี้ เป็นของคู่กันจึงเรียกว่า ศีลธรรม กล่าวคือ ศีล เป็นข้อห้าม คือ ห้ามทำ ห้ามล่วงละเมิด ส่วนกัลยาณธรรม เป็นข้ออนุญาตให้ทำ ให้นำไปประพฤติปฏิบัติแล้วจะเกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติทุกคน

บทที่ ๔

การประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

ในบทนี้ มุ่งศึกษาการประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน โดยแบ่งประเด็นศึกษาออกเป็น ๓ หมวด คือ (๑) การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ (๒) ผลจากการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนา และ (๓) สรุป ดังนี้

๔.๑ การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์

การประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ที่แสดงออกทางกาย วาจา และใจ ที่ไม่ดี และดี ซึ่งปรากฏอยู่ในเหตุการณ์อันเป็นปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ที่ได้ยกมาไว้ในบทที่ ๒ แล้วนั้นจะได้นำมาวิเคราะห์เพื่อใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรมในการพัฒนาให้ดีขึ้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาของมนุษย์ด้านการเมือง ปัญหาของมนุษย์ด้านเศรษฐกิจ ปัญหาของมนุษย์การปกครอง และปัญหาของมนุษย์ด้านสังคม ซึ่งได้วิเคราะห์ในการแสดงออกทางกาย วาจา และใจ คือ พฤติกรรมของมนุษย์ทางดี และพฤติกรรมในทางไม่ดี จะได้อธิบายความดังนี้

๔.๑.๑ พฤติกรรมของมนุษย์ด้านการเมือง

พฤติกรรมของมนุษย์ด้านการเมือง มาจากการเล่นพรรคเล่นพวก คิดหาประโยชน์ส่วนตัว โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ผู้อื่น สาเหตุมาจากปัญหากระบวนการในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง ปัญหาการจัดสรรตำแหน่งและการใช้อำนาจทางการเมือง และปัญหากระบวนการควบคุมและการตรวจสอบการใช้อำนาจของนักการเมือง เป็นต้น ดังนั้นพฤติกรรมทางการเมืองนั้นมาจากการพูดหลอกลวงประชาชนเพื่อให้หลงเชื่อเพื่อผลประโยชน์ตนเองโดยไม่หวังว่าประชาชนจะเดือดร้อนเป็นเพราะขาดหลักธรรมของเบญจศีล เป็นต้น จึงทำให้นักการเมืองที่หลอกลวงประชาชน ดังนั้นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นควรนำหลักเบญจศีลในสิกขาบทที่ ๔ คือ มุสาวาทา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการพูดหรือแสดงอาการแห่งความเท็จในการนี้ทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ เพื่อหวังห้ามความดัดประโยชน์ทางวาจา ที่จะนำมาซึ่งความบาดหมางแตกร้างในเรื่องที่พูดไม่จริงของนักการเมืองเพราะว่ามนุษย์ทั้งหลายไม่ว่าจะอยู่ระดับไหนก็ตามย่อมต้องการความจริงทั้งสิ้น

สมจิต ชิวปรีชา ได้ให้ความหมายไว้ว่า “วาทะหมายถึงการพูด การสื่อความหมายระหว่างมนุษย์ โดยใช้ภาษา แววจา สีหน้า ท่าทางต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด เจตนา หรือวัตถุประสงค์จากผู้พูดไปยังผู้ฟังให้เป็นที่เข้าใจกัน”^๑ อย่างไรก็ตามวาทะนั้นมีทั้งที่ดีและไม่ดี เรียกว่า วาจิกรรม พระธรรมปิฎก ได้ให้ความหมายไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ว่า “วาจิกรรม หมายถึงการกระทำทางวาทะ, การกระทำด้วยวาทะ, ทำกรรมด้วยคำพูด”^๒ “วาทะที่เป็นคำจริง กล่าวแล้วไพเราะน่าฟัง มีเหตุผล มีสาระประโยชน์ ถูกกาลเทศะ ก่อให้เกิดความสุข สบาย สามัคคี เรียกว่าวาจิสุจริต” ตรงข้ามกับวาทะที่ไม่ดีหรือวาทะชั่ว ที่เมื่อพูดแล้วมีแต่คำเท็จ โทก หลอกลวง หยาบคาย หรือไร้ประโยชน์ ก่อให้เกิดการแตกสามัคคี เกิดความเสื่อม หรือความเสียหาย นำบุคคลทั้งผู้พูดและผู้ฟัง ไปสู่ความทุกข์ วาทะเช่นเรานี้เรียกว่า “วาจิสุจริต” ดังนั้นนักการเมืองต้องมีกระบวนการและวิธีการที่จะนำวาทะที่สุจริตโดยการแสดงบทบาทเป็นผู้นำของสังคมไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้องของกลุ่มคนนั้น ๆ มีดังต่อไปนี้

๑) ผู้นำที่ดีต้องมีปียวาทะ คือมีวาทะเป็นที่รัก สร้างสรรค์ให้เกิดความกลมเกลียว ความรัก และสามัคคีให้เกิดขึ้น วาทะของผู้นำ ย่อมสามานไมตรีต่อบุคคล ในองค์กรต่างๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ และมีกำลังใจที่จะปฏิบัติงาน สามารถพัฒนาตนเองและปฏิบัติตนไปสู่ความเจริญสู่เป้าหมายที่วางไว้ พร้อมทั้งตั้งใจทำงาน ไม่ทอดทิ้ง และทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๒) ในยามที่บ้านเมืองเกิดวิกฤต วาทะของผู้นำจะเป็นสิ่งชักจูงผู้คนให้มีการประสานประโยชน์เพื่อแก้ไขสถานการณ์ในระหว่างนั้นให้พ้นจากวิกฤตไปได้ หรือในสภาวะที่บ้านเมืองเกิดความวุ่นวายขึ้น ผู้นำควรต้องระมัดระวังวาทะมากขึ้น คำพูดเพียงคำเดียวอาจก่อให้เกิดจลาจล สงครามระหว่างประเทศ หรืออาจทำให้วิกฤตกลายเป็นโอกาสเชื่อมความรัก ความสามัคคีของคนในชาติให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นได้

๓) ผู้นำต้องพูดแต่ความจริง มีความสุจริตใจ บริหารบ้านเมืองด้วยความโปร่งใส ให้ประชาชนตรวจสอบได้ เมื่อพูดอย่างไรก็ทำอย่างนั้น ทำอย่างไรก็พูดอย่างนั้น ทำแต่สิ่งที่ถูกต้องเป็นธรรมต่อทุกคนโดยเสมอภาคไม่เห็นแก่พรรคพวกเพื่อนพ้อง ย่อมทำให้เกิด

^๑ สมจิต ชิวปรีชา, วาทวิทยา พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๕.

ความศรัทธา เชื่อฟัง และความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ และทำให้ทุกคนมองเห็นประโยชน์ส่วนรวมคือประเทศชาติ มากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เป็นสำคัญ

๔) ในภาวะปกติ ผู้นำต้องเป็นผู้ประสานทั้งคน และประโยชน์ มีความสามารถในการจูงใจให้เกิดความพร้อมเพรียง ร่วมแรงร่วมใจกัน มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวมคือประเทศชาตินั่นเอง ดังนั้นการนำพาประเทศชาติไปสู่ความเจริญทั้งทางวัตถุและจิตใจนั้น ผู้นำประเทศจำเป็นต้องมีจิตใจที่ประกอบด้วยหลักธรรมในการปฏิบัติตนเพื่อเป็นตัวอย่าง อันเป็นการปกครองด้วยความมีใจที่เป็นธรรมต่อผู้ร่วมงาน และประชาชน จึงจะทำให้ทุกคนอยู่ดี มีสุข และทำให้ประเทศชาติก้าวไปสู่เป้าหมายคือความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรมได้ในที่สุด และในด้านเบญจธรรมควรใช้หลักสัจจะ หมายถึง ความจริง ความสัตย์จริง ที่อาศัยเหตุผลเป็นหลักพิสูจน์ให้คนอื่นรู้เห็นตามได้ เช่น นักการเมืองพูดจริงทำจริง ให้นั้นเป็นผลทำให้ประชาชนรักถือเพราะพูดแต่คำจริงไม่กรับกลอก พูดออกไปแล้วต้องรักษาสัจจะ ความจริงไว้ตลอด เป็นต้น

พระพรหมมุนี (พิมพ์ ฐมฺมธโร) ได้กล่าวถึงสัจจะ หมายถึงความจริงอันเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้เป็นอมตะดังที่ทุกคนเสมอว่า ความจริงเป็นสิ่งไม่ตาย คำว่า ความจริง คือ ความดี ความแท้ สิ่งประเสริฐ หรือแก้ว เป็นสิ่งที่สังคมปรารถนา บุคคลที่ดีหรือประเสริฐจะต้องทำดี มีสัจวาจา คือพูดอย่างไรจะต้องทำอย่างนั้น เช่นพระพุทธเจ้า พระองค์จะทรงทำตามที่พระองค์ตรัส (ยถาวาที ตถากาโร) การพูดกับการกระทำจะต้องตรงกันเสมอ^๑

ดังนั้น กระบวนการและวิธีการของการเมือง ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจของสภาวะผู้นำทางการเมืองโดยใช้หลักเบญจศีลในสิขาบทที่ ๔ คือ มุสาวาทา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการพูดไม่จริงหรือแสดงอาการแห่งความเท็จ และใช้หลักสัจจะ คือ การพูดความจริง โดยไม่โกหกคนอื่นเพื่อประโยชน์ของตน ในการแก้ปัญหาพฤติกรรมด้านการเมือง จะทำให้สังคมเกิดความกลมเกลียว ความรัก และสามัคคีให้เกิดขึ้น วาทะของผู้นำ ย่อมสมานไมตรีต่อบุคคล ในองค์กรต่างๆ ของผู้นำจะเป็นสิ่งชักจูงผู้คนให้มีการประสานประโยชน์เพื่อแก้ไขสถานการณ์ในระหว่างนั้นให้พ้นจากวิกฤตไปได้ หรือในสภาวะที่บ้านเมืองเกิดความวุ่นวายขึ้น และทำให้ประเทศชาติก้าวไปสู่เป้าหมายคือความเจริญได้ในที่สุด

^๑พระพรหมมุนี (พิมพ์ ฐมฺมธโร), สากลศาสนา ภาค ๑-๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕), หน้า ๔๕๑.

๔.๑.๒ พฤติกรรมของมนุษย์ด้านเศรษฐกิจ

ปัญหาระบบเศรษฐกิจของคนทุกวันนี้ กลายเป็นเครื่องมือสำหรับจะผลประโยชน์ให้แก่ตน ทำนองเดียวกับกับเรื่องการเมือง เป็นเครื่องมือสำหรับแสวงหากำลังเพื่อประโยชน์ทางการเมือง ก็เลยไปรวมอยู่กับพวกที่เห็นแก่ตัว เพื่อหวังประโยชน์ของตัวเอง จึงทำให้เกิดปัญหาการตั้งเนื้อตั้งตัวไม่ได้ ปัญหาการกระจายรายได้ ความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง และปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุม โจรผู้ร้ายปล้นทรัพย์สินของผู้อื่น นอกจากเป็นผู้ทำผิดกฎหมายบ้านเมือง เป็นอาชญากรนำความเดือดร้อนมาสู่สังคม เป็นต้น ดังนั้นปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมด้านกายทุจริต และใจทุจริต จากพฤติกรรมดังกล่าวมาข้างต้นสามารถนำหลักเบญจศีลมาพัฒนาได้ทั้งกาย และใจต้องใช้หลักเบญจศีลในสิกขาบทที่ ๒ คือ อทินนาทานา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากเบียดบังเอาทรัพย์ของคนอื่นในการแก้ปัญหาด้านด้านเศรษฐกิจ คือ การประกอบอาชีพที่สุจริต งดเว้นจากการเอาเปรียบกัน มีความรักในเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เอาไม่ไปเบียดบังเอาทรัพย์ของคนอื่น และคิดอยู่เสมอว่าเราเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งสิ้น มีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว เลี้ยงชีวิตโดยสุจริต เช่น การค้าขาย คือ มีสินค้าใดบ้างที่มีคนต้องการมาก และมีปริมาณสินค้าออกสู่ตลาดพอเพียงที่จะให้นำไปขายได้โดยสะดวก แต่ไม่ได้หมายความว่า จะทำการค้าขายอะไรก็ได้ที่ทำให้ตนเองได้กำไร แต่ต้องคำนึงถึงกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมของศาสนาด้วย พระพุทธองค์ได้ทรงห้ามหรือให้ละเว้นการค้าขายในสินค้าบางประเภทไว้ดังนี้ คือ

- (๑) เว้นการค้าขายอาวุธ
- (๒) เว้นการค้าขายมนุษย์
- (๓) เว้นการค้าขายเนื้อสัตว์
- (๔) เว้นการค้าขายน้ำเมา
- (๕) เว้นการค้าขายยาพิษ^๔

การที่พระพุทธองค์ทรงห้ามหรือให้เว้นการค้าขายสิ่งเหล่านี้ เพราะว่าเป็นการประกอบมิชฉาอาชีพะคือเป็นโทษต่อผู้อื่น มีโทษต่อสังคมส่วนรวมในที่สุดคนที่อยู่ในสังคมก็เดือดร้อนไปทั่ว ปั่นป่วนวุ่นวายและทำให้เศรษฐกิจตกต่ำลง รวมไปถึงผู้ที่ประกอบการค้าขายสิ่งที่จะต้องห้ามด้วย เห็นความเดือดร้อนของเพื่อนมนุษย์จะต้องช่วยแก้ไขจนกว่าไม่เกี่ยวข้องกับลักษโมย การคดโกง ทุจริตต่อหน้าที่ ปัญหาเหล่านี้คือปัญหาทางการศึกษา ปัญหาเกี่ยวกับความรู้ ความยากจน ทำให้คนกลุ่มหนึ่งต้องลักษโมย ทุจริตต่อหน้าที่ เป็นต้น พระพุทธศาสนามีคำสอนเกี่ยวกับการ

^๔อง.ปญจก. (ไทย) ๓๖/๑๗๗/๓๗๖.

แก้ไขปัญหาเหล่านี้ไว้ โดยสอนให้งดเว้นจากความเกียจคร้าน การใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายในทางที่ไม่เหมาะสมไม่ควร สอนให้มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพที่สุจริตตามสมควรแก่หน้าที่ของตนเมื่อมีทรัพย์สมบัติก็สอนให้รู้จักประมาณในการใช้จ่าย รู้จักเก็บออมรักษาทรัพย์สมบัติเหล่านั้นเอาไว้ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงวิธีการหรือหลักการเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้นด้วยหลักของทฤษฎีธรรมิกกัตตะประโยชน์ ๔ ประการคือ

- ๑) ให้มีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน
- ๒) เมื่อได้ทรัพย์สมบัติมาแล้วก็มีหลักในการรักษาทรัพย์ไว้
- ๓) คบหาสมาคมกับคนดี แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์และ
- ๔) รู้จักใช้สอยทรัพย์ไม่ให้ฟืดเคืองจนเกินไป ไม่ฟุ้งเฟ้อจนเกินไป

เมื่อทำได้เช่นนี้แล้วบุคคลก็จะได้รับความสุขจากการมีทรัพย์ และสามารถใช้จ่ายทรัพย์ จากการที่ไม่ต้องเป็นหนี้ และประกอบอาชีพที่สุจริต ถ้าบุคคลเหล่านี้ดำเนินชีวิตอยู่ในกรอบของศีลข้อที่ ๒ แล้วก็จะลดหรือเว้นจากการเบียดบังเอาทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง และเมื่อสิ่งเหล่านี้ลดลงไปได้แล้ว ความสุข สนับสนุนให้ประชาชนดำเนินตามหลักนี้ สันติภาพก็จะเกิดขึ้นในสังคมได้

ด้านเบญจธรรมในการแก้ปัญหาพฤติกรรมมนุษย์ คือ สัมมาอาชีวะ หมายถึงการเลี้ยงชีพชอบ การเลี้ยงชีวิต การดำเนินชีวิต การทำมาหากิน พระพุทธศาสนามองว่าการดำเนินชีวิตนั้นต้องเป็นการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และไม่เห็นด้วยกับการดำเนินชีวิตที่จะทำอะไรก็ได้ขอแต่เพียงให้ได้ในสิ่งที่ตนปรารถนา มา แต่พระพุทธศาสนามีทัศนะว่าการที่จะได้อะไรมานั้น ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความถูกต้องเท่านั้น ดังพระไตรปิฎกกล่าวไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย สัมมาอาชีวะเป็น โฉน ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในศาสนาี้ เว้น มิจฉาอาชีวะแล้ว เลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ นี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ^๕

พระพุทธศาสนาเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของปัจจัย ๔^๖ ซึ่งเป็นพื้นฐานของชีวิตและมีความจำเป็นต่อชีวิตคือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ส่วนปัจจัยอย่างอื่นนอกจากนี้ ถือว่าเป็นเพียงปัจจัยประกอบเท่านั้น พระพุทธศาสนาเน้นว่าการที่จะได้ปัจจัย ๔ และปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบเหล่านั้นมาต้องด้วยวิธีการที่ถูกต้อง และการใช้สอยปัจจัยเหล่านั้นไปในทางที่ถูกต้องด้วย การที่จะได้มาซึ่งทรัพย์ ต้องเกิดจากความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน เมื่อ

^๕ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๕๕/๒๗๕, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๔๕/๘๖, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๐๔/๓๘๔, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๖๗/๑๒๒.

^๖วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๗/๘๐.

ได้ทรัพย์มาแล้วต้องรู้จักรักษาและใช้สอยทรัพย์นั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ รู้จักคบหากัลยาณมิตรที่จะเกื้อกูลในทางที่ดีงาม ให้ดำเนินชีวิตแต่พอดีกับทรัพย์ที่หามาได้ พระพุทธศาสนาได้แสดงวิธีใช้จ่ายทรัพย์ที่ถูกต้องว่า ใช้เลี้ยงตนเองให้เป็นสุข เลี้ยงบิดามารดา เลี้ยงภรรยา บุตรธิดา และคนใช้คนงานให้เป็นสุข ใช้บำบัดอันตรายที่เกิดจากเหตุการณ์ต่างๆ เป็นต้น

ดังนั้น หลักเบญจศีลใช้สอยบทที่ ๒ คือ อทินนาทานา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากเบียดบังเอาทรัพย์ของคนอื่น และให้ประกอบอาชีพที่สุจริต ก็เพื่อละเว้นการกระทำที่เป็นไปในทางแก่งแย่งกัน อันเป็นเหตุให้เบียดเบียนซึ่งกันและกัน และสามารถควบคุมกาย วาจา ใจ ให้เป็นปกติ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มองเห็นโทษหรืออันตรายของการคดโกงที่มีต่อตนและสังคม ฝึกให้เกิดความรักผู้อื่น ความเสียสละทำลายความเห็นแก่ตัว และมีหลักสัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ การเลี้ยงชีวิต การดำเนินชีวิต การทำมาหากิน ฝึกความซื่อสัตย์สุจริตประกอบเศรษฐกิจตามที่พุทธองค์ทรงห้าม และปฏิบัติตามที่พุทธทรงกล่าวไว้ พฤติกรรมของมนุษย์ก็จะพัฒนาไปสู่ทางที่ดีต่อเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง

๔.๑.๓ พฤติกรรมของมนุษย์ด้านการปกครอง

โดยระบบผู้แทนและระบบข้าราชการประจำนี้ ดำเนินเคียงคู่กันไปได้ก็ด้วยความไม่เข้มแข็งของทั้งสองฝ่าย ในฝ่ายผู้แทนนั้นอ่อนแอต่อความรับผิดชอบเพราะขาดพรรคการเมืองที่แท้จริง ในส่วนฝ่ายข้าราชการประจำนั้นก็ไม่มี ความเข้มแข็ง ไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียว เพียงพอที่จะรับผิดชอบเสี่ยงเป็นเสี่ยงตายยึดอำนาจรักษาอำนาจได้อย่างมั่นคง^๑ เป็นต้น ดังนั้นปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมด้านใจทุจริต จากพฤติกรรมดังกล่าวมาข้างต้นสามารถนำหลักเบญจศีลมาพัฒนาได้ในด้านจิตใจต้องใช้หลักเบญจศีลใช้สอยบทที่ ๕ คือ สุราเมรัย เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากทรงบัญญัติสิกขาบทในการแก้ปัญหาด้านการปกครอง คือ การทำหน้าที่ดูแลประชาชนที่อยู่ในความปกครองให้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตามธรรม เพื่อรองรับการทำหน้าที่ของบุคคลในฐานะสมาชิกของสังคม และหน้าที่พลเมืองของชาติ ที่สำคัญคือหน้าที่ของผู้ปกครองและหน้าที่ข้าราชการใน กฎทันทศสูตร พระพุทธองค์ทรงแนะนำวิธีการแก้ปัญหาด้านการเมืองการปกครองให้แก่กฏทันทศพรหมณ์ฟังมีความว่า

ปัญหาความไม่สงบในชนบทต่างๆ มีโจรผู้ร้ายชุกชุม มีการเบียดเบียนกัน อยู่มาที่มีการปล้น การฆ่า การทำร้ายร่างกายและทรัพย์สิน ปรากฏอยู่ทั่วไปทั้งใน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ตามหนทางต่าง ๆ ก็ไม่ปลอดภัย มีการจับปล้น

^๑ อ้างแล้ว, หน้า ๓๓.

กันอยู่ทั่วไป เมื่อบ้านเมืองไม่สงบมีโจรผู้ร้ายชุกชุมมีการเบียดเบียนกันอยู่อย่างนี้... หากจะดำเนินการด้วยมาตรการปราบปรามอย่างเดียวนั้นก็จะไม่ได้ผลเด็ดขาด... ควรใช้มาตรการที่คิดว่า นั่นคือใช้หลักการสงเคราะห์การสนับสนุนอาชีพของประชาชน โดยส่งเสริมกิจกรรม พาณิชยกรรม ตลอดจนราชการ เช่น ให้พันธุ์ธัญญาหาร พันธุ์สัตว์แก่เกษตรกร ให้ทุนแก่พวกประกอบการค้า ให้เงินเดือนและรางวัลตลอดจนบำเหน็จบำนาญแก่ข้าราชการ เมื่อจัดการได้เช่นนี้แล้วประชาชนในบ้านเมืองก็จะอยู่ดีมีสุขเหตุการณ์ต่าง ๆ ก็จะสงบลง^๕

พระพุทธดำรัสตรัสดังกล่าวนี้ ทำให้เรามองเห็นปัญหาสาเหตุแห่งปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการปกครองชัดเจนขึ้นว่า ปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุม ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาผู้ก่อการร้าย เป็นต้น ไม่ได้ศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องของคำสอนเบื้องต้นเกี่ยวกับศีล ๕ และไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอน โดยอาจจะเห็นว่าคำสอนทางศาสนาเป็นเรื่องลำสมัย และการที่ได้ประสบกับปัญหาเกี่ยวกับความทุกข์ร้อนทั้งหลายนั้นก็เนื่องมาจากการที่คนเหล่านั้นไม่รู้จักคุณธรรมเบื้องต้น ไม่มีศีลธรรม ไม่มีที่พึ่งทางใจเลยหันเข้าหาสิ่งเสพติดของมีนเมาเป็นที่พึ่ง ไม่ได้ใช้ศีลธรรมเป็นเครื่องคุ้มครองจิตใจ จึงทำให้ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนอันเกิดจากสิ่งเหล่านั้น และการที่ทางภาครัฐบาลได้มุ่งแต่พัฒนาด้านวัตถุ ละเลยคุณธรรมจึงทำให้สังคมไทยเสื่อมทรามลง ทำให้ประชาชนมีความเห็นแก่ตัวกันมากขึ้น และทำให้หลงใหลในอบายมุข สิ่งมีนเมาเสพติด

ด้านเบญจธรรมโดยใช้หลักของ คือ สติสัมปชัญญะ เพราะสังคมจะหันเหไปในทิศทางใดก็อยู่ที่ธรรม คือ สติ พึงระมัดระวังจะพูดจะคิดในการแก้ปัญหาสังคมต้องใช้สติอย่างรอบครอบอันกำกับอยู่ในตัวบุคคลในการปกครองในสังคม ทั้งสังคมจะอยู่ร่มเย็นเป็นสุข มีความจริงใจต่อกัน มีความรักนับถือกันโดยสุจริตใจ และช่วยเหลือกันและกันด้วยใจบริสุทธิ์ ก็เพราะอาศัยอำนาจของสติสัมปชัญญะเป็นตัวกระตุ้นหรือบงการ เพราะมีศีลธรรมประจำใจที่จึงรักน้องช่วยเหลือน้อง เพราะอาศัยธรรม น้องจึงรักเคารพพี่ เพื่อนจึงดีต่อเพื่อน เป็นต้น ขาดธรรมเสียแล้วโลกนี้จะหาความสุขและความบริสุทธิ์ใจต่อกันมิได้คงไม่แคล้ววุ่นวายเดือดร้อนแน่นอน สติคือ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ คือ กิริยาระลึก ความระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ คือ สตินทรีย์ สติพละ นี้เรียกว่า สติในคำว่า มีสัมปชัญญะ ได้แก่ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด การวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม และแก้ปัญหาการปกครองโดยอาศัยสติสัมปชัญญะ ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้

^๕ที.ลี. (ไทย) ๘/๒๐๖/๔๘-๔๙.

ละเอียด ความรู้แจ้ง ความคิดค้น ความใคร่ครวญต่อการปกครองต่อสังคม หลักเบญจธรรมใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาด้านการปกครอง คือ ผู้มีอำนาจ หรือผู้ปกครองบ้านเมืองควรให้หลักสติสัมปชัญญะกล่าวคือ ให้มีสติสัมปชัญญะพึงระมัดระวังจะพูดจะคิดในการแก้ปัญหาสังคมต้องใช้สติอย่างรอบครอบอันกำกับอยู่ในตัวบุคคลในสังคมนั้นเอง ทั้งสังคมจะอยู่ร่มเย็นเป็นสุข มีความจริงใจต่อกัน มีความรักนับถือกันโดยสุจริตใจ และทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นในระบบการปกครองมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านการปกครองหลักเบญจศีลใช้สิกขาบทที่ ๕ คือ เจตนางดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ในสิกขาบทนี้บัญญัติขึ้นเพื่อให้คนมีสติรอบคอบไม่ประมาทพลั้งเผลอทำสิ่งผิดอันจะนำมาซึ่งการตัดทอนคุณงามความดีที่มีอยู่หรือที่จะมีขึ้น และมีปัญญาคอยแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นให้สำเร็จไปด้วยดี ก็เพื่อประโยชน์แห่งความผาสุกสมควรแก่ผู้ปกครองบ้านเมือง

๔.๑.๔ พฤติกรรมของมนุษย์ด้านสังคม

พฤติกรรมของมนุษย์ด้านสังคมปัจจุบันปัญหามากมายที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาด้านอาชญากรรม เป็นต้น คือ ปัญหาของสังคมไทยทั้งสิ้น เกิดจากฝีมือของคนเห็นแก่ตัว หวังเพื่อประโยชน์ส่วนตนทั้งสิ้น โดยไม่มองถึงความเดือดร้อนของคนอื่น เห็นความเดือดร้อนของคนอื่นเป็นเรื่องไกลตัวปัญหาเหล่านี้จึงเป็นผลกระทบต่อสังคมไทย และทำให้ประชาชนมีสุขภาพจิตเสื่อมทรามลง^๕ ดังนั้นปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมด้านกายทุจริตทางกาย และใจทุจริต จากพฤติกรรมดังกล่าวมาข้างต้นสามารถนำหลักเบญจศีลมาพัฒนาได้ทั้งกาย และใจต้องใช้ หลักเบญจศีลใช้สิกขาบทที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี^๖ แปลว่า เจตนางดเว้นจากการทำลายชีวิตสัตว์ที่เป็นสิ่งแวดล้อมของธรรมชาติ รวมไปถึงการฆ่า การทำร้ายร่างกายและการทรกรรมคำว่า “สัตว์” ในที่นี้ ประสงค์เอาทั้งมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานที่ยังเป็นอยู่ มนุษย์ไม่เลือกกว่าผู้ชายหรือผู้หญิง จะอยู่ในวัยใดก็ตาม จนถึงที่ยังอยู่ในครรภ์ก็ตาม จะใหญ่หรือเล็กก็ตาม ได้ชื่อว่าสัตว์ที่อยู่ในวงวิภูจักร เพื่อให้เข้าใจถึงความหมายของการฆ่า คือ การทำให้ตาย ไม่ว่าจะเป็มนุษย์และสัตว์เดรัจฉานก็ตาม รวมไปถึงการฆ่าเองหรือใช้ให้คนอื่นฆ่าก็ตาม ถือว่าผิดศีลทั้งสิ้นและมีโทษทางบ้านเมืองด้วย จะบาปมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับเจตนาและชนิดของมนุษย์และสัตว์ที่ฆ่า และการฆ่านั้นก็มิใช่ ๒ ประเภทคือ ฆ่าโดยจงใจ และฆ่าโดยไม่จงใจฆ่าโดยจงใจ หมายความว่า คิดไว้ตั้งแต่แรกแล้วว่าจะฆ่า เช่น ฆ่าคู่อริ เป็นต้น ฆ่าโดยไม่จงใจ หมายความว่า ไม่ได้คิดไว้ก่อน แต่

^๕ อ่างแก้ว, หน้า ๓๔.

^๖ อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๗๐๓/๔๔๗.

บังเอิญเรื่องเกิดขึ้น เช่น ฆ่าเพราะเกิดบันดาลโทสะเป็นต้น การทำร้ายร่างกาย คือการทำให้นุญช์ หรือสัตว์ได้รับความเจ็บปวด ยังทุกข์ให้ เกิดแก่ผู้ถูกทำร้ายสังคมจะเป็นสุขได้ต้องสงสัยหลัก เบญจศีลในสิกขาบทที่ ๑ ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม

ดังนั้น ในการแก้ปัญหาพฤติกรรมด้านสังคมโดยใช้หลักเบญจธรรมในหมวดที่ ๑ คือ ความเมตตา หมายถึง ความรักและปรารถนาดีที่จะให้บ้านเมืองและสังคมมีความสุข และมีความสงสารคิดที่จะช่วยให้สังคมพ้นจากทุกข์ภัยความเดือดร้อนทั้งปวง เอื้อเฟื้อและแบ่งปันน้ำใจให้สังคม มีจิตใจเมตตาปราณีต่อเพื่อนมนุษย์ หรือแม้กระทั่งต่อหมู่มสัตว์ทั้งหลาย การแผ่ความปรารถนาดี หรือการบำเพ็ญคุณประโยชน์ซึ่งตรงกันข้ามกับความพยายามหรือป้องร้าย พระพุทธเจ้าทรงสอนให้แผ่เมตตาไปยังสรรพชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ หรือสัตว์เดรัจฉานก็ตาม ถ้าปัจเจกบุคคลสามารถปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการแผ่เมตตาได้ ความขัดแย้งในสังคมก็ดับบ้านเมืองก็ดี ดังที่ปรากฏในเมตตาสูตรว่า

“ก็ผู้ใดมีสติมั่นคง เจริญเมตตาอันหาประมาณมิได้ สังโยชน์ของผู้นั้น ผู้เห็นธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลส ย่อมเบาบางหากว่าเขาไม่มีจิตคิดประทุษร้ายสัตว์แม้สักตัวเดียว เจริญเมตตาจิตอยู่ เพราะเจริญเมตตาจิตนั้น ย่อมเป็นกุศล เขามีใจอนุเคราะห์หมู่มสัตว์ทั้งปวงเป็นผู้ประเสริฐ กระทำบุญมากพระราชารู้ประกอบด้วยธรรมเช่นกับฤาษี ชำนาญแผ่นดินอันประกอบด้วยหมู่มสัตว์ เจริญรอยตามกัน นุชาญญุเหล่าใด คือ สัสสมธ ความทรงพระปรีชาในการบำรุงพีชพันธ์ธัญญาหาร ปุริสมธ ทรงพระปรีชาในการเกลี้ยกล่อมประชาชน สัมมาปาสะ มีพระอภัยาศัยจวบวงคล้อมน้ำใจประชาชน วาชเปยยะ มีพระวาจาเป็นที่คู่คี่น้ำใจคนซึ่งมีผลคือทำให้นครไม่ต้องมีลิ้มกลอน มหัชญุเหล่านั้นทั้งหมด ยังไม่เทียบเท่าส่วนที่ ๑๖ แห่งเมตตาจิตที่บุคคลเจริญดีแล้ว จุจกลุ่มดวงดาวทั้งหมด ไม่เทียบเท่าแสงจันทร์ละนั้น”^{๑๑}

ทรงสอนให้บุคคลงดเว้นจากการทำลายสิ่งที่มีลมหายใจให้ตาย ให้ทุกคนยอมรับสิทธิในการมีชีวิต เหว ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกัน ทำให้เกิดความคิดในแนวที่เอาใจเขามาใส่ใจเรา แม้สัตว์อื่นคนอื่น ก็ต้องการอย่างนั้น ยอมรับความจริงที่ทุกชีวิตต้องการอยู่ในโลกอย่างไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ประทุษร้ายกัน ต้องการเห็นกันมีชีวิตอยู่ดีมีสุข ตามสมควรแก่ฐานะของตน ก็เกิดการยอมรับนับถือกันและกัน ฉะนั้นเมตตาธรรมนั้นเป็นธรรมะที่คุ้มครองโลกให้เกิดการอยู่ร่วมกันโดยปกติสุข และพ้นจากพฤติกรรมทาง อาชญากรรม เป็นต้น

^{๑๑} อัง. อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๕๑/๑๓๓.

ดังนั้นการแก้ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในด้านสังคมโดยใช้หลักเบญจศีลใช้สิกขาบทที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี^{๑๒} แปลว่า เจตนางดเว้นจากการทำลายชีวิตสัตว์ที่เป็นสิ่งแวดล้อมของธรรมชาติ รวมไปถึงการฆ่า การทำร้ายร่างกายและการทรมาน คำว่า “สัตว์” ในที่นี้ ประสงค์เอาทั้งมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานที่ยังเป็นอยู่ และหลักเบญจธรรมใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาพฤติกรรมด้านสังคม คือ เมตตา หมายถึงความรักและปรารถนาดีที่จะให้ผู้อื่นมีความสุข และมีความสงสารคิดที่จะช่วยรักษาสีงแวดล้อม สิ่งที่มีชีวิต เช่น มนุษย์ หรือแม้กระทั่งต่อหมู่อสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงให้พ้นจากทุกข์ภัยความเดือดร้อน พฤติกรรมในด้านสังคมจัดปัญหาทางอาชญากรรม และปัญหาสังคมในด้านอื่น ๆ ด้วยให้หมดไปจากสังคมปัจจุบัน

๔.๒ ผลจากการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

เป้าหมายของพุทธธรรม หรืออุดมคติของพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพานซึ่งก่อนจะถึงพระนิพพานได้นั้น ก็จะต้องพัฒนาตนขึ้นไปเป็นลำดับ คือการพัฒนาตนให้มีชีวิตที่ดีงามมีความสุขจากกัลยาณปฏิกุณไปจนถึงพระอรหันต์ ความสุขมีความสำคัญมากในการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่าหลักพุทธธรรมไม่ได้แตกต่างหากจากความสุข เริ่มตั้งแต่ขั้นต้นในการทำความดีทั่ว ๆ ไปที่เรียกว่าบุญ ก็มีพุทธพจน์ตรัสว่า บุญเป็นชื่อของความสุข^{๑๓} ชีวิตจะมีความสุขประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรืองมั่นคง และสังคมจะร่มเย็นเกษมสันต์ ด้วยปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ การพัฒนาตนซึ่งจะทำให้คนเป็นคนดีมีความสุข และเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ ชีวิตจะมีคุณภาพได้ก็ต้องมีพุทธจริยธรรม ดังนั้นพุทธจริยธรรมย่อมจะมีขึ้นได้ก็ด้วยการพัฒนาฝึกฝนอบรมตน เริ่มตั้งแต่หลักจริยธรรมเบื้องต้นเพื่อตนเองและสังคม ไปจนถึงหลักพุทธจริยธรรมเพื่อพัฒนาตนให้ไปสู่ความหลุดพ้น

มนุษย์ที่พัฒนาตนแล้ว หมายถึงบุคคลผู้ประเสริฐได้บรรลุสังขารมรรค คืออริยมรรค ตามความเป็นจริงได้บรรลุธรรมตั้งแต่ขั้น โสคาบันเป็นต้น ไปโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นบรรพชิต หรือฆราวาส มีทั้งเพศชายและเพศหญิง สภาวะความเป็นมนุษย์นั้น พระพุทธศาสนาถือว่ามีความเหมาะสมที่สุดต่อการขัดเกลาพัฒนาจิต เพื่อให้บรรลุถึงความดีงามสูงสุด กล่าวคือหมดกิเลสอันเป็นรากเหง้าของความชั่วทั้งปวงได้ โดยการพัฒนานั้นก็มีลำดับขั้นตอนเป็นขั้น ๆ ตามสภาวะจิตของแต่ละบุคคลตั้งแต่ปุถุชนจนถึงอริยบุคคล โดยอาศัยการปฏิบัติในหลักธรรมคือ ภาวนา ๔

^{๑๒} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๐๓/๔๔๗.

^{๑๓} จ.อติ. (ไทย) ๒๕/๒๐๐/๒๐๘.

เพื่อบรรลุความเป็นอริยบุคคลในระดับต่าง ๆ เพราะความแตกต่างกันในหลายระดับดังกล่าว พระพุทธเจ้าได้ทรงจัดบุคคลไว้ ๘ ประเภทด้วยกันในปุคคลสูตร ดังนี้

- ๑) บุคคลปุถุชนธรรมดาทั่วไป
- ๒) บุคคลผู้บรรลุโศดาปัตติมรรค
- ๓) บุคคลผู้บรรลุโศดาปัตติผล
- ๔) บุคคลผู้บรรลุสทกาคามีมรรค
- ๕) บุคคลผู้บรรลุสทกาคามีผล
- ๖) บุคคลผู้บรรลุอนาคามีมรรค
- ๗) บุคคลผู้บรรลุอนาคามีผล
- ๘) บุคคลผู้บรรลุอรหัตมรรค
- ๙) บุคคลผู้บรรลุอรหัตผล^{๔๕}

๔.๒.๑ มนุษย์ที่พัฒนาตนแล้วหรืออริยบุคคลในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาถือว่า การพัฒนาจิตด้วยหลักภาวนา ๔ คือ กายภาวนา สีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เป็นสิ่งสำคัญมาก จิตที่ได้รับการพัฒนาหรือฝึกฝนอบรมแล้วย่อมส่งผลให้สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของชีวิตเป็นไปในทางที่ดีขึ้น สติปัญญาจากการพัฒนาจิตแล้วย่อมนำไปสู่การดับทุกข์ได้ ปุถุชนที่ยังมีกิเลสอยู่เมื่อปฏิบัติตามหลักภาวนา ก็ย่อมจะพบทางสว่างของชีวิตในหลาย ๆ ระดับขึ้นตามแต่ผลของการปฏิบัติ อาจกล่าวได้ว่าการปฏิบัติธรรมย่อมส่งผลให้การดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

ปุถุชน คือ คนที่ยังมีกิเลสหนา^{๔๖} หมายถึงบุคคลทั่วไปที่มีกิเลสมากมายอยู่ในใจ พระพุทธศาสนาถือว่า คนธรรมดาทั่วไปที่เรียกว่า ปุถุชนนี้เป็น เวไนยสัตว์ หมายความว่า แม้คนธรรมดาที่มีกิเลสมากมายอยู่ในตัวก็สามารถลดและละกิเลสได้ และเพิ่มพูนความดีงามไว้ในตนมากขึ้น ๆ ได้ด้วย บุคคลที่เป็นปุถุชน ถ้าเปิดโอกาสให้ตนเองได้พัฒนาจิตตามหลักพระพุทธศาสนา สภาพจิตก็สามารถเปลี่ยนไปเป็นกัลยาณปุถุชน ย่อมยังผลให้บุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติยกระดับฐานะจากคนธรรมดา เป็นบุคคลในอุดมคติ ในขั้นปุถุชนถือเป็นมนุษย์ผู้มีใจสูง อีกทั้งยังประโยชน์ต่อ

^{๔๕} อ.อุกฤษฏ์. (ไทย) ๒๓/๒๑๒/๓๔๑.

^{๔๖} ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑), หน้า ๕๓๗.

สัตว์โลกอื่นๆ อีกด้วย หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นคนดีทั้งต่อตนเองและสังคม ซึ่งเรียกบุคคลผู้มีคุณ
สัพปุริสธรรม^{๑๖}ในขั้นนี้ว่า สัพปุรุษ^{๑๗}

สัพปุรุษ คนดีมีศีลธรรม^{๑๘} หมายถึง คนดีมีอุปนิสัยบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์แก่คน
จำนวนมาก คือเพื่อประโยชน์แก่มารดา บิดา บุตร ภรรยา ลูกจ้างกรรมกร มิตรสหาย ญาติ
อำมาตย์ พระราชา สมณพราหมณ์ แก่เทวดาด้วย สัพปุรุษเป็นผู้มีศีลเป็นที่รัก เป็นผู้ไม่มีบาป ไม่
มีมลทินคือความตระหนี่^{๑๙}

อริยบุคคล หมายถึงบุคคลผู้ประเสริฐได้บรรลุสังขารมรรค ได้บรรลุธรรมตั้งแต่ขั้น
โสดาบันเป็นต้นไปซึ่งเป็นผู้เข้าสู่กระแสพระนิพพาน พระพุทธศาสนาถือว่าสภาวะความเป็น
มนุษย์มีความเหมาะสมที่สุดต่อการขัดเกลาพัฒนาจิตใจ เพื่อให้บรรลุถึงความสุขหรือประโยชน์
สูงสุดของชีวิต กล่าวคือความหมกมิดเลสอันเป็นรากเหง้าของความชั่วทั้งปวงได้ ซึ่งคุณสมบัติด้าน
การเพิ่มพูนกุศลในจิตใจของอริยบุคคลโดยการศึกษาและปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมที่เรียกว่าภาวนา
อันเป็นหลักครองชีวิตของผู้พัฒนาตน ผู้รู้เท่าทันชีวิตไม่หลงมมกาย มุ่งผลสำเร็จคือความสุข มี
ดังนี้ คือ

- ๑) โสดาบัน เป็นผู้ทำศีลให้บริบูรณ์ เป็นผู้ทำสมาธิและปัญญาได้พอประมาณ
- ๒) สกทาคามี เป็นผู้ทำศีลให้บริบูรณ์ เป็นผู้ทำสมาธิและปัญญาได้พอประมาณ
และสามารถทำกิเลสให้เบาบางลงได้มากกว่า โสดาบัน
- ๓) อนาคามี เป็นผู้ทำศีลและสมาธิให้บริบูรณ์ เป็นผู้ทำปัญญาได้พอประมาณ
- ๔) อรหันต์ เป็นผู้ทำศีล สมาธิ และปัญญาให้บริบูรณ์^{๒๐}

คุณสมบัติด้านการเพิ่มพูนความดีของอริยบุคคลเป็นการแสดงออกถึงสภาวะจิตใจว่า
อริยบุคคลแต่ละระดับนั้น มีความเกี่ยวข้องกัน ถ้าความดีมีมากแสดงให้เห็นว่าความชั่วถูกกำจัด
ทำลายไปได้มาก ในทางตรงข้ามถ้าความชั่วมีมาก แสดงให้เห็นว่าการบำเพ็ญความดีมีน้อย แต่
สำหรับอรหันต์นั้น ความชั่วถูกกำจัดได้อย่างหมดสิ้น นั้นย่อมแสดงให้เห็นว่าท่านมีความดีอยู่ใน
จิตใจอย่างเต็มเปี่ยม กล่าวคือท่านได้ทำไตรสิกขาให้บริบูรณ์

^{๑๖}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๑/๒๕๕.

^{๑๗}อง.สตุตท. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๐๔, ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๑๔๓/๕๕.

^{๑๘}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๒๒.

^{๑๙}อง.อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๑๒๘/๒๑๕.

^{๒๐}อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๒๖/๒๖๒.

๔.๒.๒ คุณสมบัติของอริยบุคคล

อริยบุคคลคือผู้ที่ได้รับบรรพชาตั้งแต่โศดาบันขึ้นไป ไม่ได้จำกัดว่าจะต้องเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ อริยบุคคลมีทั้งเพศชายและหญิง ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าความเป็นอริยบุคคลไม่ได้อยู่ที่ชาติกำเนิด แต่อยู่ที่ธรรมซึ่งประพฤติปฏิบัติและฝึกฝนอบรมให้มีขึ้นในจิตใจของบุคคล ผู้ใคร่รู้แจ้งเข้าใจสัจธรรมที่มีอยู่โดยธรรมชาติผู้ผู้นั้นเป็นอริยะ^{๒๑} คุณธรรมหรือระดับจิตของอริยบุคคลที่พัฒนาแล้วย่อมขึ้นอยู่กับผลที่ได้รับจากการปฏิบัตินั้นว่า สามารถขจัดกิเลสออกไปจากจิตใจหรือภูมิของจิตที่แตกต่างกันไปตามลำดับ อาจสรุปได้ว่ามีอยู่ ๒ ระดับใหญ่ ๆ คือ

ปุถุชน หมายถึง คนธรรมดาสามัญทั่วไป ซึ่งยังไม่ได้เป็นอริยบุคคลหรือพระอริยะ ปุถุชนเป็นบุคคลเบื้องต้นต่ำสุด มนุษย์ทุกคนในระดับนี้สามารถพัฒนาจิตใจของตนจนกลายเป็นคนเก่ง มีความสุข คนดีของสังคม เป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย และอยู่ในกรอบวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของสังคม ได้รับการพัฒนาปัญญา เกิดความรู้ ความเข้าใจตามความเป็นจริง รู้จักคิด คิดเป็น ได้รับการพัฒนาพฤติกรรม พัฒนาคุณธรรม ทำให้สามารถดำรงชีวิตกับเพื่อนมนุษย์ สรรพสัตว์ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมธรรมชาติได้อย่างดี ได้รับการพัฒนาคุณภาพจิต ทำให้จิตใจเป็นสุข ปลอดภัย มีอิสรภาพ ไม่ถูกรบกวนงัดด้วยกิเลสทั้งปวง

อริยบุคคล หมายถึงบุคคลผู้เป็นอริยะ บุคคลผู้ประเสริฐ ตามแนวพระพุทธศาสนานี้ ผลสูงสุดของการปฏิบัติธรรมในระดับลึกคือการได้รับบรรลุเป็นอริยบุคคล ในพระสูตรต้นตปิฎกที่หมณิกาย สืบค้นธรรมคได้แบ่งอริยบุคคลเป็น ๔ ระดับคือ โศดาบัน สกทาคามี อนาคามี และอรหัตต์^{๒๒} การแบ่งระดับของอริยบุคคลเหล่านี้ มิใช่แบ่งตามลักษณะทางกายภาพ หากแต่เป็นการแบ่งตามระดับจิตที่ละกิเลสได้ ในบรรดาอริยบุคคลเหล่านี้ พระอรหัตต์เป็นพระอริยบุคคลที่มีคุณสมบัติเด่นและสำคัญที่สุด เพราะพระอรหัตต์เป็นผู้ที่มีจิตหลุดพ้นจากกิเลสทุกชนิด เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ที่สุด การที่พระอริยบุคคลประเภทอื่นจะผ่านมาถึงขั้นเป็นพระอรหัตต์จะต้องพัฒนาจิตจนกระทั่งเหลือกิเลสเบาบางที่สุดจนหมดสิ้นไป การที่จะเข้าใจสถานะของพระอริยบุคคลประเภทต่าง ๆ ได้ดีนั้นจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องศึกษาประวัติของพระอริยบุคคลตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พระโศดาบัน เป็นพระอริยะบุคคลกลุ่มแรกที่ดีถือว่าเป็นผู้เข้าสู่กระแสพระนิพพาน

โศดาบันบุคคล เป็นอริยบุคคลประเภทแรกที่ได้สัมผัสกระแสพระนิพพาน พระโศดาบันสามารถละสังโยชน์ได้ ๓ คือ ๑) สักกายทิฏฐิ ความเห็นผิดว่ามีตัวตน ๒) วิภิจจนา

^{๒๑} ส.ม. (ไทย) ๑๕/๑๗๐๘/๔๓๑.

^{๒๒} ที.ที. (ไทย) ๕/๒๕๐-๒๕๔/๑๕๒-๑๕๓.

ความสงสัยในพระพุทธเจ้า ๓) สิ้นพตปรามาส ความยึดมั่นในศีลพต^{๒๓} อริยบุคคลในระดับขั้นนี้มีความจำเป็นสำหรับปุถุชนหรือคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนสามารถบำเพ็ญคุณธรรมให้เกิดแก่ตนได้ดังในสังยุตตนิกาย มหาวรรค พระพุทธเจ้าตรัสแนะนำว่า

คุณกริกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร เป็นอำมาตย์ ญาติหรือสายโลหิต ผู้ที่สำคัญโอวาทว่า เป็นสิ่งที่ตนควรฟัง พึงยังเขาเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ในองค์แห่งธรรมเครื่องบรรลุนิพพาน ๔ ประการ คือ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในศีลที่พระอริยะเจ้าใคร่แล้วไม่ขาด^{๒๔}

โศดาบุคคล เป็นผู้หมดความสงสัยในพระรัตนตรัย (พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์) คือไม่มีวิจิกิจฉา(ความสงสัย) ในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า โดยเห็นว่าพระพุทธเจ้านั้นทรงเป็นบุคคลตัวอย่างที่แท้จริง เพราะมีความเชื่อในพระพุทธเจ้าด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ไม่คลอนแคลนนี้เอง ที่ทำให้หมดความยึดมั่นในตัวตน (สักกายทิฏฐิ) และไม่เห็นความสำคัญของการยึดติดในศีลและพต (สิ้นพตปรามาส) เพราะการเคารพนับถือในพระพุทธเจ้าย่อมมีความหมายที่สำคัญกว่าการถือว่าตนเองสำคัญ และเกาะเกี่ยวอยู่ในระบบของศีลและพต การที่โศดาบุคคลเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย ก็จะทำให้ความเชื่อในสิ่งที่ไม่ใช่สาระของการดับทุกข์หมดไป มีแต่มุ่งหน้าเพื่อก้าวไปสู่ความอิสรภาพทางจิตใจคือการบรรลุนิพพาน แม้ว่าโศดาบุคคลจะยังเกิดอยู่อย่าง มากอีก ๗ ชาติ แต่โศดาบุคคลก็จะไม่ไปเกิดในอบายภูมิอย่างแน่นอน ดังนั้นการเกิดของโศดาบันบุคคลจึงเป็นการเกิดที่มีความหมายมากกว่าการเกิดของปุถุชนทั่วไป ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า ยิ่งกว่าความเป็นพระราชาเอกบนพื้นปฐพี ยิ่งกว่าการไปสู่สวรรค์ ยิ่งกว่าความเป็นอธิบดีในโลกทั้งปวง สิ่งประเสริฐล้ำคือ โศดาปัตติผล^{๒๕}

นอกจากโศดาบันบุคคลละสังโยชน์ได้ ๓ อย่าง ดังกล่าวแล้วยังเป็นผู้ปิดประตูอบายได้ คือปิดสถานที่ที่ไม่มีคุณเจริญ หรือสถานที่ที่มีแต่ความทุกข์ ความเดือดร้อนใจ เรียกว่าอบายภูมิ ๔ ประเภทคือ นiryas (นรก) ๑ ตริจจานโยนิ(กำเนิดตริจจาน) ๑ ปัตติวิสัย(ภูมิแห่งเปรต) ๑ อสุรกาย(พวกอสุรกาย) ๑^{๒๖}

^{๒๓} ตี. ม. (ไทย) ๑๕/๑๔๓๐/๓๕๗.

^{๒๔} ตี. ม. (ไทย) ๑๕/๑๔๕๓/๓๖๔.

^{๒๕} จุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๓/๓๒.

^{๒๖} จุ. อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๓๓/๒๘๑.

มนุษย์ปุถุชนผู้ประมาท คือผู้ที่พลาดพลั้งทำความชั่ว จะต้องตกลงไปในอบายภูมิ เหล่านี้ภูมิใดภูมิหนึ่งหลังจากที่ตายไปแล้ว เพื่อเสวยผลแห่งกรรมที่ตนได้กระทำไว้ สำหรับ โสดาบันบุคคลนั้นได้กำจัดกิเลสอันจะนำไปสู่ออบายภูมิได้หมดแล้ว

สกทาคามีบุคคล ละกิเลสได้เหมือนพระโสดาบันคือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส แต่ทำราคะ โทสะ โมหะ เหลือเบาบางยิ่งขึ้น เมื่อโสดาบันบุคคลได้พากเพียรในการฝึกฝนอบรมจิตของตน โดยปรับปรุงอินทรีย์ ๕ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ให้สม่ำเสมอจนอินทรีย์แก่กล้าแล้ว ภาวะของโสดาบันบุคคลก็จะเปลี่ยนไปสู่ความก้าวหน้าในทางธรรมก็จะอยู่ในระดับสูงขึ้นไปเป็นสกทาคามีบุคคล แม้ว่าสกทาคามีบุคคลจะละกิเลสได้เท่ากับ โสดาบันบุคคล แต่สกทาคามีบุคคลก็มีกามราคะคือความพึงพอใจในกามคุณ ๕ และความพยายามเบาบางกว่าโสดาบันบุคคล ดังพระบาลีว่า บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อความเบาบางของกามราคะ และพยายาม ผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งสกทาคามีผล ผู้มีกามราคะ และพยายามเบาบางแล้วบุคคลนั้นท่าน เรียกว่า พระสกทาคามี^{๒๗} สกทาคามีบุคคลละสังโยชน์ได้ ๑ ประการเท่ากับ โสดาบันบุคคล แต่ทำราคะ โทสะ และโมหะ ให้เบาบางลงได้ ดังนี้

๑) เป็นผู้มีกามราคะเบาบาง แต่ยังมีความพอใจยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส และ โภกฐิพพะที่เบาบาง แต่ความพอใจที่ปรากฏมีอยู่ในจิตเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แม้ความอยากได้ในลาภ ยศ สรรเสริญและสุขจะยังคงมีอยู่

๒) เป็นผู้มีกามราคะเบาบาง แม้ที่ท่านยังมีความโกรธอยู่บ้าง แต่ก็อยู่น้อยมาก เป็นเพียงแต่สิ่งที่ทำให้ไม่พอใจอย่างเบาบางเล็กน้อย น้อย ๆ เท่านั้น เพราะเหตุที่จิตของท่านได้พัฒนาสูงขึ้นแล้ว

๓) เป็นผู้ไม่พูดคำหยาบ พูดต่อเสียดด้วยโทสจริตที่รุนแรง คงมีโทสะเหลืออยู่บ้าง แต่เบาบาง เพราะท่านได้ทำโทสะให้เบาบางลงได้แล้ว กล่าวได้ว่าลักษณะจิตของสกทาคามีบุคคล ยังคงมีความยินดีในโลกธรรมคือ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญอยู่แต่ไม่มากนัก หากมีเหตุจำเป็นที่จะต้องสูญเสียโลกธรรมไปอย่างใดอย่างหนึ่ง สกทาคามีบุคคลก็จะไม่รู้สึกสูญเสียจนเกินไป คือไม่มีลักษณะของการยึดติดหลงใหล เมื่อเปรียบเทียบกับปุถุชนแล้ว สำหรับปุถุชนนั้นเนื่องจากยังติดข้องอยู่ในโลกธรรมจนยากที่จะสลัดออกได้ เมื่อต้องสูญเสียโลกธรรมไปด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งย่อมมีความเศร้าโศกใจจนเป็นเหตุให้ทำกรรมชั่วไปเกิดในอบายภูมิ ส่วนสกทาคามีบุคคลไม่มีความคิดที่จะทำกรรมอันเป็นเหตุให้ต้องไปเกิดในอบายภูมิอีกต่อไป แม้ว่าสกทาคามีบุคคลจะยังเกิดอีกแต่ก็เกิดอีกเพียงชาติเดียวเท่านั้น จึงจะสามารถทำที่สุดแห่งทุกข์ให้หมดสิ้นไปได้^{๒๘} และชาตินั้นก็จะ

^{๒๗} ตี. ม. (ไทย) ๑๕/๑๔๓๐/๓๕๗.

^{๒๘} ที. ลี. (ไทย) ๕/๒๕๑/๑๕๒.

ได้บรรลุเป็นอรหัตต์ อนาคามีบุคคล ละกิเลสได้เหมือนสกทาคามีบุคคลคือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส และละกิเลสได้เพิ่มขึ้นอีก ๒ อย่างคือ กามราคะ (ความกำหนัดด้วยอำนาจ กิเลส-กาม) ปฏิฆะ(ความขุ่นเคือง) รวมเป็นสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ อย่างเรียกว่า โอรัมภาคิยสังโยชน์ อนาคามีบุคคลที่สามารถพัฒนาจิตขึ้นมาในระดับนี้ ถือได้ว่าเกิดจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือ กามราคะ(ความกำหนัด) โทสะ (ความโกรธ) ที่เคยเบาบางในขั้นสกทาคามีบุคคล พอมาถึงขั้นอนาคามีบุคคลกิเลสคือราคะและโทสะก็จะหมดไปทันที การที่จิตใจของอนาคามีบุคคลจะบริสุทธิ์และพัฒนาให้สูงยิ่งขึ้นไปอีกนั้น ก็คือในสังโยชน์ ๑๐ ประการ ที่เป็นเครื่องผูกใจสัตว์โลกให้เวียนว่ายตายเกิด ได้รับความทุกข์อยู่ในสังสารวัฏนั้นอนาคามีบุคคลกำจัดสังโยชน์ เบื้องต่ำได้ ๕ ประการ โดยกำจัดได้มากกว่าโศคาบันบุคคลและสกทาคามีบุคคล อยู่ ๒ ข้อด้วยกันคือ กามราคะ และปฏิฆะ ดังนี้

(๑) เป็นผู้ไม่มีกามราคะ คือความอยากความพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปพะ อันน่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจ ไม่มีเหลือในจิตใจของอนาคามีบุคคล กล่าวคือ ความยินดีในกามคุณทุกชนิดได้ถูกกำจัดไปหมดแล้ว ถึงแม้ว่าอนาคามีบุคคลยังอยู่ครองเรือนโดยไม่ได้ออกบวชก็ตาม ความเกี่ยวข้องกับเรื่องกามคุณก็ไม่มีเลย เปรียบเหมือนน้ำไม่ติดอยู่บนใบบัว เพราะท่านได้ทำลายกามราคะสิ้นแล้ว มีแต่ความมุ่งมั่นบำเพ็ญเพียรทำความดีให้สูงยิ่งขึ้น เพื่อการบรรลุนิพพานในที่สุด

(๒) เป็นผู้ไม่มีความโกรธ ไม่มี ความหลงเหลืออยู่ รวมทั้งความพยาบาทด้วยความเศร้าโศกเสียใจในเรื่องที่เสื่อมจากลาภ เสื่อมจากยศ ความทุกข์ และนินทา ก็จะหมดสิ้นไป เพราะท่านสามารถทำลายความโกรธได้หมดสิ้นแล้ว และท่านเป็นผู้ที่มีจิตใจสุขุมเยือกเย็นมากกว่าสกทาคามีบุคคล

เมื่อสกทาคามีบุคคลได้พัฒนาจิตของตนจนบรรลุเป็นอนาคามีบุคคลแล้ว การกลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีกก็ถือว่าสิ้นสุดลง มีแต่จะไปเกิดในพรหมโลกชั้นสุทธาวาส ๕ ชั้นคือ ชั้นอวิหา อตปปา สุทัสสา สุทัสสี อกนิฏฐา ตามความอ่อนแก่ของอินทรีย์ทั้ง ๕ ดังนี้คือ

- ๑) อนาคามีบุคคลที่มีศรัทธาแก่กล้าไปเกิดในพรหมโลกชั้นอวิหา
- ๒) อนาคามีบุคคลที่มีวิริยะแก่กล้าไปเกิดในพรหมโลกชั้นอตปปา
- ๓) อนาคามีบุคคลที่มีสติแก่กล้าไปเกิดในพรหมโลกชั้นสุทัสสา
- ๔) อนาคามีบุคคลที่มีสมาธิแก่กล้าไปเกิดในพรหมโลกชั้นสุทัสสี
- ๕) อนาคามีบุคคลที่มีปัญญาแก่กล้าไปเกิดในพรหมโลกชั้นอกนิฏฐา^{๒๕}

^{๒๕}ที่. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๔-๒๕๕/๒๓๐.

อนาคามีบุคคลที่ไปเกิดในพรหมโลกชั้นต่าง ๆ ก็เนื่องจากว่ามีความแตกต่างกันที่ คุณธรรม อย่างไรก็ตามอนาคามีบุคคล ถือว่าเป็นอริยบุคคลที่ใกล้ต่อการบรรลุเป็นพระอรหันต์ ที่สุด หากในชาติที่เป็นมนุษย์มีอินทรีย์ทั้ง ๕ แก่กล้าพร้อมกับมีวาสนาบารมีสมบูรณ์ก็จะสำเร็จ เป็นพระอรหันต์ในชาตินี้ แต่เมื่ออนาคามีไปเกิดในพรหมโลกชั้นสุทธาวาสชั้นใดชั้นหนึ่งใน ๕ ชั้นนั้นแล้ว บางท่านได้บรรลุเป็นอรหันต์ และนิพพานในภพที่เกิดนั้น แต่บางท่านเลื่อนขึ้นไปอยู่ในชั้นสุทธาวาสที่สูงขึ้นไปอีกแล้วจึงได้บรรลุเป็นอรหันต์

พระอรหันต์ การพัฒนาจิตในขั้นสูงสุดทางพระพุทธศาสนา มีผลสำเร็จทำให้ผู้ปฏิบัติ ได้เป็นพระอรหันต์ ซึ่งเป็นบุคคลในอุดมคติหรือได้รับประโยชน์สูงสุดของชีวิต พระพุทธเจ้าทรง สั่งสอนพุทธบริษัท เพื่อกล่อมเกลาคใจของมนุษย์ให้พัฒนาขึ้นจากความเป็นปุถุชนที่ยังมีกิเลสให้ ตรัสรู้ตามพระองค์เป็นลำดับจนหมดกิเลสเป็นพระอรหันต์ คุณสมบัติของพระอรหันต์ที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎกคือ เป็นบุคคลที่มีจิตที่ฝึกฝนมาแล้วเป็นอย่างดีที่สุด^{๓๐}

บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์เป็นผู้มีจิตหมดจดจากกิเลสทั้งปวง โดยเฉพาะกิเลสอย่าง ละเอียดซึ่งอริยบุคคลชั้นอื่นไม่สามารถทำให้หมดจากสันดานได้ ตามหลักพระพุทธศาสนา บุคคล ผู้ละสังโยชน์เบื้องสูง (อุทธัมภากิเลสสังโยชน์) ได้ทั้งหมด จึงจะถือว่าเป็นพระอรหันต์ รวมทั้งได้ละ กิเลสที่ โสดาบุคคล สกทาคามีบุคคล และอนาคามีบุคคล ละได้ทั้งหมดโดยไม่มีส่วนเหลือ ความ เป็นพระอรหันต์จึงเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ที่สุด

จิตของพระอรหันต์ไม่มีสังโยชน์เบื้องสูง ๕ ประการ รวมทั้งกิเลสเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ยัง เหลืออยู่ในจิตใจของอนาคามีบุคคล ย่อมดับลงอย่างเด็ดขาดโดยหมดสิ้น สังโยชน์เบื้องสูงอันเป็น กิเลสอย่างละเอียด ๕ ประการ คือ

- (๑) รูปราคะ ความกำหนัดยินดีในรูป
- (๒) อรูปราคะ ความกำหนัดยินดีในสภาวะที่มีใจรูป
- (๓) มานะ ความถือตัว
- (๔) อุทธัจจะ ความฟุ้งซ่าน
- (๕) อวิชชา ความไม่รู้^{๓๑}

สภาวะจิตของพระอรหันต์ที่หลุดพ้นจากกิเลส มี ๕ ลักษณะคือ

๑) ไม่มีความยินดีในการไปเกิดเป็นรูปฌาน ความยาก(โลก) พระอรหันต์ได้เจริญ วิปัสสนากรรมฐานโดยผ่านขั้นสมถกรรมฐานมาแล้ว ดังนั้นจิตที่ถูกความ โลกเข้าไปปรุงแต่งจึงไม่ มีอีกต่อไป(ละรูปราคะและอรูปราคะ) ผู้ได้รูปฌานนั้นมักหลงติดพัวพันยินดีในภาวะที่มีความสุข

^{๓๐}จุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๓/๑๗.

^{๓๑}อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๐๐/๒๐๖.

อย่างมากซึ่งเกิดจากฉันท และจัดว่าเป็นกิเลสชนิดที่ละเอียดมาก เพราะยังทำให้บุคคลนั้นต้องเวียนว่ายตายเกิด ประสบทุกข์อยู่อีก แต่กิเลสเช่นนี้ไม่มีอยู่ในจิตของพระอรหันต์ เพราะท่านมองเห็นทุกข์ในสังสารวัฏอย่างชัดเจน

๒) เป็นผู้ไม่มีความยินดีในรูปฌาน ได้แก่รูปฌานที่เกิดจากการปฏิบัติสมถกรรมฐานต่อจากรูปฌานซึ่งทำให้จิตสงบเยือกเย็น และละเอียดยิ่งกว่าความสงบในรูปฌาน แต่กิเลสชนิดนี้ได้หมดสิ้นไปจากจิตของพระอรหันต์ และทำให้เป็นผู้ไม่หลงติดอยู่ในรูปฌาน เพราะเนื่องจากท่านได้หมดความยินดีความพอใจในภพทั้งปวง

๓) จิตของพระอรหันต์ไม่มีความถือตัว (มานะ) ไม่ว่าจะมีความถือตัวว่าตนประเสริฐกว่าคนอื่นหรือถือว่าตนเองเลวกว่าคนอื่นก็ตาม เพราะความรู้สึกทั้งสองอย่างนั้นเป็นความเห็นผิดเกี่ยวกับตัวตน (อัตตา) พระอรหันต์นั้นมีความรู้แจ้งเห็นจริงในเบญจขันธ์อย่างแท้จริง ได้เห็นอนัตตาอย่างแจ่มชัดที่สุด ได้ถอนความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนได้อย่างสิ้นเชิง ส่วนพระอริยบุคคลประเภทอื่นก็เข้าใจในรูปรูปนามเหมือนกันแต่ยังไม่ชัดเจนเหมือนพระอรหันต์

๔) สภาพจิตของพระอรหันต์ไม่มีความฟุ้งซ่าน (อุทัจจะ) สำหรับปุถุชนความฟุ้งซ่านเป็นอุปสรรคที่สำคัญมากในการทำความดีทุกอย่าง ยกเว้นเมื่อได้เจริญวิปัสสนาบ้าง ความฟุ้งซ่านจะลดน้อยลง เมื่อจิตได้รับการพัฒนาจนเป็นอริยบุคคลประเภทใดประเภทหนึ่ง ด้วยอำนาจแห่งวิปัสสนาญาณสามารถข่มหรือระงับความฟุ้งซ่านไว้ได้ชั่วขณะเท่านั้น เพราะเป็นกิเลสที่ละเอียดอ่อนมาก พอได้มีการพัฒนาจิตมาถึงเป็นพระอรหันต์จึงสามารถตัดความฟุ้งซ่านได้อย่างเด็ดขาด

๕) สภาพะจิตของพระอรหันต์ไม่มีความหลงผิดหรือไม่มีความวิหิงสาเข้าครอบงำ อวิชชาในที่นี้หมายถึง ความไม่รู้แจ้งในความจริงของชีวิต และสิ่งทั้งหลาย ไม่รู้ถึงการปฏิบัติที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม และความไม่รู้แจ้งเห็นจริงในอริยสัจ ๔ คือ ไม่รู้จักความทุกข์(ทุกข์) ไม่รู้จักสาเหตุแห่งความทุกข์(สมุทัย) ไม่รู้จักความดับทุกข์(นิโรธ) และไม่รู้จักทางดำเนินไปสู่ความดับทุกข์(มรรค) พระอรหันต์ได้รู้แจ้งอริยสัจโดยสมบูรณ์จึงสามารถทำลายอวิชชาได้โดยเด็ดขาด^{๓๒}

การพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก แต่ทำไมอริยบุคคลทั้ง ๓ ประเภทจึงไม่สามารถทำลายอวิชชาได้ ตอบว่า การที่อริยบุคคลประเภทอื่นมีปัญญาแต่ไม่ถึงขนาดสามารถทำลายอวิชชาได้หมด เนื่องด้วยปัญญาของอริยบุคคลทั้ง ๓ ประเภทนั้นปรากฏ

^{๓๒}พระมหาบุญจิต สุตโปรง, ศึกษาวิเคราะห์คุณสมบัติของพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๖, หน้า ๕๗.

ฟ้าแลบ ส่วนปัญหาที่เกิดแก่พระอรหันต์นั้น เป็นคจฟ้าผ่า^{๓๓} ดังนั้นจิตพระอรหันต์จึงเป็นจิตที่ว่างเปล่าจากอตตะและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอตตะ

พระอรหันต์แม้จะมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ แต่จิตของท่านก็บริสุทธิ์ปราศจากกิเลสทั้งหลาย ไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง ไม่มีตัณหา อุปาทาน มีแต่ความสุขร่มเย็นในจิตใจอย่างสูงสุด พระอรหันต์เป็นอริยะบุคคลชั้นสูงสุดได้พัฒนาจิตใจถึงที่สุดแล้วเป็นอเสขบุคคล ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่แล้ว ภาระได้ทำแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้ไม่มีอีก^{๓๔} มีแต่จะบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นต่อไปเท่านั้น เป็นบุคคลตัวอย่างที่เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมอย่างสูง ควรแก่การเคารพบูชาอย่างยิ่ง และเป็นนาบุญของโลกอย่างยอดเยี่ยม

๔.๓ สรุป

การประยุกต์ในการศึกษาหลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันสามารถสรุปได้ดังนี้

๑) การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์

๑.๑) พฤติกรรมของมนุษย์ด้านการเมือง โดยใช้หลักเบญจศีลในลักษณะที่ ๔ คือ มุสาวาทา เวมณี คือ เจตนางดเว้นจากการพูดไม่จริงหรือแสดงอาการแห่งความเท็จ และใช้หลักสังจาจะ คือ การพูดความจริง โดยไม่โกหกคนอื่นเพื่อประโยชน์ของตน ในการแก้ปัญหาพฤติกรรมด้านการเมือง จะทำให้สังคมเกิดความกลมเกลียว ความรัก และสามัคคีให้เกิดขึ้น วาทะของผู้นำ ย่อมสมานไมตรีต่อบุคคล ในองค์กรต่างๆ วาจาของผู้นำจะเป็นสิ่งชักจูงผู้คนให้มีการประสานประโยชน์เพื่อแก้ไขสถานการณ์ในระหว่างนั้นให้พ้นจากวิกฤตไปได้ หรือในสภาวะที่บ้านเมืองเกิดความวุ่นวายขึ้น และทำให้ประเทศชาติก้าวไปสู่เป้าหมายคือความเจริญได้ในที่สุด

๑.๒) พฤติกรรมของมนุษย์ด้านเศรษฐกิจหลักเบญจศีลใช้ลักษณะที่ ๒ คือ อทินนาทานา เวมณี คือ เจตนางดเว้นจากเบียดบังเอาทรัพย์สินของคนอื่น และให้ประกอบอาชีพที่สุจริต ก็เพื่อละเว้นการกระทำที่เป็นไปในทางแก่งแย่งกัน อันเป็นเหตุให้เบียดเบียนซึ่งกันและกัน และสามารถควบคุมกาย วาจา ใจ ให้เป็นปกติ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มองเห็นโทษหรืออันตรายของการคดโกงที่มีต่อตนและสังคม ฝึกให้เกิดความรักผู้อื่น ความเสียสละทำลาภ

^{๓๓}พระภิกษุทันตอาสาภเถระ อัครมหาคัมมัฏฐานาจริยะ, **วิปัสสนาธุระ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ C ๑๐๐ DESIGN CO., LTD.๒๕๓๖), หน้า ๑๖๘.

^{๓๔}ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๕๒/๕๑.

ความเห็นแก่ตัว และมีหลักสัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ การเลี้ยงชีวิต การดำเนินชีวิต การทำมาหากิน ฝึกความซื่อสัตย์สุจริตประกอบเศรษฐกิจตามที่พุทธองค์ทรงห้าม และปฏิบัติตามที่พุทธทรงกล่าวไว้ พฤติกรรมของมนุษย์ก็จะพัฒนาไปสู่ทางที่ดีต่อเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง

๑.๓) พฤติกรรมของมนุษย์ด้านการปกครอง คือ ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านการปกครองหลักเบญจศีลใช้สิกขาบทที่ ๕ คือ เจตนางดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ในสิกขาบทนี้บัญญัติขึ้นเพื่อให้คนมีสติรอบคอบไม่ประมาทหลังเปลอทำสิ่งผิดอันจะนำมาซึ่งการตัดทอนคุณงามความดีที่มีอยู่หรือที่จะมีขึ้น และมีปัญหาคอยแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นให้สำเร็จไปด้วยดี ก็เพื่อประโยชน์แห่งความผาสุกสมควรแก่ผู้ปกครองบ้านเมือง

๑.๔) พฤติกรรมของมนุษย์ด้านสังคม คือ การแก้ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในด้านสังคมโดยใช้หลักเบญจศีลใช้สิกขาบทที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี^{๓๕} แปลว่า เจตนางดเว้นจากการทำลายชีวิตสัตว์ที่เป็นสิ่งแวดล้อมของธรรมชาติ รวมไปถึงการฆ่า การทำร้ายร่างกายและการทรมาน คำว่า “สัตว์” ในที่นี้ ประสงค์เอาทั้งมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานที่ยังเป็นอยู่ และหลักเบญจธรรมใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาพฤติกรรมด้านสังคม คือ เมตตา หมายถึงความรักและปรารถนาดีที่จะให้ผู้อื่นมีความสุข และมีความสงสารคิดที่จะช่วยรักษาสสิ่งแวดล้อม สิ่งที่มีชีวิต เช่น มนุษย์ หรือแม้กระทั่งต่อหมู่มสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงให้พ้นจากทุกข์ภัยความเดือดร้อน พฤติกรรมในด้านสังคมจัดปัญหาทางอาชญากรรม และปัญหาสังคมในด้านอื่น ๆ ด้วยให้หมดไปจากสังคมปัจจุบัน

๒) ผลจากการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

คุณลักษณะการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา คือ ดังนั้น คุณสมบัติของการบรรลุธรรม คือ อริยบุคคลคือผู้ที่ได้รับบรรลุธรรมตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป ไม่ได้จำกัดว่าจะต้องเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ อริยบุคคลมีทั้งเพศชายและหญิง ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าความเป็นอริยบุคคลไม่ได้อยู่ที่ชาติกำเนิด แต่อยู่ที่ธรรมซึ่งประพฤติปฏิบัติและฝึกฝนอบรมให้มีขึ้นในจิตใจของบุคคล ผู้ใคร่แจ้งเข้าใจสัจธรรมที่มีอยู่โดยธรรมดาแห่งธรรมชาติผู้นั้นเป็นอริยะคุณธรรมหรือระดับจิตของอริยบุคคลที่พัฒนาแล้วย่อมขึ้นอยู่กับผลที่ได้รับจากการปฏิบัตินั้นว่าสามารถขัดเกลากิเลส และสังโยชน์ ๑๐ ออกไปจากจิตใจหรือภูมิของจิตที่แตกต่างกันไปตามลำดับอาจสรุปได้ว่ามีอยู่ ๔ ระดับ คือ

^{๓๕} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๗๐๓/๔๔๗.

๒.๑) โสดาบันบุคคล คือ เป็นอริยบุคคลประเภทแรกที่ได้สัมผัสกระแสพระนิพพาน พระโสดาบันสามารถละสังโยชน์ได้ ๓ คือ (๑) สักกายทิฐิ ความเห็นผิดว่ามีตัวตน (๒) วิจิกิจฉา ความสงสัยในพระพุทธเจ้า (๓) สีลัพพตปรามาส ความยึดมั่นในศีลพรต

๒.๒) สกทาคามีบุคคล คือ ละกิเลสได้เหมือนพระโสดาบันคือ สักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส แต่ทำ รากะ โทสะ โมหะ เหลือเบาบางยิ่งขึ้น

๒.๓) อนาคามีบุคคลกำจัดสังโยชน์เบื้องต่ำได้ ๕ ประการ สักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส และละกิเลสได้เพิ่มขึ้นอีก ๒ อย่างคือ กามราคะ และปฏิฆะ

๒.๔) พระอรหันต์ละสังโยชน์ทั้ง ๑๐ อย่าง ทั้งที่เป็นสังโยชน์เบื้องสูง และสังโยชน์ที่เป็นกิเลสอย่างละเอียด ทรงละได้หมดทุกประการ

การประยุกต์ใช้หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ คือ มนุษย์สามารถพัฒนาได้ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจก็ตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม เพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เช่น พฤติกรรมของมนุษย์ด้านการเมือง พฤติกรรมของมนุษย์ด้านเศรษฐกิจ พฤติกรรมของมนุษย์ด้านการปกครอง และ พฤติกรรมของมนุษย์ด้านสังคม เพื่อพัฒนาและนำไปแก้ปัญหาในสังคมให้อยู่อย่างสงบสุข และการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา ไปจนถึงระดับอริยบุคคล ได้แก่ โสดาบันบุคคล อนาคามีบุคคล สกทาคามีบุคคล และ พระอรหันต์

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องหลักธรรมสำหรับพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน คือ ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน หลักธรรมพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และการประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกในทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยหลักธรรมสำหรับพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน โดยทำการศึกษาดตามวัตถุประสงค์การวิจัยใน ๓ ประการ ได้แก่ (๑) ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน (๒) หลักธรรมพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ (๓) การประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน ดังนี้

๕.๑.๑ ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

จากการศึกษาปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน สรุปได้ ดังนี้

๑) พฤติกรรม คือ การกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกล้ามเนื้อ ความคิด และความรู้สึกเพื่อตอบสนองสิ่งเร้า เช่น การกระทำ การตอบโต้กับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

๒) พฤติกรรมของมนุษย์ หมายถึง การกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกาย วาจา และใจ เช่น ความรู้สึกเพื่อตอบสนองทาง กาย วาจา และใจ ของมนุษย์ เป็นต้น

๓) ลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์มี ๓ ประการ คือ พฤติกรรมทางกาย คือ พฤติกรรมที่แสดงออกทางการกระทำทางกาย พฤติกรรมทางวาจา คือ พฤติกรรมที่แสดงออกทางการพูด เป็นต้น และ พฤติกรรมทางความคิดคือ พฤติกรรมทางใจ เช่น ความคิดที่ดี และไม่ดี เป็นต้น

๔) ประเภทพฤติกรรมของมนุษย์ คือ บุคคลที่ผู้สร้างบุญเป็นเครื่องหุ้มห่อ กิเลส บาป ไม่ให้ งอกงาม ส่วนกุศลนั้น เป็นเครื่องตัด รากเหง้า ของบาป อยู่เรื่อยไป จนเหี่ยวแห้ง สูญสิ้น ไม่มีเหลือ คนปรารถนากุศล ถึงจึงได้กุศล และปลอดภัย

๕) ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันในด้านต่างๆ โดยกำหนดไว้ ๔ ด้านดังนี้

(๑) ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านการเมือง มาจากการเล่นพรรคเล่นพวก คิดหาประโยชน์ส่วนตัว โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ผู้อื่น สาเหตุมาจากปัญหากระบวนการในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง ปัญหาการจัดสรรตำแหน่งและการใช้อำนาจทางการเมือง และปัญหากระบวนการควบคุมและการตรวจสอบการใช้อำนาจของนักการเมือง

(๒) ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านเศรษฐกิจ คือ ปัญหาการตั้งเนื้อตั้งตัวไม่ได้ ปัญหาการกระจายรายได้ ความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง และปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุม โจรผู้ร้ายปล้นทรัพย์สินของผู้อื่น นอกจากนี้เป็นผู้ทำผิดกฎหมายบ้านเมืองเป็นอาชญากรนำความเดือดร้อนมาสู่สังคม ทั้งหมดนี้เนื่องมาจากสาเหตุของปัญหา คือ การจัดหาแหล่งเงินทุนและการบริหารสินเชื่อที่ไม่มีประสิทธิภาพ

(๓) ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านการปกครอง ทั้งโดยระบบผู้แทนและระบบข้าราชการประจำนี้ ดำเนินเคียงคู่กันไปได้ก็ด้วยความไม่เข้มแข็งของทั้งสองฝ่าย ในฝ่ายผู้แทนนั้นอ่อนแอต่อความรับผิดชอบเพราะขาดพรรคการเมืองที่แท้จริง ในส่วนฝ่ายข้าราชการประจำนั้นก็ไม่มี ความเข้มแข็ง ไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียว เพียงพอที่จะรับผิดชอบเสี่ยงเป็นเสี่ยงตายยึดอำนาจรักษาอำนาจได้อย่างมั่นคงเหมือนเช่นในอดีต กรณีจึงเป็นเหตุให้ต้องอยู่เคียงคู่กันไปไม่ปฏิวัติแล้วเลือกตั้ง เลือกตั้งแล้วปฏิวัติแยกจากกันโดยชัดเจนเหมือนเช่นที่ผ่านมา ก็เนื่องมาจากสาเหตุของปัญหา เช่นการทุจริตประพฤติมิชอบมีอยู่ในทุกระดับ การเผด็จการ โดยระบอบรัฐสภา การต่อสู้ขัดแย้งเรื้อรังและความไร้เสถียรภาพทางการเมือง

(๔) ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านสังคม โดยเฉพาะในด้าน ด้านอาชญากรรม ด้านยาเสพติด และโสเภณีเด็ก คือ ปัญหาของสังคมไทย เกิดจากฝีมือของคนเห็นแก่ตัว หวังเพื่อประโยชน์ส่วนตนทั้งสิ้น โดยไม่มองถึงความเดือดร้อนของคนอื่น เห็นความเดือดร้อนของคนอื่นเป็นเรื่องไกลตัวปัญหาเหล่านี้จึงเป็นผลกระทบต่อสังคมไทย เช่น ย่อมทำให้ประชาชนมีสุขภาพจิตเสื่อมทรามลง สุขภาพบุคลิกภาพลดถอย สังคมขาดความสงบสุข เนื่องจาก ปัญหาดังกล่าวข้างต้น และบุคคลในสังคมเป็นส่วนประกอบสำคัญในสถาบันทั้งปวง ผลอันโยงโยถึงกันย่อมก่อให้เกิดความไม่มั่นคงในการเมืองการแสดงออกทางพฤติกรรมในด้านสังคม

๕.๑.๒ หลักธรรมพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

จากการศึกษาหลักธรรมพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในพุทธศาสนาเถรวาทโดยแบ่งประเด็นสรุป คือ

๑) เบญจศีล คือ ข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม แบ่งเป็นประเภทของเบญจศีลได้ ๕ ประเภท คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต, เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้, เว้นจากการประพฤติผิดในกาม, เว้นจากการพูดเท็จ และเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท และอาณิสงส์ของบุคคลผู้มีศีลสมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์ ย่อมแก่กล้า ไม่เก้อเงิน ย่อมไม่หลงลืมสติตาย หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

๒) เบญจธรรม หมายถึง “กัลยาณธรรม แปลว่า ธรรมที่มีความงามเป็นข้อปฏิบัติพิเศษที่ยิ่งขึ้นไปกว่าศีล ซึ่งจะทำให้มนุษย์เป็นคนดี มีคุณธรรม มีกาย วาจา ใจ ที่สะอาดงดงามแบ่งออกเป็นประเภทของเบญจธรรม ๕ ประเภท คือ ความเมตตากรุณา, การเลี้ยงชีพโดยชอบ, ความสำรวมในกาม, พูดความจริง และ ความระลึกรู้สึกตัวอยู่เสมออาณิสงส์มีคล้ายกันกับเบญจศีล

รวมความว่า เบญจศีล หรือ ศีล ๕ คู่กับเบญจธรรม หรือ กัลยาณธรรม ๕ เป็นธรรมของคนดี ถ้าเรียกชื่อเต็ม ๆ ก็ต้องเรียกว่า เบญจกัลยาณธรรม หมายถึง ธรรมของคนดี ๕ ประการ ทั้งศีล ๕ และกัลยาณธรรม ๕ ประการนี้ เป็นของคู่กัน จึงเรียกว่า ศีลธรรม กล่าวคือ ศีลเป็นข้อห้าม คือ ห้ามทำ ห้ามล่วงละเมิด ส่วนกัลยาณธรรม เป็นข้ออนุญาตให้ทำ ให้นำไปประพฤติปฏิบัติแล้วจะเกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติทุกคน

๕.๑.๓ การประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

จากการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันโดยแบ่งประเด็นสรุปออกเป็น ๒ ประการ คือ

๑) การประยุกต์หลักธรรมเบญจศีลเบญจธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์

๑.๑) พฤติกรรมของมนุษย์ด้านการเมือง โดยใช้หลักเบญจศีลในลักษณะที่ ๔ คือ มุสาวาทา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการพูดไม่จริงหรือแสดงอาการแห่งความเท็จ และใช้หลักสังฆะ คือ การพูดความจริง โดยไม่โกหกคนอื่นเพื่อประโยชน์ของตน ในการแก้ปัญหาพฤติกรรมด้านการเมือง จะทำให้สังคมเกิดความกลมเกลียว ความรัก และสามัคคีให้เกิดขึ้น วาตะของผู้นำ ย่อมสมานไมตรีต่อบุคคล ในองค์กรต่างๆ วาจาของผู้นำจะเป็นสิ่งชักจูงผู้คนให้มีการประสานประโยชน์เพื่อแก้ไขสถานการณ์ในระหว่างนั้นให้พ้นจากวิกฤตไปได้ หรือในสภาวะที่บ้านเมืองเกิดความวุ่นวายขึ้น และทำให้ประเทศชาติก้าวไปสู่เป้าหมายคือความเจริญได้ในที่สุด

๑.๒) พฤติกรรมของมนุษย์ด้านเศรษฐกิจหลักเบญจศีลใช้ลักษณะที่ ๒ คือ อทินนาทานา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากเบียดบังเอาทรัพย์ของคนอื่น และให้ประกอบอาชีพที่

สุจริต ก็เพื่อละเว้นการกระทำที่เป็นไปในทางแก่งแย่งกัน อันเป็นเหตุให้เบียดเบียนซึ่งกันและกัน และสามารถควบคุมกาย วาจา ใจ ให้เป็นปกติ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มองเห็นโทษหรืออันตรายของการคดโกงที่มีต่อตนและสังคม ฝึกให้เกิดความรักผู้อื่น ความเสียสละทำลาภ ความเห็นแก่ตัว และในหลักเบญจธรรมใช้หลัก สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ การเลี้ยงชีวิต การดำเนินชีวิต การทำมาหากิน ฝึกความซื่อสัตย์สุจริตประกอบเศรษฐกิจตามที่พุทธองค์ทรงห้าม และปฏิบัติตามที่พุทธทรงกล่าวไว้ พฤติกรรมของมนุษย์ก็จะพัฒนาไปสู่ทางที่ดีต่อเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง

๑.๓) พฤติกรรมของมนุษย์ด้านการปกครอง คือ ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านการปกครองหลักเบญจศีลใช้สิกขาบทที่ ๕ คือ เจตนางดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ในสิกขาบทนี้บัญญัติขึ้นเพื่อให้คนมีสติรอบคอบไม่ประมาทพลั้งเผลอทำสิ่งผิดอันจะนำมาซึ่งการตัดทอนคุณงามความดีที่มีอยู่หรือที่จะมีขึ้น และมีปัญญาคอยแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นให้สำเร็จ ไปด้วยดี ก็เพื่อประโยชน์แห่งความผาสุกสมควรแก่ผู้ปกครองบ้านเมือง

๑.๔) พฤติกรรมของมนุษย์ด้านสังคม คือ การแก้ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในด้านสังคมโดยใช้หลักเบญจศีลใช้สิกขาบทที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี^๑ แปลว่า เจตนางดเว้นจากการทำลายชีวิตสัตว์ที่เป็นสิ่งแวดล้อมของธรรมชาติ รวมไปถึงการฆ่า การทำร้ายร่างกายและการทรกรรม คำว่า “สัตว์” ในที่นี้ ประสงค์เอาทั้งมนุษย์และสัตว์เครื่องานที่ยังเป็นอยู่ และหลักเบญจธรรมใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาพฤติกรรมด้านสังคม คือ เมตตา หมายถึงความรักและปรารถนาดีที่จะให้ผู้อื่นมีความสุข และมีความสงสารคิดที่จะช่วยรักษาสิ่งแวดลอม สิ่งที่มีชีวิต เช่น มนุษย์ หรือแม้กระทั่งต่อหมู่สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงให้พ้นจากทุกข์ภัยความเดือดร้อน พฤติกรรมในด้านสังคมจัดปัญหาทางอาชญากรรม และปัญหาสังคมในด้านอื่น ๆ ด้วยให้หมดไปจากสังคมปัจจุบัน

๒) ผลจากการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา คือ คุณสมบัติของการบรรลุนิพพาน คือ อริยบุคคลคือผู้ที่ได้บรรลุนิพพานตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป ไม่ได้จำกัดว่าจะต้องเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ อริยบุคคลมีทั้งเพศชายและหญิง ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าความเป็นอริยบุคคลไม่ได้อยู่ที่ชาติกำเนิด แต่อยู่ที่ธรรมซึ่งประพฤติปฏิบัติและฝึกฝนอบรมให้มีขึ้นในจิตใจของบุคคล ผู้ใคร่แจ้งเข้าใจสังขารที่มีอยู่โดยธรรมชาติผู้หนึ่งเป็นอริยะ คุณธรรมหรือระดับจิตของอริยบุคคลที่พัฒนาแล้วย่อมขึ้นอยู่กับผลที่ได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่ว่า สามารถขัดเกลาจิตใจ และสังโยชน์ ๑๐ ออกไปจากจิตใจหรือภูมิของจิตที่แตกต่างกันไปตามลำดับ อาจสรุปได้ว่ามีอยู่ ๔ ระดับ คือ

^๑ อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๗๐๓/๔๔๗.

๒.๑) โสดาบันบุคคล คือ เป็นอริยบุคคลประเภทแรกที่ได้สัมผัสกระแสพระนิพพาน พระโสดาบันสามารถละสังโยชน์ได้ ๓ คือ (๑) สักกายทิฏฐิ ความเห็นผิดว่ามีตัวตน (๒) วิจิกิจฉา ความสงสัยในพระพุทธเจ้า (๓) สัตถ์พตปรามาส ความยึดมั่นในศีลพราต

๒.๒) สกทาคามีบุคคล คือ ละกิเลสได้เหมือนพระโสดาบันคือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สัตถ์พตปรามาส แต่ทำ รากะ โทสะ โมหะ เหลือเบาบางยิ่งขึ้น

๒.๓) อนาคามีบุคคลกำจัดสังโยชน์เบื้องต่ำได้ ๕ ประการ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สัตถ์พตปรามาส และละกิเลสได้เพิ่มขึ้นอีก ๒ อย่างคือ กามรากะ และปฏิมะ

๒.๔) พระอรหันต์ละสังโยชน์ทั้ง ๑๐ อย่าง ทั้งที่เป็นสังโยชน์เบื้องสูง และสังโยชน์ที่เป็นกิเลสอย่างละเอียด ทรงละได้หมดทุกประการ

การประยุกต์ใช้หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ คือ มนุษย์สามารถพัฒนาได้ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจก็ตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม เพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เช่น พฤติกรรมของมนุษย์ด้านการเมือง พฤติกรรมของมนุษย์ด้านเศรษฐกิจ พฤติกรรมของมนุษย์ด้านการปกครอง และ พฤติกรรมของมนุษย์ด้านสังคม เพื่อพัฒนาและนำไปแก้ปัญหาในสังคมให้อยู่อย่างสงบสุข และการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา ไปจนถึงระดับอริยบุคคล ได้แก่ โสดาบันบุคคล อนาคามีบุคคล สกทาคามีบุคคล และ พระอรหันต์

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาหลักธรรมพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันได้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งมีข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๑) ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัย ดังนี้ หลักธรรมสำหรับพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในพระพุทธศาสนา มีเนื้อหากว้างขวางครอบคลุมหลักพุทธธรรมทั้งหมด ผู้ศึกษาและปฏิบัติควรมีหลักในการนำหมวดธรรมทั้ง ๖ ประการ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยสามารถพิจารณาขอบเขตในแต่ละหมวดเพื่อนำไปปรับใช้กับพฤติกรรมของมนุษย์ว่าเป็นอย่างไร

๒) ผู้ศึกษาควรรู้พฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน สังคมมนุษย์มักแสดงออกของการกระทำ อยู่ในขอบเขตของปัญหานั้นๆอย่างไร และผลกระทบต่อพฤติกรรมนั้นส่งผลต่อสังคมอย่างไรบ้าง

๓) การประยุกต์ใช้หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันควรศึกษาวิธีการปฏิบัติตามหลักธรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อนำไปพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมได้

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์เพื่อนำไปแก้ปัญหาในสังคมไทย
- ๒) ศึกษาวิธีการปฏิบัติเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาเถปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ .พระไตรปิฎกภาษาไทย ๔๕ เล่ม. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

น้อย แสงแก้ว . จริยศาสตร์ ปรัชญาว่าด้วยจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : มิตรนราการพิมพ์ ๒๕๒๗.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) . ชีวิตกับการทำงาน . กรุงเทพมหานคร เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๓๒ .

_____ .ธรรมะกับการศึกษาของไทย . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____ .การศึกษาในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

ปิ่น มุกกันต์ . พันเอก แนวการสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔.

ผ.ศ นวีวรรณ สุวรรณภา. พระพุทธศาสนากับวัฒนธรรมไทย,สารนิพนธ์ พุทธศาสตรบัณฑิต, กรุงเทพฯ ๑ : นวสาสน์การพิมพ์, ๒๕๕๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต).จริยธรรมสำหรับรุ่นใหม่ กรุงเทพฯ ๑ สำนักพิมพ์ มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗).

พระราชวรมณี (ประยูรช ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร
โรงพิมพ์อัมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๗.

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ). **ใ้ร่มพระโพธิญาณ ตอนที่ ๑**. พิมพ์โดยกองทุนไตรรัตนานุภาพ,
พ.ศ. ๒๕๕๐.

พระภิกษุวิริยคุณ(เผด็จ ทตฺตชีโว), **คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ ๕, บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์
จำกัด, ๒๕๔๗.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโณ). **หนังสือโลกและชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
ศิวการพิมพ์, ๒๕๔๑.

พระราชวรมณี.(ประยูรช ปยุตฺโต). **การศึกษา เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา**.
กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๑ .

เมธาวิ อุดมธรรมานุภาพ และคณะ. **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัย ราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๕.

_____ . **ชาวพุทธกับชะตากรรมของสังคม**.กรุงเทพมหานคร : สหประชาพานิชย์, ๒๕๒๗.

เรียม ศรีทอง **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเวิร์คเวฟเอ็ดดูเคชั่น
จำกัด, ๒๕๔๒.

วศิน อินทสระ. **หนังสือประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ, รศ.,**พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**. กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒน์,
๒๕๔๓.

สวนิต ขมาภัย. **การสื่อสารของมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การพิมพ์, ๒๕๒๖.

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **วัฒนธรรมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

(๒) วิทยานิพนธ์:

พระชัชวาลย์ ศรีสุข. “**ศาสนากับพัฒนาบุคลิกภาพ : ศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอน
เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลิกภาพในพุทธศาสนาและศาสนาคริสต์**”.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหิดล,
๒๕๔๑.

พระประเสริฐ ชูตินุชร. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่อง ‘ไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์ตามทฤษฎี
ของพระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต)”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย : สาขาวิชาปรัชญา, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๒.

พระมหาศุภวัฒน์ ชูติมนุโต(สุขคำ). การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่อง พฤติกรรมของมนุษย์
ในทฤษฎีของพุทธปรัชญาเถรวาทกับซิกมันด์ ฟรอยด์, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต. ๒๕๔๘.

พระมหาประทีป พรหมสิทธิ์. “การศึกษาเชิงปรัชญาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง”. รายงานการศึกษา
อิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:สาขาปรัชญา,
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๕.

รุ่งทิพย์ กิจท่า. “การศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีเรื่องกรรมในพุทธปรัชญากับปรัชญาเซน”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์ราช
วิทยาลัย), ๒๕๒๑.

ศิริรัตน์ ปุระณะพรรค. การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกรรมในปรัชญาพุทธกับปรัชญาสาขายะโยคะ”,
วิทยานิพนธ์มนุษยศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๓.

(๓) สื่อออนไลน์ :

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), **ธรรมศึกษา**. มูลนิธิมหามกุฏราช วิทยาลัย ในพระบรม
ราชูปถัมภ์. เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร. books@mahamakuta.inet.co.th ,
๑๐ มกราคม ๒๕๕๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) . เรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิปาฏิหาริย์เทวดา.
สำนักพิมพ์ธรรมดา. <http://board.palungjit.com>, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๕)

ตาโป้ เป่าปี่ . นักการเมืองกับความเป็นมนุษย์ .หนังสือพิมพ์แนวหน้า , ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๒.
http://www.nudpop.com/th/forum03/view_anser.php?postid=1&numview=1, ๑๕
มีนาคม ๒๕๕๕.

<http://www.oknation.net/blog/lrukk/2007/07/14/entry-1>, ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๕.

<http://guru.sanook.com/answer/question>, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

ASTVผู้จัดการออนไลน์, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

<http://news.sanook.com>, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

<http://www.learners.in.th/blogs/posts/336646>, ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๕.

ASTV ผู้จัดการออนไลน์, ๒ กุมภาพันธ์ ๕๕.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระอภัย อภิชาโต (ชุนนทต)
- เกิด : ๑๑ ตุลาคม ๒๕๑๓
- สถานเดิม : บ้านเลขที่ ๑๒๐/๑ หมู่ที่ ๒ ตำบล คลองมะพลับ
อำเภอ ศรีนคร จังหวัด สุโขทัย
- การศึกษา : พุทธศาสตรบัณฑิต (สาขาพระพุทธศาสนา)
คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครราชสีมา รุ่นที่ ๕๔
- อุปสมบท : วันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๔
- สังกัดวัด : ราษฎร์ศรัทธาธรรม
- หน้าที่ : เจ้าอาวาส
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม ตำบล พลกรัง อำเภอ เมือง
จังหวัด นครราชสีมา ๓๐๐๐๐ โทร. ๐๘๖๒๔๕๕๕๕๐